

Nr. 11.

Szerkesztőség megbízásából
bemutatja

5. 1008

Budapest 1873. November 15-én

A

Geőcze István

LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE.

m. kir. honvéd

Főhadnagy Ludovica

SZERKESZTI ÉS KIADJA

akadémiai tanár,

A M. KIR. HONVÉDSÉGI

LUDOVICA ACADEMIA TANÁRI KARA.

R

ELSŐ ÉVFOLYAM.

1873/4.

KÖNYVTÁRI
1008/1873

NOVEMBERI FÜZET.

TARTALOM:

- A lovasságnak a hadműködések alatti alkalmazásáról. Forinyák Gyula m. k. honvéd-őrnagytól.
- Első Napoleon emlékiratairól. F. G.-tól.
- A fegyvertan tanulmányozása a m. k. Ludovica-Academiában. Bulyovszky Gyula m. k. honvédőrnagytól.
- Harcászati tanulmányok. Kránitz János m. k. honvédszázadostól.
- A Ludovica-Academia tiszti tanfolyamán tartandó harcászati előadások tantervezete. Forinyák Gyula m. k. honvédőrnagytól.
- A Ludovica-Academia tisztképző tanfolyamán tartandó hadseregszervezési előadások tantervezete. Geőcze István m. k. honvédfőhadnagytól.
- A magyar királyi honvédségi Ludovica-Academia rendszerének s belső berendezésének szabálytervezete
- Szemle.
- Külföldiek.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1873.

A LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE

havonként egyszer 4–6 nyomtatott ívnyi tartalommal és időnként rajzok- és ábrákkal megjelenő katonai folyóiratnak rendeltetése: a katonai tudományok fejlődésének irodalmi előmozdítása a magyar nyelven való ismertetése; az elméletnek és a folyton éber figyelemmel kísért tudományi haladásnak viszonyainak szerinti alkalmazását tárgyzó tanulmányok közlése; a külföldi katonai folyóiratok tartalmának és nevezetesebb katonai irodalmi termékeknek kivonatos ismertetése; a magyar katonai irodalom terén megjelenő új művek megbírálása; a m. kir. honvédséget illető rendeleteknek, valamint a cs. és kir. hadsereget illető oly rendeleteknek közlése vagy kivonatos ismertetése, melyek hadtanulmányi szempontból is érdekesek; végre a honvédségnél előforduló változásoknak idősorrendben való átnézeti összeállítása.

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK

Az előfizetési ár úgy a katonai, mint a polgári egyénekre nézve egy évre 4 forint.

Megrendelések csakis egy évre fogadhatnak el, és minthogy a folyóirat ez első, t. i. 1873/4-ki évfolyamban, 1873-dik november havától egész 1874. végeig számítva 14 füzetet fog tartalmazni, e kivételesen 14 havi évfolyamra az előfizetési ár 5 frt.

A hadsereg és a honvédség kötelékébe tartozó egyének az előfizetést negyedévi — illetőleg az első 14 havi évfolyamra öt egyenlő egy forintos — előleges részletekben teljesíthetik, és pedig akár magán-úton, akár az illető parancsnokságok közvetítésével.

Az előfizetés legkényelmesebben postai utalványok által teljesíthető, és a m. kir. honvédségi Ludovica-Academiába, Budapesten, intézendő.

MUNKADIJAZÁSI FELTÉTELEK.

A szerkesztőség az akár polgári, akár katonai egyének által beküldött és közlés végett elfogadott dolgozatokat, mielőtt azok a Közlöny-ben megjelennek, nyomtatott ívenként számítva, következőkép díjazza:

Önálló dolgozatokat 40–60 frttal, a szerint, a mint az illető író czikke tárgyát maga választotta, vagy pedig a szerkesztő-bizottság által kitévőtt kérdést fejtett meg; egyszerű fordításokat német nyelvből 25 frttal, más nyelvből 30 frttal; átnézeti kivonatos ismertetéseket német nyelvből 30 frttal, más nyelvből 35 frttal. A rajzok díjazása minden egyes esetben külön állapíttatik meg.

A lovasságnak a hadműködések alatti alkalmazásáról.

Forinyák Gyula m. k. honvédmagnyótl.

Közönséges és egészen természetes jelenség, hogy a legközelebb lefolyt háborúk hasonlíthatatlanul több figyelem és érdekekkel tanulmányoztatnak, mint az előbbi korszakok háborúi, valamint tagadhatlan az is, hogy folyvást ama harcászati alakzatok és hadászati rendszabályok tetszenek legczélszerűbbeknek, melyek az utóbbi hadjáratokban a győző által gyakrabban és sikerteljesen alkalmaztattak. Néha az is elő fordul, hogy az imént említett harcászati alakzatok vagy hadászati rendszabályok valamelyike, már a korábbi háborúkban alkalmaztatott, azok által azonban, kik a hadtörténelmet kevésbé ismerik, teljesen újnak tekintetik.

Ha az 1870-dik hadjáratot tanulmányozzuk, be kell ismerünk, hogy az előbbi háborúkban nem alkalmazott nagyszerű csatárharcok, a németek által sok csatában és tüközetben használt átka-roló támadási alakzat, gyors mozgósításuk, tartaléklovasságuknak hadseregök működési arca elé rendelése stb. bizonyára oly jelenségek, melyek érdeklődésünket magasabb mérvben felkölteni és gondolkodásunkat magukra vonni képesek. Különösen ama kérdés merül fel előttünk: vajjon ismétlődni fog-e mindez szintén a legközelebbi nagyobb háborúban, mintául fogadjuk-e el a németek eljárását minden tekintetben és a legközelebbi hadjáratban épű lépjünk-e fel és járjunk-e el, mint azt 1870-ben láttuk, — avagy eljárásunkat a körülményekhez, a hadszínelhelyhez képest módosítsuk?!

E kérdéseket már több katonai író megpendítette, és a fent- említett pontok némelyike röpiratokban, katonai lapokban is tárgyalva lón. Egy azonban, tudomásunk szerint körülményes és beható fejtegetés tárgyává mindeddig nem tétetett, legalább oly értelemben nem, hogy mily eljárás volna követendő azt illetőleg egy jövő há-

boruban? értjük a lovasságnak a működések alatti alkalmazását, melyet jelen tanulmányozás tárgyául választottunk.

Mielőtt azonban a dolog lényegébe bocsátkoznánk, röviden megemlítenédnek tartjuk, a német lovasságnak az 1870-ik évben való alkalmazását a működések megkezdésétől a hadseregnek Páris elé érkezéig.

Kisebb lovassági osztagok már a német seregek gyülekezése alatt mint szintén a működések kezdetekor, az ellenségről való hírszerzés céljából a francia területre portyázásokra indítottak. A német sereg balszárnyán nagyobb lovassági osztagok, (névszerint a 4-ik és 14-ik dragonyos ezred) legelsőben a weissenburgi ütközet után küldettek előre az ellenség üldözése végett, minthogy azonban az utóbbi az erdőségekben mihamar menhelyre talált, a lovasság ismét visszavonatot. A Wörthre való menetkor a tartalék-lovasság a gyalogsági hadtestek mögött volt. Csakis a nyert csata után lettek ismét nagyobb osztagok ugyanis a Scheler, württembergi könnyű-lovas (Reiter-) dandár, a 14-ik sz. északnémet huszár- és dragonyos-ezred, úgyszintén egy bajor vértés dandár, — a francziák üldözésére előre küldve.

Ugyanezt látjuk a jobb szárnyon is. A Rheinabben és Mecklenburg lovas-hadosztály ugyan a hadászati fejlődés alatt az 1-ső és 2-ik hadsereg arcvonala előtt állott és szemlézetek végett kisebb osztagokat az ellenséges területre küldött, a mint azonban a határ átlépése után a sajátképi előnyomulás, mely a spichereni ütközötre vezetett, megkezdődött, az oszlopok élére gyaloghadosztályok menesztettek. Nevezett ütközet után nagyobb lovassági osztagok nem küldettek ki a francziák üldözésére, és csakis akkor, midőn a francia sereg minden ponton visszavonult, és előrelátható volt, hogy az a Mosel-vonalon fog megállani, lettek a német sereg tartalék lovas-hadosztályai a működési vonal elé küldve, és az egymás közötti összefüggés fenntartásával már augusztus 10-én a les Etangs-, Foligny-, Faulquemont-, Grand-Tenquin és Saar-Union vonalon kiterjeszkedtek és a Mosel felé előre nyomultak.

12-én Nancyt már porosz lovassági osztagok szállották meg, 13-án Frouard-nál a vasutat elrombolták, 15-én pedig már a Maas folyó mellett fekvő Commercy-ig száguldoztak.

Midőn azután Frouard és Metz között a Moselen való átkelés időpontja bekövetkezett, melynél teljes valószínűséggel a francziák részéről ellentállás volt várható, a tartalék lovas-hadosztályok ugyan az arcvonal előtt maradtak, azonban közvetlenül gyaloghadosztá-

lyok általkövetve, és miután kitént, hogy a Mosel átjárásai megszállva nem voltak, a Rheinabben lovas-hadosztály a testőr dragonyos dandár által erősített meg, és tüstént ismét előre küldetett, szemre-veendő: vajjon Bazaine Verdun felé vonult-e?

Az augusztus 16 és 18-ki harcok után, midőn Bazaine serege Metzbe zárattott, és a németek Chalons felé tovább nyomultak, a tartalék-lovasság ismét minden irányban a hadsereg arcvonala elé, egy osztály a bal oldalba, egy-két napi menetre előre tolatott, és a Sedan elleni jobbra kanyarodásnál körülbelől e helyzetben maradt. A sedani capitulatio után és a Páris felé való további előnyomulás iközben a tartalék-lovasságot ismét a hadsereg arcvonala előtt ájtjuk.

A német lovasságnak imént leírt, különösen a Moselen való átkelés utáni alkalmazása némelyeknél azon nézetre vezetett, hogy a jövő háborukban mindkét sereg összes tartalék-lovasságát minden alkalomkor működési arcvonala elé fogja rendelni, ez által mozgalmait elleplezendő, az ellenséget kikémelelendő; hogy ennek következtében a hadseregek arcvonalai előtt számos és nagyszerű lovassági harc fog vvatni, és hogy a lovasság előre küldésének mellözése mindig súlyos hiba lenne.

Véleményünk szerint e nézetek nem egészen helyesek. Megkiséreljük különösen bebizonyítani, hogy:

1. nagyobb lovassági osztagoknak az említett célból a seregek működési arcvonala elé való előre küldése nem valami új;
2. hogy ez intézkedés némely esetben nagy hiba lenne;
3. hogy az némely működésnél, habár hibásnak nem is nevezhető, de a mozgalmak elleplezése szempontjából véve, semmi különös előnyt nem nyújt;

4. hogy olykor nem is lehetséges;

5. hogy az összes tartaléklovasságnak a hadsereg arcvonala elé egy-két napi menetre való előretolása, mint ezt a németek az 1870-ik évben a Moseltől Páris felé való előnyomulásuk alatt tették, csak ritka esetben lesz kivihető és célszerű.

Kezdjük tehát az első tétellel, mely szerint nagyobb lovassági osztagoknak a hadseregek működési arca elé való küldése nem valami új.

Már a hét éves háboruban látjuk, hogy Nagy Frigyes az ellenség megfigyelése végett gyakran küldött előre nagyobb lovas-osztagokat. Az 1759-ki hadjáratban, midőn a schmotseifenai táborban állott, ellenfele Laudon osztrák tábornok mozdulatainak megfigyelése

végett két lovassági csapatot küldött ki. Meneteinél, melyeket majdnem mindig csakis egy úton hajtott végre, elővéde rendszerint néhány ezer lovasból állott.

Napoleon szintén azon véleményben volt, hogy az ellenség figyelése végett folyvást nagyobb lovas-osztagok küldendők előre. Ezt illetőleg ugyanis emlékirataiban (lásd Montholon 1. köt. 264. l.) azt mondja: „A könnyű lovasságnak a sereg arcvonala előtt messze terjedő kutatást kell teljesítenie, miért is nem a gyalogsághoz tartozik és eme feladatában különösen a sorlovasság által támogatandó.“

Látjuk is, hogy hadjárataiban, a mikor szükségesnek mutatkozott, a sereg arca felé folyvást lovassági csapatot küldetett ki. Így pl. 1805-ben Ulmtól Bécs felé, 1809-ben Regensburgtól Bécs felé, 1812-ben Wilmárról Moszkva felé való menete alatt, Murat egy lovassági testtel a francia hadsereg működési arcvonala előtt van. Való ugyan, hogy nem az egész tartalék-lovasság, hanem annak csak egy része, és ez is nem különböző irányban rendeltetett előre. Hogy Napoleon más hadjárataiban hadseregének arcvonala elé miért nem küldött ki egyáltalában nagyobb lovassági csapatot, előadásunk folyamában ki fog tűnni; arra nézve pedig, hogy az említett három hadjáratban lovasságát miért nem több úton és irányban küldte előre, megjegyezzük, hogy ez azért nem történt, mert ő közönségesen keskeny hadászati arcvonallal nyomult előre, és működésére többnyire csak egy-két utat használt. E tekintetben Napoleonnak más nézetei voltak mint némely mai katonai írónak, kik azt állítják, hogy egy úton legfőleg két hadtest menelhet, mivel épen egy katonai írónak — kinek művét Napoleon emlékirataiban bírálata alá veszi — emez állítására a következőket mondja (lásd Montholon 2. kötet 171. lap):

„Vannak esetek, midőn egy hadsereg egy oszlopban nyomul előre, és esetek, midőn annak több oszlopban kell előnyomulnia. Egy hadsereg rendszerint nem fog egy 12'-nyi széles szorosban menni, a műtutak 4—6 toise szélesek, és lehetővé teszik, hogy a járművek kettesével, a gyalog csapatok 15—20 lépésnyi arczszélességgel nyomulhassanak előre. Ezenkívül még többnyire a műtutól jobbra és balra is lehet menelni. Láttuk, hogy 120,000 emberből álló hadsereg egyetlen oszlopban nyomult elő, és hat óra alatt harezálásba fejlődött.“

Napoleon itten Oroszországban való előnyomulását érti.

Ebből feltétlenül következtethetjük, hogy e 120,000 főnyi oszlop, melyből a hadszervezeteknek magától értetődleg ki kellett zárva

lenniök, három mértföldnél hosszabb nem lehetett, mert különben fejlődését hat óra alatt be nem végezhető.

E nem egészen a tárgyhoz tartozó kitérés a végből engedjük meg magunknak, hogy azzal kapcsolatban azon észrevételünknek adhasunk kifejezést, hogy a menet-oszlop megrövidítésének szerfeletti nagy fontosságánál fogva, seregünkben is megállapítandó lenne, hogy ahol az út szélessége megengedi, mindig szakasz-, különben pedig felszakasz-oszlopban, a lovasság csoportban, a lövegek és járművek kettesével volnának menesztelendők. A kettős-oszlopok teljesen mellőzendők lennének: hogy mily oknál fogva, az egy kitérés műben, melynek czíme „Die taktischen Folgerungen des Krieges 1870“ igen jól indokoltatik. Nevezett mű szerzője a menetet szintén szakasz — csakhogy nyitott-oszlopokban javasolja eszközölni, és pedig legfőképp kényelmi szempontból. Ily módon lehetséges lenne egy hadosztály-oszlop hosszúságát, mely a hadszervezetekkel együtt a jelenlegi szabályszerű menetrendben 20,000 lépést tesz, 6—7000 lépésre leszállítani.

Térjünk most át állításunk második pontjára, t. i. hogy nagyobb lovassági csapatot küldeni a sereg arcvonala elé küldése, mint azt a németek 1870-ben tettek, némely esetben hiba volna.

Ez állítás bebizonyítására a tárgyról, a támadót és védőt illetőleg, külön kell szólnunk. A támadó, (a támadást hadászati értelemben vesszük) többnyire iparkodni fog ellenét meglepni. Ezt az által érheti el, ha ellenét előbb támadja meg, mint ez azt várta, vagy pedig hogy főerejével más irányban nyomul elő, mint amerre azt az ellenség vélte.

A mi az első esetet illeti, az időpont tekintetében való meglepés, t. i. a védő korábbi megtámadása, mint ez azt várható, nagyobb lovassági osztagoknak, vagy épen az egész tartalék-lovasságnak a hadsereg arcvonala elé egy két napi menetre való előre-küldése által, — mindig meghiúsul, mert az ellenség illetően egy-két nappal előbb értesül előnyomulásunkról, mely idő a meglepés gonosz következményeinek elhárítására többnyire elégséges lesz. Ez állítás helyességét a hadtörténelem számos példája, de különösen az 1815-ki hadjárat fényesen igazolja.

Ez évben az angolok és porosok Belgiumban tudvalevőleg meglehetősen kiterjedt hadszállásolásban voltak szétszórva. Napoleon szándéka volt: váratlanul támadni, magát a porosok és angolok közé beékelni és egyik részt a másik után egyenként verni meg. Terve tökéletesen sikerült.

A 94,000 főnyi angol sereg ekként állott:

Az 1-ső hadtest az orániai herceg alatt Brüsszelben és Mons-ban;

a 2-ik Lord Hill alatt Gent és Ath között; a tartalék-hadtest Lord Wellington főparancsnok alatt Brüsszelben és annak környékén;

a 110,000-re menő porosz sereg Blücher főparancsnoksága alatt következőkép volt széthelyezve:

- 1-ső hadtest — Zithen, Charleroi és környéke
- 2-ik „ — Pirsch, Namur „ „
- 3-ik „ — Thieleman, Ciney „ „
- 4-ik „ — Bülow, Lüttich „ „

Végre a 120,000 főnyi francia sereg következőkép tanyázott;

- 1-ső hadtest — d'Erlon, Lille és környéke;
- 2-ik „ — Reille, Valenciennes;
- 3-ik „ — Vandamme, a Maas folyó mentében;
- 4-ik „ — Gerard, Metz és környéke;
- 6-ik „ — Lobau, Laon;

a testőrök Párisban;

a lovasság Grouchy alatt a Sambre és Aisne folyók közt.

Napoleon az említett tervre magát elhatározva, seregét váratlanul összpontosította, és június közepén a jobb szárny Philippevillénél, a középhad Beaumontnál, a balszárny Maubergenél állott. Június 15-én oszlopait megindította, a Sambre-on Marchiennesnél, Charleroinál és Chateleinnél átkel. Az 1-ső porosz Zithen-hadtest ugyanazonnap reggel 9 órakor Charleroinál megtámadatott és Fleurus felé visszanyomtatott, ahova azt Napoleon követte. 48,000 embert azonban Ney parancsnoksága alatt Quatrebras felé küldött, e pont megszállása és az angolok és poroszok közti legrövidebb összeköttetésnek megszakítása végett.

A hírre, hogy a francziák a Sambre folyón váratlanul átkeltek, Blücher seregét Ligny-nél nagy sietséggel összpontosította, hol 16-án délután 2 órakor Napoleon által megtámadatott és visszaszorítottatott. 17-kén Napoleon Waterloo ellen indult, hol aközben az angolok összepontosultak, kiket ő 18-án reggeli 11 órakor megtámadott és már már legyőzött, midőn szerencsétlenségére délután a porosz sereg a csataterre érkezik és a csatának más fordulatot ad. Ha azonban Napoleon a csatát délelőtti 11 óra helyett reggel 5 órakor kezdheti, mely csakis azon mult, hogy a tüzérség a folytonos eső folytán felázott talajon a reggeli órákban nem mozoghatott, ak-

kor a poroszok már későn érkeztek volna és a csata s azzal egyitt a hadjárat is a francziák részére dől vala el.

Kérdjük most, valjon mi történik, ha Napoleon tartaléklovasságát mozgalmainak ügynevezett elleplezésre, pl. két napi menetre előreküldi? Bizonyára az, hogy a poroszok és angolok a működések megkezdése, illetőleg Napoleon előnyomulásáról két nappal előbb értesülve, az egyesülésre időt nyernek. Ha ugyanis a Sambre-folyón Napoleon tartaléklovassága június 15-kén, oszlopai pedig csak 17-kén jelennek meg, akkor Ligny-t vagy Quatrebras-t csak 17-én este érthette volna el, ahol már az aközben egyesült poroszokat és angolokat találja, kiknek aránytalan túlszáma ellen csatát nem vivhat. Épigy kérdjük: valjon Radeckynek 1849-ben a piemontiak ellen hirtelen és váratlanul véghezvitt szép művelete sikertült volna-e teljesen, ha martius 20-kán a Paviánál való átkelést nem Radeckzy serege, hanem annak lovassága hajtja végre és amaz ezt csak 21-kén vagy 22-kén követi.

1806-ban Napoleon szintén óvakodott lovasságát messze előre küldeni, nehogy előnyomulását a poroszoknak ideje-korán elárnlja. E rendszabályt elmulasztva, a jeni csata valószínűleg is tör-tént volna, mivel ha a poroszok Napoleon gyors mozdulatairól előre küldött lovasságának megjelenése által előbb értesülnek, egy más és jobb állás vételére idejük leende.

De a támadási irány tekintetében való hadászati meglepés is az előre küldött lovasság által (természetesen nagyobb lovassági csapatteketet és nem kisebb osztagokat értünk) többnyire illusorissá tétetik, mivel az által az ellenség figyelmeztetve lesz, hogy a támadás oly irányból istörténhetik, a honnan talán épen nem várta. Ez állítás helyesvoltának hebizonyítására a hadtörténelem szintén számos példát nyújt.

1805-ben Mack osztrák tábornagy 80,000 emberrel Ulm-nál állott és ott a Kutusoff vezénylete alatti orosz segélyszeregre várakozott, mely már úton volt. Napoleon hadserege északi Franciaországban a tengerpart hosszában tanyázott; egy hadtest Holland-ban, egy Hannoverben. Terve oda irányult, hogy az osztrákok és oroszok közé nyomulva, amazokat megverve, visszavonulási útjokat Ausztria felé elzárja, fogolylyá tegye, azután pedig az oroszok el-le forduljon. Macknak arezvonálában való visszatartása, és figyel-mének a jobb szárnyról — mely ellen a francziák zöme irányozta-tott — elvonása céljából, egy dragonyos hadosztály tüntetés-kép a Fekete-erdő szorosain át az osztrákok arezvonala ellen küldetett.

Napoleon terve teljesen sikerült és Mack csak október 5-én, mikor a francia oszlopok jobb szárnyában és háta mögött a Dunán már átkeltek, vevé észre, hogy meg van kerülve. Ha Napoleon e menetnél tartaléklovasságát a Duna felé előnyomuló oszlopok hadászati arcvonala elé egy-két napi menetre előre rendeli, akkor Mack a jobb szárnyában fenyegető veszélyre egy-két nappal előbb figyelmessé tétetik, és a meglepés koránsem lett volna oly nagy, mint a mi-lyen volt.

Épígy kérdezhetnénk, hogy vajlon ezélszerű lett volna-e 1848-ban, ha Radecky Veronából Mantuába menete és Goito felé való további előnyomulása alkalmával a piemontiakat lovagias módon két nappal előbb az őket jobbszárnyokban fenyegető veszélyre figyelmezteti? Avagy talán 1870-ben Mac-Mahonnak több kilátása lett volna arra, hogy Chalonsból, illetőleg Rheimsből Metz-felé való menete sikerül, ha előre küldött lovassága a németek figyelmét már egy-két nappal előbb magára vonja? Nem, bizonyára nem. Ekként még sok példát idézhetnénk a hadtörténelemből annak behozonyítására, hogy a hadászati meglepések, — szándékoltassanak azok az ellenek korábbi megtámadása vagy más irányban való előnyomulás által — mindig sikertelenekek lesznek, mihelyt azokat nagyobb lovassági osztagoknak vagy épen az egész tartalék-lovasságnak egy-két napi menetre való előreküldésével kötjük össze, minthogy az ellen ez által az őt fenyegető veszélyről csak annál hamarabb értesül.

Ez ellenében ama kifogás tétethetnék, hogy a valamennyi országúton előnyomuló lovasságnak épen egy leplet kell képeznie mely mögött mozdulatainkat elrejthetjük, mi által lehetséges lesz az ellenséget bármely ponton meglepőleg megtámadni.

Nézetünk szerint ez nem egészen helyes, mert, mint bebizonyított, az ellenségnek egy korábbi támadás általi meglepése mindig sikernélküli lesz, mihelyt a lovasság egyáltalában előre küldetik; épígy a támadási irány tekintetében való meglepés is, ha a lovasságot csupán abban az irányban küldjük előre, amelyben a főtámadásnak történnie kell; ha pedig az ezen kívül még más irányban is előre küldetik, akkor az ellenség eleinte kétségben fog ugyan tartatni arról, hogy a támadás honnan jő, de másrészt figyelmessé tétetik, hogy az más irányban is történhetik, mint ahonnan várta, továbbá az által neki alkalom nyújtatik a támadónak különböző irányban előreküldött, következőskép szétosztott lovasságát egy vagy más ponton tülerővel megtámadni, visszaszorítani, az

ügynevezett fátyolt átszakítani, és ekként a támadó szándékairól annál könnyebben tisztába jöni. Ha tehát az ellenséget támadásunk irányra tekintetében akarjuk meglepni, akkor legelőszérűbben cselekszünk, ha lovassági osztagokat tüntetéskép csupán egy és pedig azon irányban küldünk előre, amelyben az ellenség a támadást várja, vagy valószínűnek tartja, mint azt Napoleon 1805-ben tevő, midőn, mint említettük, egy dragonyos hadosztályt a Fekete-erdő szorosain előre küldött, az osztrákokat a főtámadási irányra nézve tévedésbe ejtendő. Épígy kellett volna Mac-Mahonnak is Chalonsból való elindulásakor nagyobb lovassági osztagokat a poroszok ellen kiküldenie, hogy azok figyelmét seregéről a Chalons felé való irányra vonja. E rendszabály mellőzése már magában véve hiba volt, még nagyobb hiba lett volna, ha Mac-Mahon lovasságát azon irányban küldi egy-két napi menetre előre, amelyben menelt, mert az által a németek a titokban tartandó menetéről annál hamarabb értesültek volna.

A lovasságnak más mint a főtámadási irányban való ily előreküldése magától értetőleg tüntetés, mely sokkal könnyebben és hamarabb sikerül, ha aoboz gyalogság és tüzérség is adatik, sőt ez sok esetben elkerülhetlenül szükséges lesz, hogy a tüntetés valóban sikerüljön. A védő ugyanis rendszerint valamely terepadály mögött áll, melyet valószínűleg kisebb, minden fegyvernemből álló különítmények által szállat meg. Mit tegyen már most a támadó lovassága, ha pl. egy kis folyóhoz érkezik, melynek átjárásait két-három zászlóalj s néhány löveg védelmezi? erőszakolhatja-e akkor az átkelést, még ha tűzfegyverekkel is el volna látva? bizonyára nem. A védelmező tehát azonnal felismerendi, hogy csupán ellenséges lovassággal van dolga. Ha azonban az utóbbihoz gyalogság is adatot, akkor képessé tétetik az ellenséget a kérdéses pontról elűzni és a tüntetés sikerülhet.

De feltéve, hogy a tartaléklovasságnak minden irányban való előreküldése mozdulatainkat valóban elleplezné, még ekkor is megjegyezzük, hogy a hátoriban igen sok eset fordul elő, ahol épen semmi sem leplezhető és titkolható el, és ahol az ellenség szándékainkról alig tartható kétségben, ahol tehát mi őt legfőlebb egy korábbi támadás által lephetjük meg. Jomini, a legjobb hadászat szerzője, akként vélekedik, hogy ha a védő magát a támadó szerepébe képzei és higgadtan átgondolja, hogy ez utóbbi helyzetében mit tenne, ama meggyőződésre kell jutnia, hogy a támadó rendszert csak két észszerű működés közti választhat, sőt gyakran csakis

egy ily működés áll előtte. Jomini ugyanis azt mondja, hogy a támadó, ha magát igen szét nem forgácsolta, vagy egyenesen a védő állása ellen törhet, vagy attól jobbra vagy balra mehet előre. Az előbbi működés, ha az ellenség összpontosítva áll, egyszerű arctámadás, ha kiterjeszkedve áll, hadászati áttörés; a két utóbbi működés pedig egyszerű megkerülés. E három működés közül egy, sőt igen gyakran kettő a terep vagy más viszonyok végett lehetetlen vagy igen valószínűtlen lesz. Ez állítás helyessége a hadtörténelemből szintén több példa által bebizonyítható, rövidség okáért csupán egyet említettünk fel a legutóbbi hadjáratból.

Midőn 1870-ben Bazaine a Mosel mögé Metzre vonult, a németeknek nem maradt egyéb választásuk, mint a vár mögött álló sereget arczban megtámadni, vagy pedig a váron alul vagy felül a Moselen átkelni. Az előbbi, t. i. az arctámadás egészen lehetetlen volt, az utóbbi, t. i. a folyón Metzen alul való átkelés igen czélszerűtlen leendő, mert a németek e működés folytán az ellenséges sereg és egy semleges ország közé szorulva, leveretés esetén annak teszik ki magukat, hogy Belgiumba és Luxemburgba szorítottak; győzelem esetén a francziákat ugyan Páristól elvágják, azonban ezek a Loire, tehát sajátképi alapjuk felé nyomattak volna. Ennélfogva csak egy észszerű működés maradt, mely a németek által valóban végre is hajtatott, t. i. a Moselen való átkelés Metzen felül.

Ha tehát a védelmező, támadásunk irányáról nem kételkedhetik, akkor az egész tartaléklovasság előreküldése nem épen czélszerűtlen ugyan, azonban a működés elleplezése tekintetéből semmi különös haszonnal nem jár, és csakis azon szempontból lesz szükséges, hogy a védő váratlanul támadásba átmenve, minket meg ne lephessen. Így pl. 1866-ban Olaszországban a háború kezdetén a hadászati helyzeten mit sem változtat, ha a Minción átment olasz sereg tartalék-lovasságát Verona felé előre küldi. Albrecht főherceg akkor is ép oly jól tudta volna, hogy az olaszok támadó meneteket honnan intézik és mit szándékolnak, mint különben. A lovasság előreküldése tehát csakis az okból lett volna szükséges, hogy az olaszok az osztrák sereg váratlan támadása által meg ne lephetessenek.

Ezzel immár bebizonyítottunk véljük 3-ik állításunkat, hogy t. i. a tartalék-lovasság előreküldése sok esetben a mozgalmak elleplezése szempontjából véve semmi hasznot nem hajt. Áttérünk most a 4-ik pontra, melyszerint az sok esetben nem is lehetséges.

Ennek bebizonyításul csupán meg kell említenünk, hogy magától értetőleg a lovasságnak minden nagyobb hegyhuzam vagy védelmezett folyó átkelésénél be kell várnia, míg a gyalogság számára utat nyit. Vegyük fel például, hogy egy Oroszországgal való háboruban, alapunk gyanánt Magyarországot vennénk, és Gácsországot odahagyunk kellene. Gondolható-e, hogy az oroszok a Kárpátokon való átkelésüknél nagyobb lovassági osztagokat küldenének előre, és azt kockáztatnák, hogy ezek kisebb, a hegyek közt jól elhelyezett gyalogsági osztagok által minden pillanatban feltartóztat-hassanak, és az őket követő gyalogságnak útjában állanak? Vagy ha például Erdélyből Oláhországba akarnánk átnyomulni: akkor a lovasság előreküldéséről szintén nem lehetne szó, mielőtt seregünk a szorosokon át nem hatolt, és az oláh síkságon nem áll.

Mi az ötödik pontot illeti, hogy t. i. az egész tartaléklovasságnak a sereg arczvonala elé rendelése, mint azt a németek 1870-ben tévők, csak ritka esetben lesz lehetséges és czélszerű is, már az előbb említettek által bebizonyítottuk; még csupán azt jegyeztük meg, hogy a németek előtt — amint az augusztus 16- és 18-ik csaták után Bazainet Metzbe zárolták és Páris felé tovább előnyomultak, sajátkép már ellenség nem is volt, ők tehát akkor már széles hadászati arczvonalba nyomulhattak előre, arról lévén csupán szó, hogy az országot mielőbb birtokukba vegyék, a francziák részéről szándékolt szétrombolásokat megakadályozzák, zsarbeszerzéseket fogatosítsanak, az ellenség készleteit zsákmányolják stb. E szerint oly esetekben, midőn a sereg előtt sajátkép ellenség nincs, vagy midőn még az igen távollevő ellenség felé való menetközben vagyunk, az egész tartaléklovasságnak a sereg hadászati arca elé küldése czélszerű.

Ha tehát a kérdést felvetjük, hogy a támadó a működések alatt miként alkalmazza lovasságát, általános feleletül azt lehet mondani, hogy a körülmények szerint; konkrét esetekre való feleletül azonban a következő különbözőzetéseket tesszük:

1) Ha az ellenséget egy korábban eszközlendő támadás által akarjuk meglepni, mint ő azt várja, akkor nagyobb lovassági osztagok egyáltalában nem küldendők előre, mi azonban nem zárja ki, hogy az osztagok az esetre, ha szükséges, a támadó oszlopok élére be ne osztassanak.

2) Ha az ellenséget más mint az általa vélt irányban akarjuk megtámadni, akkor ez utóbbi irányban tartalék-lovasságunk egy részét tüntetékép előre küldjük; még jobb lesz azonban, ha ahoz

gyalogságot is adunk. A valódi támadási irányban nagyobb lovassági csapatteket nem szabad előre küldeni.

3) Ha az ellenséget sem idő, sem irány tekintetében meg nem lephetjük, ha az nem kételkedhetik a felől, hogy támadásunk mikor és hol intéztetik, akkor az előlfekvő terepen való kutatásra és az ellenség részéről netalán szándékoltt támadás jökori felfedezése végett lovasságunk egy részét kirendeljük ugyan, azonban egész tartalék-lovasságunkat nem küldjük előre, nehogy az által szétforgácsoljuk.

4) Ha az ellenség megverett, akkor annak üldözésére a lovasság egy része rendeltetik, megfelelő számú gyalogság és tüzérség által követve.

5) Ha a hadsereg nehezen áthatolható hegységen vagy ellenség által védelmezett folyón kel át, akkor a lovasság visszavonandó, vagy legalább a gyalogságnak azt nyomban követni kell.

6) Ha a még igen távollevő ellenség elleni előnyomulásban vagyunk, vagy ha azt semleges területre szorítanunk sikerült, és az ellenség fővárosa felé előnyomulunk, vagy ez utóbbi határozott vereséget szenvedve, teljes visszavonulásban van, akkor az ország mielőbbi elfoglalása, készletek zsákmányolása stb. végett czélszerű lesz az egész tartalék-lovasságot 1—2, sőt 3 napi menetre is előre küldeni.

Térjünk most át a védő félre.

A védő főgondja lesz, hogy a támadó által meg ne lepettesék; ezt az által fogja elérni, hogy azon vonalakat, melyeken az ellenség támadása lehetséges vagy legalább valószínű, kellőleg megfigyelteti és őrizteti. Ez azonban a körülményekhez képest szintén különbözőkép fog eszközöltetni.

Ha például a védelmező valamely nagyobb kiterjedésű terepakadály mögött áll, akkor az átkelési pontokat megfelelő és mindhárom fegyvernemből összeállított osztagok által fogja megszállatni és őriztetni, az ellenségtől való hírszerzés végett pedig az akadályon túl kisebb lovassági osztagokat küld.

Ha a védelmező nem áll terepakadály mögött, azonban egy erős állást szállott meg, melyben az ellenség támadását bevárni akarja, akkor az ellenség szemmel tartása végett különböző irányban erősebb lovassági osztagokat küld ki, de evégre nem használja fel egész tartaléklovasságát, nehogy az örvonalszerűleg szétforgácsolassék és az ellenségnek alkalom nyujtassék, e vonalat bár-

mely ponton túlerővel áttörni és a védelmezőt épen az által rászedni.

Ha a védő veszített esata után visszavonul, akkor visszavonulásának fedezésére egy minden fegyvernemből összeállított háttvédet fog hátrahagyni, melynek lovasság tekintetében igen erősnek kell lennie, ha ugyan a terep e fegyvernem használatára alkalmas.

Ha a visszavonuló fél visszavonulási irányát hirtelen változtatni, és azt az ellenség titkolni akarja, akkor ez a lovasság egy része által legkönnyebben érhető el, melynek iparkodnia kell az ellenséget azon irányban maga után vonni, amerre a visszavonulás nem történik. Kienmayer osztrák tábornok e feladatot kitértően oldotta meg, midőn 1805-ben az Inntől visszavonuló Kutusow orosz fővezér által azzal bízott meg, hogy ez utóbbi seregének St. Pöltenről Maunern felé való kitérését és a Dunán átkelését a francziák előtt elfedni iparkodják, ezeket maga után Bécs felé vonva. Murat, ki egy lovas hadtesttel Napoleon elővédét képezte, az oroszoknak Maunern felé való kitérését észre nem véve és Kienmayert a bécsi úton követte. Csakis az, utána jövő Soult tábornagy jött a dolog nyomára.

Azt hisszük tehát, hogy bebizonyítottuk, hogy ama tétel, melyszerint „a háboruban minden csak feltételeesen helyes,” az ellenség megfigyelését illető rendszabályokra is alkalmazható; — hogy a hadviselés alapelveit, ha győzelem helyett vereséget nem akarunk aratni, mindig követnünk kell: hogy azonban ez alapelvek alkalmazása és kivitele a körülményekhez képest igen különböző lesz. Ennél fogva mondhatjuk: elv, hogy az ellenséget szakadatlan szemeltartanunk és saját szándékainkat előtte eltitkolnunk kell; ez elv kivitele azonban a mindenkori viszonyokhoz képest különböző lesz, és hiba volna azt mindig ugyanazon egy minta szerint, t. i. az egész tartalék-lovasságnak különböző irányban való előre küldése által venni eszközlésbe.

Első Napoleon emlékiratairól.

Alig van valamely vonzóbb olvasmány, mint nagy emberek emlékiratai, melyekben az általok véghezvitt tettek leírva. Még érdekesebb és tanulságosabb ez emlékiratok olvasása, ha azokban ama művészet alapelveit letéteményezve találjuk, melyet e nagy emberek életökben gyakoroltak, és a melyben rendkívüli tetteik és működésök által maguknak a nagy nevet kiérdemelték.

Mint uralkodók és hadvezérek egyaránt nagy férfiak Frigyes porosz király és I-ső Napoleon tettűs életüket emlékiratokban és pedig mindketten francia nyelven írták le. Frigyes emlékiratai három kötetben „Histoire de mon temps“ cím alatt 1789-ben jelentek meg nyomtatásban. Ez emlékiratok kormányzásának főleg katonai szempontból való leírását tartalmazzák, tehát minden általa vezetett hadjáratot magukban foglalnak, azonban elannyira kicsinységekbe és részletekbe bocsátkozva, hogy háboruinak e leírásokból való tanulmányozása rendkívül meg van nehezítve. Ezenkívül nem leljük fel azokban — sajnos — az indító okokat, melyek a királyt ez vagy ama működésre vagy mozdulatra birták. E műben tehát sem a hadászat, sem a jelenkori avagy az akkori idők harcászata számára használható alapelveket nem találunk.

Hasonlíthatlanul tanulságosabbak és minden tekintetben érdekesebbek I-ső Napoleon emlékiratai, melyeket az ő felügyelete alatt St-Helena szigetén Las Cases, továbbá Gourgaud és Montholon szerkesztettek.

A Las Cases által kiadott emlékiratok sajtóképp Napoleonnak Európában való működéséről nem sokat tartalmaznak s főleg annak st-helenai életével és dolgaival foglalkoznak.

A Gourgaud tábornok által két kötetben kiadott emlékiratok Napoleon életleírását 1792-től Toulon ostromlásától 1801-ig foglalják magukban.

E két kötet, valamint a Las Cases által kiadottak csekélyebb értékűek, részint mert sok kevésbé fontosat tartalmaznak, részint mert azokban Napoleonnak a hadvezetés különböző ágai feletti nézetei és nyilatkozatai nem foglaltatva. Ezeket a Montholon tábornok által öt kötetben kiadott emlékiratokban találjuk, a melyekben Napoleon élete 1792-től 1801-ig az ez ideig lefolyt hadjáratokkal együtt van leírva és a melyek egyszersmind Turenne és nagy Frigyes valamennyi hadjáratát a Napoleon által azokról irt bírálatokkal együtt tartalmazzák.

Napoleon korán bekövetkezett halála ez emlékiratok befejezését megátolta és mint láttuk, későbbi háborui az említett öt kötetben már nem foglaltatva.

E művekből Napoleonnak a hadművészet több ága feletti nézeteit összegyűjtve, azok közül a legfontosabbakat és legérdekesebbeket hű fordításban ime itt közlöm.

A hadtörténelem tanulmányozásáról Napoleon következőkép nyilatkozik (Montholon II. 195):

„Vezessétek a háborút támadólag mint Sándor, Hannibal, Caesar, Gusztáv Adolf, Turenne, Jenő herceg és Frigyes; olvassátok és tanulmányozzátok 88 hadjáratukat, képezzétek magatokat ő szerintök; ez az egyedüli mód nagy hadvezérré lenni és a művészet titkait ellesni. Ekként világosodott szellemetek visszautasítandja az oly elveket, melyek e nagy férfiakéival ellentétesek.“

Egy más helyen (Montholon II. 179.): „Ha tudni akarjátok, hogy a csaták miként vivandók, akkor e nagy vezérek 150 csatáját olvassátok és azokról gondolkozzatok“. Végre (Montholon II. 213.):

„A hadvezérek vagy tapasztalatuk vagy lángeszök (génie) által vezéreltetnek. A harcászata, hadmozdulatok, a mérnök és tüzér tudománya értekezésekben, mint körülbelől a mértan, megtanulhatók; azonban a hadművészet magasabb ágának ismerete csupán a tapasztalás és a nagy hadvezérek háborui és csatáinak tanulmányozása által szerezhető meg.“

A hadművészet elveinek változhatlansága felett következőkép nyilatkozik (M. II. 25):

„Caesar elvei ugyanazok valának, mint nagy Sándoré és Hannibalé, ugyanis: az erőket együtt tartani, gyorsan a fontosabb pontokon teremni, erkölcsi elemekre, saját fegyvereinek dicsőségére, az azok által támasztott félelemre, mint szintén a politikai

eszközökre támaszkodni, a szövetségeket ekként hűségben, a legyőzött népeket pedig engedelmségben tartva.“

Szintén hasonlót mond egy más helyen (M. II. 11.) :

„A hadművészet elvei azok, melyek által a nagy hadvezérek Sándor, Hannibal, Caesar, Gusztáv Adolf, Turenne, Jenő herceg, nagy Frigyes, kiknek tetteit a történelem ránk hagyományozta, — vezéreltettek“.

Ama tulajdonságokról, melyeket Napoleon egy nagy hadvezérről megkíván, a következő megjegyzést találjuk (M. II. 213.) :

„A fővezérnek első tulajdonsága, hogy higgadt elmével bírjon, mely a dolgokat helyes benyomással veszi, mely soha nem heveskedő, magát elvakítani vagy mámorba ejteni sem jó sem rossz tudósítások által nem engedi, mely a nap folytában egyidejűleg vett vagy egymásra következő benyomásokat elméjében rendezi és azoknak ott más, mint érdemük szerinti helyet nem enged; mert az egészséges érzék, az értelem több egyenlő megfontolás alá vett benyomások összehasonlításának eredménye.“

„Vannak emberek, kik természeti és erkölcsi tulajdonaiknál fogva, minden dolgot fekete színben látnak. Bármily tudományal, értelemmel, bátorsággal és egyéb jó tulajdonságokkal bírjanak is ez emberek, a természet őket hadseregek vezénylétére és nagyobb működések vezetésére nem rendelte.“

Igen érdekes az összehasonlítás, mit Napoleon a szárazföldi hadsereg fővezérének és a hajóhad parancsnokának tulajdonságai között tesz. Ezt illetőleg a következőket mondja (Gourgaud II. 192) :

„Tábornok, ki hajóhadat, és tábornok, ki szárazföldi hadsereget vezényel, különböző tulajdonságokat igénylő emberek. A szárazföldi hadsereg vezénylétére a megkívántató tulajdonságokkal szülni kell, míg egy hajóhad vezénylésére szükséges tulajdonok csupán tapasztalás által szerezhetők meg.“

Sándor, Condé, már kora ifjúságokban tudtak vezényelni. A szárazföldön való háborúvezetés lángelme, illet dolga; de egy hajóhadat 22 éves korukban sem Sándor, sem Condé nem vezényeltek volna. Ehez sem lángelme, sem ihlet nem szükséges. Itt minden pozitív és tapasztaláson alapszik. A hajóhad tábornokának csak egy tudományra van szüksége, és ez a hajózás ismerete. A szárazföldi haderő vezérénel azonban minden, vagy pedig egy oly tudomány kívántatik meg, mely mindent pótol, a mely ugyanis minden tapasztalásból és ismeretből hasznót tud hajtani.

A tengernagynak mi felismerni valója sincs: tudja, hogy hol az ellenség, ismeri annak erejét. A szárazföldi had vezére semmit sem tud határozottan, ellenségét soha sem látja jól, soha sem tudja biztosan, hogy az hol van. Ha a hadseregek szemben állanak, azoknak egy részét a legkisebb terepnyenetlenség, a legkisebb erdő elfedi. A leggyakorlottabb szem sem itélheti meg, vajjon az egész ellenséges hadsereg vagy annak két-harmadát látja-e. A szárazföldi haderők tábornokának a szellem szemével, a megfontolások összességével, az ihlet nemével kell látnia, felismernie és itélnie. A tengeri had vezérének csupán gyakorlott szemmel kell bírnia, előtte semmi sincs elrejtve az ellenség erőiből. A mi a szárazföldi had tábornokának feladatát nehezíti teszi, az a szükségesség, oly sok embert és állatot ellátni, mit ha kezelő közegeire biz, akkor ismét nem mozoghat és expedíciói dugába dőlnek. A tengernagy ellenben soha sincs akadályozva, mindent magával visz, semmi hadi szemrevételei tennie, a terepet megbírálnia, a csatatért tanulmányoztatnia nem kell. Indiai vagy amerikai tenger, egyik mint másik folyadék-terület. A legügyesebbnek a kevésbé ügyes felett semmi más előnye nem lesz, mint hogy a szelek ismerheti, melyek ez vagy ama tájakon uralkodnak: tulajdonság, mely csakis egyedül tapasztalás által szerezhető meg.

A szárazföldi had vezére soha sem ismeri a csatatért melyen műkölnie kell. Az adatok, melyek által a helyi viszonyok ismeretéhez juthatni, oly esetlegesekek, hogy tapasztalás által csaknem semmit sem lehet eltalálni, mert ez a vidékek sajátágától függ; külön adomány, mely katonai átpillantásnak (coup d'oeil) nevezetik, és a melyet nagy vezérek a természettől nyertek. Egyébiránt az észleletek, melyek e részben a térképeken tehetők, az ezek olvasásában való könnyedség, mely tanulmány és nevelés által szerzetetik meg, némi haszonnal fognak járni.

A tengernagy jobban függ hajóskapitányaitól, mint a szárazföldi had tábornoka alvezéreitől. Az utóbbinak szabadságában áll valamely csapat parancsnokságát is átvenni, minden ponton megjelenni és mások által előidézett rosz mozdulatoknak elejét venni. A tengernagynak csupán azon hajó legénységére van személyes befolyása, a melyen épen tartózkodik. A füst megakadályozza a jelzések látását, a szelek változnak vagy nem ugyanazok az egész térségen melyet hadvonala elfoglal.“

A szárazföldi hadvezér és tengernagy tulajdonságainak ez összehasonlításában tehát Napoleon azt állítja, hogy az utóbbinak nem lángelmével, hanem csupán tapasztalással kell bírnia. Állítá-

sai közt ez az egyedüli, a melyvel egyetérteni nem lehet. Tekintetbe veendő azonban másrészt, hogy a hajózást illető viszonyok hatvan év óta lényegesen változtak. Az előbbi időkben ugyanis, midőn a hajóhadak csupán vitorláshajókból állottak, a legfontosabb dolog minden tengerésznél, tehát a főparancsnok-tengernagynál is a hajózástan, a szelek ismerete, a vitorlakezelés stb. volt. Mai nap, midőn a hadihajók csak gőzösökből állanak, tehát a szélnek és az időjárásnak nem igen vannak alárendelve, minden mozdulat és hadozat könnyen végrehajtható, a tengernagy katonai tulajdonságai fontosabbakká váltak mint annak tengerészeti tulajdonságai.

A fővezérletben való egységet a háborúban Napoleon rendkívül fontos dolognak tartja, és arról ekként vélekedik (M. II. 51):

„A fővezérletben való egység a háborúban legfontosabb dolog. Két sereg sohasem állítandó fel ugyanazon egy hadszínhelyen.“

Más helyen ismét (M. II. 193):

„Csak egy hadsereg kell, mert a fővezérlet egysége a háborúban legfontosabb; a hadsereg együtt tartandó, a csataterén lehetőleg legtöbb erő egyesítendő, minden alkalom felhasználandó, — mert Fortuna olyan mint a nő, ma elszalasztva, ne várjuk, hogy holnap újra megtaláljuk.“

Altalában elismert dolog, hogy a fővezérnek teljesen szabad kéz engedendő, de hogy akkor azután cselekedeteiért és mulasztásaiért felelőssé tétessék. E tekintetben Napoleon nézete következő (M. IV. 317):

„A fővezért nem menti fel egy miniszternek vagy fejedelmének parancsa, kik a hadműködési színhelytől igen távol levén, a dolgok utolsó állását, vagy rosszul vagy éppen nem ismerik. 1. Minden fővezér, ki egy tervet, melyet ő rosznak vagy szerencsétlennek tart, végrehajt, — bűnös; kötelessége előterjesztéseket tenni, azon lenni, hogy a terv megváltoztassék, végre inkább lemondását benyújtani, mintsem övéi romlásának eszközévé lenni. 2. Szintén bűnös minden fővezér, ki felsőbb parancsok következtében esatát vív, és bizonyos arról, hogy azt elveszíti. 3. A fővezér a katonai hierarchia első méltósága. A miniszter, a fejedelem utasításokat adnak ki, melyekhez ő testtel lélekkel alkalmazkodni tartozik; ámde az utasítások sohasem katonai parancsok és nem igényelnek szenvedőleges engedelmisséget. 4. Katonai parancs is csak akkor igényel szenvedőleges engedelmisséget, ha oly feljebbvaló által adatott, a ki a parancs-

adás pillanatában jelenlevén, a dolgok állását ismeri, az ellenvetéseket hallhatja és felvilágosításokat adhat annak, kinek a parancsot végrehajtania kell.“

Mily súlyt fektet Napoleon a fegyelemre, következő szavaiból kitérünk (M. II. 189):

„A fegyelem a csapatokat zászlóikhoz köti. Nem a tűz közben tartott beszédek azok, melyek a csapatokat bátrakká teszik; a régi katonák azokat alig hallgatják, a fiatalok az első ágyulövésre elfelejtik. Titus Livius beszédei közül vezér által egyetlen egy sem mondatott, mert egy sem hordja magán a rögtönzöttnek jellegét. Egy csapatai által szeretett és becsült tábornok taglejtése nagyobb értékű, mint a legszebb beszéd. Ez egyébként egy hadjárat folyamában szintén hasznos lehet álbírek terjesztésének megakadályozása, a jó hangulat fentartása, a táborban fecsegési anyagnak nyújtása végett. A nyomtatott napi parancs többet ér, mint a régiek beszédei.

Midőn Napoleon hadseregének sorain végig menve, a tűz közepette ezt mondá: Bontsátok ki a zászlókat! a pillanatra végre elérkezett! taglejtése, tekintete, mozdulata, a francia katonát tombolóvá tevék.“

Gyakran hallani az állítást, hogy a katona csakis ez vagy ama zászló alatt küzd vitézül. Ez állítás ellenében Napoleon következő szavait idézzük (M. II. 191):

„A görögök a nagy király szolgálatában annak ügyéért nem lelkesültek. A svájcziai Franciaország, Spanyolhon, az olasz fejedelmek szolgálatában, azok ügyéért nem lelkesültek.

Nagy Frigyes csapatai, nagyjórészt idegenekből állva, annak ügyéért nem lelkesültek. Jó tábornok, jó keretek, jó szervezet, jó oktatás, jó és szigorú fegyelem, jó csapatokat teremtenek, függetlenül az ügytől, a melyért azok küzdenek. Mindazáltal igaz, hogy a fanatizmus, hazaszeretet, a nemzeti dicsőség ifju csapatokat sikerrel lelkesíthetnek.“

Igen gyakran ismételt állítás, hogy az erődítmények többet ártanak, mint használnak, vagy hogy legalább is feleslegesek. Az ily állítások pártolói, többnyire egyes konkrét esetek által, melyekben az erődítmények haszonnélkülieknek és károsaknak bizonyultak, — lettek azok elfogadására csábítva.

Minden dolog jól és rosszul használható, és ha vagy egyszer az utóbbi eset fordul elő, még abból nem következik, hogy az illető dolog valóban rossz vagy ártalmas. Ép így mondhatnánk pl.

hogya a vasút rossz találmány, mert azon évenként annyi és annyi ember szerencsétlenül jár. Kérdjük azokat, kik az erődtiményeket különösen a legutóbbi háborúra hivatkozva feleslegesnek tartják: folytathatták volna-e a francziák a háborút 1870-ben a sedani fegyverletétel után, ha Páris megerősítve nincs és a németek annak akadálytalan bevételé után 200,000 emberrel Orléans ellen és tovább nyomulnak? Véghezvihette volna-e Radetzky 1848-ban szépen intézett működését, mely a goitói csatához vezetett és a siker minden feltételét magában hordá, ha ennél őt a várak nem támogatják és visszavonulását nem biztosítják? Tarthaták volna-e magukat egyáltalában az osztrákok 1848-ban — 49-ben és 1866-ban Velenczében a várnégyszög nélkül? Bizonyára nem.

A legfontosabb ellenérv, melylyel azoknak felelhetünk, kik az említett véleményben vannak, Napoleon következő szavai (M. II. 199):

„Az erősített helyek mind védelmi, mind támadó háborúban hasznosak.

Kétségtelen, hogy egy hadsereget nem pótolhatnak, azonban az egyedüli eszközök a győző ellenség feltartóztatására, gyengítésére és nyugtalanítására.“

Egy más helyen ismét (M. V. 77):

„Vannak katonák, kik azt kérdezik, hogy mire valók az erősített helyek, az elsánczolt táborok, a mérnök művészete? Rézsűnkörül viszont kérdezzük, miként lehetséges gyengébb vagy egyenlő erővel hadozni, állások, sánczolatok és a művészet segédeszközei nélkül?“

A tábori sánczolatokról a következőket mondja (M. II. 185):

„A tábori sánczok, ha jól helyezvék, mindig hasznosak és soha sem károsak.“

A fővárosok megerősítésének szükségét Napoleon szintén igen hangsúlyozza emlékirataiban. E részben következőkép nyilatkozik (M. II. 285):

„Páris megmentését tíz- vagy tizenkétszer falainak köszönheté; ha a város 1814-ben csak nyolcz napi ellentállásra képes erősített hely lett volna, mily befolyást gyakorlott volna az a világ eseményeire? Ha Bécs 1805-ben meg lett volna erősítve, akkor az ulti események a háborút el nem döntik. Ha 1806-ban Berlin erősítve lett volna, akkor ott a Jenánál megvert porosz sereg gyülekezik és az orosz sereggel egyesül vala. Ha 1808-ban Madrid meg

van erősítve, akkor a franczia sereg az espinosai, tudelai, burgosi és somo-sierrai győzelmek után a főváros ellen nem menelhetett volna, midőn Salamanca és Valladolid mögött az angol és spanyol sereg volt.“

A hadjáratok tervekre nézve Napoleonnak következő nyilatkozatait találjuk (M. II. 191):

„Minden támadó háború betörési háború, minden a művészet szabályai szerint vezetett háború, módszeres háború. A hadjáratok tervek, a körülmények, a hadvezér lángelméje, a csapatok és a hadszínhely minősége szerint végtelenül módosulnak. Kétféle hadjárat terv létezik: jó és rossz. Néha a jók, esetleges körülmények folytán dugába dőlnek, néha a rosszak a szerencse szeszélye által sikerülnek.“

Más helyen (G. I. 185):

„Egy hadjárat tervnek mindazt, a mire az ellenség vállalkozhatik, előrelátania szükséges, és az azok meghiusítására szolgáló eszközökről gondoskodnia kell.“

Nem szükséges emlitenünk, hogy Napoleon a támadó háborút tartotta annak, mely egyedül képes célhoz vezetni: ezt háborúinak története bizonyítja. Emlékirataiból is ezt látjuk, midőn mondja (M. II. 195):

„Vezessétek a háborút támadólag, mint Sándor, Hannibal, Caesar, Gusztáv Adolf, Turenne, Jenő herceg és Frigyes.“

És ismét (M. V. 272):

„Egy hadjárat kezdetén jól meggondolandó, valjon előnyömlünk-e vagy nem; ha azonban támadólagos hadviselést kezdünk, akkor azt a legvégsőkig kell vinnünk: mert eltekinve fegyvereink becsületétől, a sereg erkölcsi öntudatától, mely egy visszavonulás alatt veszendőbe megy, ez utóbbi véresebb, több ember és anyag feláldozásával jár, mint a legvéresebb ütközetek, azzal a különbséggel, hogy egy csatában az ellenség csaknem annyit veszít, mint mi, míg egy visszavonulásnál mi veszítünk, ő pedig nem.“

Napoleon hadjárataiból tudjuk, hogy ő az erők egyfittartására folyvást mily nagy súlyt fektetett. Emlékirataiban is említi ezt és mondja (M. IV. 324):

„Alapelv, hogy egy hadsereg oszlopaikat mindig egyesítve tartsa, úgyhogy az ellenség azok közé ne nyomulhasson; ha ez elvet bármely oknál fogva mellőzzük, akkor a kiktőlontott hadtesteket működéseikben függetlenné tegyük, és azok akként irányoztassanak, hogy egy meghatározott ponton késedelem és új parancs nélkül

egyesüljenek, mi által elszigetelt megtámadtatásnak kevésbé lesznek kitéve.“

Továbbá egy más helyen (M. IV. 335):

„Alvinczinak a rivoli-i csatára adott rendelkezése ellentétben volt ama nagy elvvel, hogy egy seregnek a harcra mindennap és minden órában készen kell lennie.“

És ismét (M. IV. 338):

„Alapelv, hogy támadás előestéjén soha kikülönítéseket ne tegyünk, mert éjjel a dolgok állása változhatik, akár az ellenség visszavonulási mozgalmai által, akár nagyobb erősbítések megérkezése által, melyek őt még képessé is tehetik támadásba átmenni és elhamarkodott rendelkezéseinket végzetteljessé fordítani.“

Végre (M. IV. 355):

„A háborúban az ellenség ereje felől, melylyel megküzdenünk kell, gyakran homályban vagyunk. A foglyok csupán saját csapattestöket ismerik; a tiszték igen határozatlan jelentéseket tesznek. Ez egy alapelv elfogadására vezetett, mely mind e most említetteknek segít; ugyanis, hogy egy seregnek folyvást éjjel-nappal, minden órában készen kell lennie oly ellentállást kifejezni, a minőre egyáltalában képes, a mi ismét megkívánja, hogy a katonák fegyvereiket és lőszerüket mindig maguknál tartsák, hogy a gyalogság tüzésége és lovassága mindig az előbbi fegyvernem mellett legyen, hogy a sereg különböző hadosztályai folyvást oly helyzetben legyenek, hogy egymást támogathassák és kölcsönösen óalmazhassák, hogy a táborozásnál, pihenéseknél, meneteken a csapatok mindig oly előnyös állásokat vegyenek, melyek egy csatatértől megkívánt tulajdonságokkal bírnak, és ugyan: hogy 1-ször a szárnyak meg legyenek támasztva, 2-szor, hogy az állásokban valamennyi löfegyvernek oly hatás biztosítassék, mely azokra nézve a legelőnyösebb. E követelményeknek eleget teendő, egy csapatnak, ha menet közben van, elő és oldalvéddel kell bírnia, amelyek a terepet előre, jobbra és balra elegendőleg átkutatják, hogy a főcsapatotest kifejölődhessék és állást vehessen.“

Az osztrák harcászattal ez elvtől következetesen eltért, minthogy bizonytalan jelentésekre alapított terveket készített, mely jelentések, ha a terv készítése pillanatában valók leendének is, egy napra vagy két napra azután t. i., midőn a terv végrehajtandó volt, megszűntek azok lenni.

A jó vezérnek napjában többször kell magához e kérdést in-

tézni: mit tennék, ha az ellenség hirtelen arcvonalom előtt jobbra vagy balra megjelenék?! Ha zavarban van feleletével, akkor roszul van felállítva, nem szabály szerint áll, és a dolgon segítenie kell.“

A kettős vagy több működési vonalon való előnyomulást Napoleon ellenségeivel ellenkezőleg, az 1812-ki hadjáratot kivéve, hol azonban különös viszonyok forogtak fenn, tudvalevőleg soha sem alkalmazta. Ő ezt a hadvezetés valódi alapelveivel ellentétesnek tartotta és az osztrákoknak 1797-ben Károly főherceg alatt Olaszország elleni előnyomulásáról a következőket mondja (M. IV. 351):

„Nem ellenkezik-e a Németországban két működési vonalon, ugyanis Tirolon és Pontebán átvezetett menet amaz elvvel, hogy egy seregnek csak egy működési vonala legyen? E két seregtestnek a kiindulási ponttól oly messze Karinthiában való egyesülése nem ellenkezik-e az alapelvvvel, hogy az oszlopok sohasem az ellenség előtt és annak közelében egyesítendők?“

Hasonlót mond nagy Frigyesnek 1757-ben Csehországban való előnyomulásáról (M. V. 191):

„Csehország meghódítására két működési vonalon nyomult előre, két egymástól 60 lieu-nyi távolság által elválasztott sereggel, melyeknek, kiindulási pontjuktól 40 lieu-nyire egy erődített hely falai alatt és az ellenséges sereg jelenlétében kell vala egyesülniök. Alapelv, hogy a különböző hadtestek egyesülésének soha sem szabad az ellenséghez közel történnie; ámde a királynak minden sikertült. Két hadserege, bár hegyek, szorosok által elválasztva, minden nehézséggel megküzdött, a nélkül, hogy azokat valami baj érte volna. Május 4-ikén csak 6 lieu-nyi távra voltak egymástól, azonban két folyó, a prágai vár és a lothringeni herceg 70,000-re menő serege által elválasztva. Egyesülések lehetetlennek látszott, azonban május 6-kán napkeltekor mégis megtörtént az osztrák táborról 300 toise-nyira. Tetszett a szerencsének Frigyeset elhalmozni, kinek sajátkép, részenként kell vala a két sereg egyesülése előtt megvertetnie, melyek mindegyike külön tüzetetett volna ki Csehországból.“

Napoleon e megjegyzését meggondolásába ajánljuk a siker ama vak tisztelőinek, kik az 1866-ki hasonnemű porosz működési tervet nemcsak jónak, de még genialisnak is tartják.

Mint említett, Napoleon folyvást egy vonalon működött és előnyomulására a körülmények szerint egy vagy több, azonban közel egy-

más mellett fekvő párhuzamos utat használt. Erre vonatkozólag következőkép nyilatkozik (M. II. 173):

„Vannak esetek, a hol egy hadsereg egyetlenegy oszlopban menel és vannak ismét olyanok, a hol több oszlopban kell menelnie. Egy hadsereg közönségesen nem halad 12' széles szoroson; a műtutak 4—6 toise szélesek és lehetővé teszik, hogy a szekerek két sorban meneljenek és hogy az előnyomulás 15—20 emberrnyi arczszélességgel történjék. Azonkívül az úttól jobbra és balra csaknem mindig lehet menelni. Láttuk, hogy 120,000 emberből álló sereg egy oszlopban menelt és hat óra alatt csatarendbe fejlődött.“

Tovább (M. II. 177):

„A hadtestek által egymás közt tartandó távköz, a helysajátságtól, a körülményektől és a kitűzött céltól függ. A terep vagy mindenütt járható, és ez esetben mire való volna 10—12 lieu-nyi arcvonallal menelni; — vagy pedig csak bizonyos számú országton vagy mellékutakon járható, a mikor a helysajátság lesz irányadó.“

Végre (M. V. 242):

„Sohase választatok el seregetek szárnyait akként egymástól, hogy az ellenség a távközökbe nyomulhasson.“

Mi a működés különböző nemeit illeti, Napoleon hadjárataiban leggyakrabban az egyszerű hadászati megkerülést látjuk. Ő ezt legegyszerűbb működésnek is tartja, midőn mondja (M. V. 217):

„A működési vonal változtatása a legügyesebb hadozatnak tekintendő, melyet a hadművészet ismer. Valóban egy hadsereg, mely működési vonalát változtatja, az ellenséget rászedi, ki is immár nem tudja, hogy háta és gyenge pontjai, melyeken őt fenyegetni lehet, hol vannak.“

Szintén egy más helyen (M. V. 100):

„Ne támadjatok meg arczban oly állásokat, melyeket megkerülés által elnyerhettek.“

Ne tegyétek azt, amit az ellenség óhajt, amaz egyedüli oknál fogva: mert óhajítja. Kerüljétek a csatatér, melyet az szemrevételezett, tanulmányozott és még inkább azt, amelyet megerősített és amelyen magát elsáncolta.“

Tudvalevő, hogy az oldalak minden felállításnak és minden hadseregnek legkényesebb pontjai, hogy az oldalmeneteket lehetőleg kerülendők. Napoleon nézete erről következő (M. I. 4):

„Az oldalmeneteket kerülni kell, de ha mégis elővételnek,

akkor azok lehetőleg megrövidítendőek és a legnagyobb gyorsasággal hajtandók végre.“

Tovább (M. II. 41):

„Egy előnyomuló seregnek gyenge részei az oldalak, azokat tebát, ha nem is mindakettőt, legalább az egyiket egy semleges országra vagy egy nagy terepakadályra kell támasztani.“

Egy más helyen ismét (M. III. 260):

„Egy hadsereg mely egy ország meghódítására indul, két szárnyát semleges országokra vagy nagy terepakadályokra, legyenek ezek folyók vagy heglánczok, támasztja, és vagy csupán egy szárnya van megtámasztva, vagy pedig egyik sem.“

Első esetben csupán arra kell ügyelni, hogy arczban keresztül ne töresek, a második esetben az ótalmozott szárnya kell támaszkodnia, a harmadik esetben különböző seregeit jól a középhez kell támasztania és azokat soha el nem választania, mert ha már akkor nehéz győzni, mikor mindkét oldal a levegőben áll, e kellelenség még megkettőztetik, ha négy ilyen, háromszorossá válik, ha 6, és négyszeressé, ha 8 ilyen van, t. i. ha 2, 3 vagy 4 különböző seregre kell megoszlan. Első esetben a sereg működési vonala egyképen választható balra vagy jobbra, a második esetben annak a megtámasztott szárnyon, a harmadik esetben pedig a menetvonal közepére függőlegesnek kell lennie.“

Az egyes fegyvernemeket és azok alkalmazását illetőleg, Napoleonnak szintén igen érdekes nyilatkozataira találunk. A gyalogságról például következőket mondja (M. II. 167):

„Gyalogság csak egyféle van és csak egyféleképpen kell lenni, mert a puská az emberek által felfedezett hadigépek legjobbika.“

A lovasságról (M. I. 264):

„A könnyű lovasságnak feladata a sereg előtt messze terjedő kutató szolgálat, miért is nem tartozik a gyalogsághoz és e szolgálataiban különösen a sorlovasság által támogatandó és ótalmazandó.“

Az egész lovasságnak tűzfegyverrel kell ellátatnia és gyaloghadozatra alkalmazhatónak lennie. 3000 könnyű lovasnak vagy vészesnek nem szabad magát 1000 emberből álló, valamely erdőben vagy egyéb a lovasság által járhatlan terepen elhelyezett gyalogság által feltartóztatni engednie. 3000 dragonyosnak nem szabad haboznia, 2000 emberrnyi gyalogságot, mely kedvező állást véve őket feltartóztatni akarja, megtámadni.“

A tűzérőgről ismét (M. II. 171):

„Tűzérőgünk ugyanannyi legyen, mint az ellenségé és 1000

gyalogra vagy lovasra 4 löveget számítsunk. Minél jobb a gyalogság, annál jobban kiméljük és jó ütegekkel támogassuk.

Az egyes hadtesteket Napoleon nem óhajtja egyenlő erőseknek. Úgy véli ugyanis (M. II. 175), hogy:

„Czél szerű, hogy a hadtestek ne legyenek egyenlő erejűek, hanem négy-, három-, két hadosztályból álljanak. Egy nagy hadseregben legalább is 5 gyaloghadtest legyen.“

Az erődített helyeken védőrségül Napoleon nem kíván rendes csapatokat alkalmazni; azt mondja ugyanis (M. II. 201), hogy:

„Az erődített helyek védőrsége a lakosságból és nem a tetteges seregtől veendő. A tartományi milicz ezredeinek volt ez rendeltetése; — a nemzetőrségnek legszebb előjoga.“

Végre Napoleon két nyilatkozatát idézzük, a nyílt harcztéren és a várakban való megadást illetőleg.

Az elsőre nézve azt mondja (M. V. 22):

„Egy uralkodó, nép, tábornok soha sincs biztosítva, ha eltűrik, hogy tiszték nyílt harcztéren capituláljanak és hogy a fegyvert nyílt mezőn szerződés következtében, mely az azt kötő csapatok egyéneknek kedvező, de a hadseregére nézve hátrányos, lerakják. Az ilyes eljárás megvetést érdemel, alávalónak nyilvánítandó és halállal büntetendő. A tábornokok és tiszték megtizedelendőik, 10-ből egyet, az altiszteknél 50-ből egyet, a közharczosoknál 100-ból egyet kisorsolva. Az, vagy azok, a kik a fegyvereknek az ellenségnek való átadását parancsolták, úgyszintén, a kik engedelmeskedtek, egyformán árulók és halálbüntetésre méltók.“

Valamely vár átadását illetőleg következőképen vélekedik (M. V. 276):

„Itt egy legnagyobb fontosságú kérdés merül fel, ugyanis, hogy valjon a hadi törvények és a háború alapelvei megengedik-e, hogy egy tábornok katonáinak a fegyvert letenni, azt az ellenségnek átadni parancsolja, és egy egész testületet hadi fogolylyá tegyen? E kérdés egy vár védőrségét illetőleg semmi kétség alá nem eshetik. Minden nemzet törvényei megengedik a fegyverek letételét, ha az élelmi szerek hiányzanak, a hely védelmi eszközei összerombolva és a hely már több rohamot kiállott. Valóban a vár nem egyéb mint hadigép, mely egy egészet képez, melynek, egy bizonyos szerepe, előirt, határolt és ismert rendeltetése van. Számra kevesebb ember az erődítmények által fedezve magát védelmezi, az ellenséget feltartóztatja és nagyobb számmal levő emberek támadásai ellen a rábizott letéteményt megőrzi. Ha azonban ez erő-

dítmények szétromboltattak, ha azok a helyőrségnek többé semmi ótalmat nem nyújtanak, akkor észszerű és igazságos a parancsnokot felhatalmazni, hogy azt tehesse, a mit csapata érdekében legjobbnak vél. Ellenkező eljárás czél nélküli lenne és ezen felül még ama kelleltenséggel is volna egybekötve, hogy egy egész város lakossága, öregek, gyermekek és nők tétetnének ki veszélynek. Azon pillanattól, amint egy hely ostrom alá vétetik, a fejedelem és a fővezér, kikre az ország határainak megvédése bízott, tudják, hogy e hely csak bizonyos ideig lesz képes a védőrséget ótalmazni és az ellenséget feltartóztatni és hogy ez idő elteltével a védelmi eszközök lerombolva, a védőrség a fegyvert letenni kénytelen. E pont felett minden polgárisult nép tisztában volt, és más nem képezte vita tárgyát, mint a többé-kevésbé macacs védelem, melyet a vár-parancsnok kifejtett, mielőtt capitulált.“

Ezzel im elősoroltuk Napoleon emlékirataiból a legerdekesebb helyeket, illetőleg elvonatokat. Olvasóink bizonyára osztani fogják nézetünket, hogy ama tanoknak, melyek a háború legnagyob mesterének nyilatkozatai, és a melyek hadjáratainak folyamában valóknak bizonyultak, feltétlen hitelt kell adnunk és hasonlóképen mint ő mondá, mi is mondjuk — és czikkünket e szavakkal fejezzük be: „Vezessétek a háborút támadólag mint Sándor, Hannibal, Gusztáv Adolf, Turenne, Jenő, Frigyes és Napoleon, olvassátok és tanulmányozzátok hadjárataik történetét, képezzétek magatokat ő szerintök, ez az egyedüli mód hadvezérré lenni és a művészet titkait ellesni. Ekként világosodott szellemetek visszautasítandja az oly elveket, melyek e nagy férfiakéival ellentétesek.“

F. G.

A fegyvertan tanulmányozása a m. k. Ludovica-Academiában.

Az utolsó évtized az európai seregek fegyver-ügyének oly hatalmas lendületet adott, hogy nemcsak a katona és tiszt elemi kiképzésének, hanem még a hadvezér különben csak a hadászat teréhez tartozó rendszabályainak is szorosan azon alapszabályokhoz kell alkalmaztatniuk, melyek a fegyver természetéből, annak sajátosságát és alkalmazását illetőleg lezármasztathatók. Minnie vontesövű fegyverének első alkalmazása azonnal a jól meggondolt csatarendszer tágabbszerű alkalmazását igényelte. Anglia, Franciaország szövetségese a krími háborúban, katonai dicsőségétől, melyet a spanyol félszigeten viselt háborúban és Waterloonál szerzett, megfosztott, épen azért, mert még azon időbeli állásponton maradt, mint Nagy-Frigyes roszbachi harezosainak utódai Jenánál.

Az első lendület a seregek újra-fegyverzésére, ezek főfegyverneménél a gyalogságnál kezdődött.

A többi fegyvernem kényszerítve volt a már megkezdett irányban tovább haladni, ha nem akarta létjogosultságát elveszíteni.

A tüzérség technikai tekintetben tökéletesíteni kezdé anyagát. Így kezdték meg vontesövű ágyúkkal a francziák 1859-ben az olasz hadjáratot és bármily tökéletlenek voltak is azok, mégis e háború sikerében tetemes osztályrészek van.

A franczia harezászat, mely a Minnie-fegyver nagy találóképeségén alapult, a tüzérség tömeghatására támaszkodott, mely utóbbinak és a jól folytatott csatártűznek hatása az ellenséges csatavonalat megingatta, hogy ezt azután a nagy tömegek erőteljes támadó lökeme végkép szétdarabolja.

A gyalogság jó fegyverének rendszeres használata, az uralkodó pontokon felállított messzeható tüzérség alkalmazása, végre a szuronyal előrerontó tömegek rohamossága újabb hervadhatlan leveleket fűzött a franczia seregek babérkoszorujába. Technikai

tekintetben e háború eredménye első sorban a vontesövű ágyúk behozatala és a harezászat megváltoztatása volt, a mennyiben azelőtt főleg Ausztriában, a gyalogságnál csakis a szurony használatára fektették a füstlyt. Az osztrák seregben épen a harezak csak végjelenetét tartották szem előtt, s megelégedtek az ítőközvetvezetés oly fontos tényezőjéről, a harc bevezetéséről.

Vontesövű ágyúk és tömeg-harezászat volt ezentúl a jelszó, melyeknek alkalmazása a gondolkozó katonának sok olyast mutat, a mit jól meg kell fontolni. Schleswig-Holsteinban az osztrák csapatok a rettentetlen vitézség halhatatlan dicsőségét vívták ki. Az „eisern“ és „schwarzgelb“ dandár elnevezés, díszelnevezéssé vált.

Tekintsük azonban az eseményeket a kritikus szempontjából, még pedig rövidség okáért csupán csak két példát véve fel tárgyal, t. i. a „Königsberg“-re irányzott rohamot és a „veile“-i ütközetet.

Ellenségmegszállta erős állást kellett elfoglalni. Makaes ellentálas nem volt a dánok szándékában; a mit támadásnál különösen kell tekintetbe venni.

Az osztrák dandár-üteg megkezdé az ütközetet, ezt nyomban a gyalogság rohama követte, mely azonban meg nem ingatott ellenségre talált. Ez utóbbi annyival is inkább higgadtan tűzelhetett, miután maga az osztrák gyalogság gyors előretörekvése közben saját ütegét elleplezé, löfegyvereinek pedig csaknem semmi hasznát sem vette. A veszteség roppant nagy volt, a hatalmasan intézett támadás megakadt, úgy, hogy új zászlóaljokat kellett előre rendelni, és csak nagy sokára foglaltatott el az állás, melyet az ellenség oda hagyott anélkül, hogy nevezetes kárt szenvedett volna.

700-nál több derék harezos maradt a fagyos csatatéren. A veilei ütközetben a dán csapatok a várostól északra igen előnyös helyzetű magaslatokon foglaltak utóvéd-állást. Hogy onnan kivetessenek, a tüzelésüknek kitett városnak kellett volna keresztül menni és a szoros kijáratából kiérve, kifejlődni; hogy ez szemben oly jól fegyelmezett csapatokkal, mint a dánok, súlyos veszteséggel járand, már az előbb tett tapasztalatokból következtetni lehetett. És mindamellett az állás megvívására előre kellett menni. Az eljárás következő volt: Két osztrák 8 fontos tartalék-üteg sietve állást foglalt és lövedékeivel arczban a dán állást elárasztá; a gyalogságnak egy különítménye oldalzasi cselműveletre vállalkozott, és a dánok összszűzva a tüzérség által, oldalban fenyegetve, oly állást

hagytak oda, melynek közvetlen megtámadása csak a legnagyobb veszteségeket vonta volna maga után.

E két példa eléggé bizonyítja ama kölcsönös viszonylatokat, melyek a fegyver-technika és a harcászat közt fenállanak, egyszersmind mutatja mily fontos a fegyvernemeket természetöknnek megfelelőleg, nem pedig ezelellentétbe n csak amúgy kaptaszerűleg alkalmazni.

A támadólagosság a fegyvernem különös sajátosságaira támaszkodva, nagyszerű eredményeket képes felmutatni, azonban nem kevésbé képes erre a harcászati védőlegesség is, a hadjáratra nézve előre kitűzött hadászati célok keretében. Például szolgál e részben az 1866-dik évi hadjárat.

Az osztrák hadsereg lelkesítve a legjobb szellemtől s harc-vágytól, felszerelve jó fegyverekkel, ellátva a legjobb tűzérsséggel és fényes lovassággal, két ellenséggel szembe száll. Éjszakon a német testvérekkel és délen Olaszország lovagias királyával.

Mindkét sereg ugyanazon iskolában neveltetett, mindkettőt ugyanazon vezérkar vezette, csakhogy az olaszországi hadsereg vezére mélyében erély és tetterő s oly tekintély egyesült, melynek mindenki ellentmondás nélkül engedelmeskedik, míg ellenben éjszakon e feltételek hiányoztak. Maga az ellenség ép oly különböző; az éjszakai testvér ismeri szervezetünket, harcászatunkat és harcmódmunkat gyakorlati szemléletből, hiszen fegyvertársunk volt, mikor két tartomány elfoglalásában segítők.

Haditerve politikai és katonai viszonyaink pontos ismeretén alapult. Ez engedte meg Poroszországnak a szerfelett megfontolatlan hadászati támadást, ez tételezte fel a harcászati védelemhez szoros ragaszkodást egész a csata eldöntéséig. A poroszok előnyomulása harcászati tekintetben már magából a fegyvertechnikus szempontjából magyarázható meg, tekintve az egymás ellen használt fegyverek következő jellemző tulajdonságait.

Az osztrák fegyver a lövési pontosság és a pásztaózott téreket illetőleg a porosz gyűtűs puská felülényvel bírt, ellenben ez, tüzelési gyorsaságánál fogva, kis távolságokra öldöklöb fegyver volt.

Az osztrák tűzérsségnek általában vonesövű ágyúi voltak és harcászati kiképzésre nézve sokkal felülmúlta a poroszt, míg a lovasság mindkét állam részéről egyenlő jónak volt mondható, ám-bár az osztráknak elsőbbséget tulajdonítani nagyon szokássá vált.

Távórol jövő közvetlen harcászati miveleteket tehát a poroszoknak kerülniök kellett, nehogy az osztrák tűzérsségnek sikeres működésre tért nyissanak és nehogy később a gyalogság pásztaóztó tüzkörében harcászati köteléket meglaózulva a harcvágyó osztrák lovasságnak fényes ütöközei mozzanatokra alkalmat szolgáltatassanak.

A poroszok magatartását a fegyvernem természetéből és felfegyverzéséből különleg eredő emez észlelödések és az osztrákok roham-harcászatának tekintetbevétele határozták meg.

Tartósan halasztgató ütöközet, erős helytállás az arczvonalban, oldal-vállalatok rendezése, valamennyi fegyvernemnek az előrerontó ellenséges arczvonallal való összműködése, nehogy azok részletes vereségnek legyenek kitéve, és végre a gyorstűzelésnek a legtrüvidebb távokra való alkalmazása.

Csehországban minden ütöközetnél, valamint a königrátri csatánál a most említett elvek érvényesültek, ellenben valamennyi Olaszországban tanult és Schleswig-Holsteinban megkísérlett harcászati szabály itteni alkalmazása, mind megannyi vereséget hozott a valóban jó és áldozatkész, sőt gyakran hősiess osztrák seregre. Csak is a trautenau nap volt az, mely újra fényt árasztott ez azelőtt annyira csodált seregre, a midőn ugyanis a X-dik osztrák hadtestnek Gablenz vezetése alatt a győzelmet az osztrák zászlóhoz fűzni sikerült.

Ez egyetlen egy győzelmet nem tulajdoníthatjuk a véletlennek, ez az egyedüli gyümölcs, melyet a dán háborúban tett tapasztalatoknak köszönhetünk. Trautenaunál is előfordultak ugyan rohamok, de csak miután a tűzérsség tüzelésbe hozott, és a gyalogság löfegyvereinek leghathatósabb működtetése után. A porosz csapatok Trautenaunál ép úgy megtették köteleességeket mint Königinhofnál vagy mint Skalitznál, csakhogy ott oly ellenfélre akadtak, a ki öket ismerté és technikai segédeszközeit a harcban érvényesíteni tudta. Trautenaunál győztünk, mert a tűzérsségnek az azt megillető hely kijelöltetett s mert a gyalogság ennek és az előresietett lovasságnak ótalma alatt fejlődött ki, és jól, bár lassan tüzelő fegyvereit tűzfegyver és nem nyárs gyanánt használta.

Minden fegyvernemet saját módja szerint és mind a harc helyes összhangzásban a végcél elérésére, a győzelem kivívására felhasználni: oly elv, melyet a harcásznak folyvást szem előtt kell tartania; azonban, hogy ez alapelvet helyesen alkalmazhassa, elkerülhetlenül megkívántató, hogy a fegyverek technikájában jártas legyen. Tech-

nikai tudatlanság idézte elő a gyűtős puska félreismerését, más részt csak igen nagy harcászati baklövésnek tulajdonítható ama harcзалakok alkalmazása, melyek épen a Dreyse-puska egyedüli előnye a rövid távra hatályos gyorstűz felhasználhatására alkalmat nyújtottak. A következmények természetesen voltak és a technikus által előre kiszámíthatók. Maga a porosz szabályzat elég anyagot szolgáltat a most említettek bebizonyítására; e szabályzat pedig az osztrák harcászok előtt nem volt ismeretlen.

Tekintsük azonban a hadsereg tevékenységét Olaszországban. Itt a várnegyszög Ausztria támasza volt. Mily szomorú sors a sereg-re nézve holt falakhoz bilincselve lenni azért, mert számra és hadikészletre nézve az ellenséggel nem mérkőzhetik! Már a védőlegesség és tétlenség eme bénító állapota, magában hordja a vereség csiráját; mert hiába, a legjobb vívó sincs biztosítva, hogy harcoképtelenné nem tétetik, ha folyvást szenvedőlegesen védelemben marad.

Minden várakozás ellenére azonban egyszerre csak a győzelemnek híre szárnyalt; kétszerre diadalmos győzelem, mert passivitást követeltek, sőt még vereségtől is tartottak.

Mely körülménynek tulajdonítható tehát e győzelem?

A sereg összes tevékenységének, tehát minden egyesnek is! Az újkor egy csatájában sem találjuk, hogy az egyes fegyvernemek oly önállóan és mégis oly összhangzásban működve léptek volna fel. A lovasság úgy támadt mint a lovagkor fényszakában, megdőbentető hatást gyakorol az ellenségre, mi által sikerül egy sereg-részt, mely bizonyos körülmények között a csatának más fordulatot adhattott volna, egész nap tétlenségben tartani. A tráni dűsidások ezen tetteikkel megörökíték nevüket.

A gyalogság folytonosan számra nézve túlnyomó ellennel küzdeve érvényre juttatja mindazon előnyöket, melyek nagyobb iskolázottságában és a csatátér pontos ismeretében állottak. Bátran nyomul a megingatott vonal ellen, azonban túlnyomó támadással óvatosan, de szívósan száll szembe. Mindenütt az öt kísérő tüzérségre támaszkodik, és közreműködik, hogy a lövegeket megmászatatlannak tartott állásokba juttassa.

Igy hullámszik a harc látszólag rend és összefüggés nélkül, tényleg azonban legkisebb részleteiben is a vezér őrszeme általvezetve.

Minden osztály helye kijelöltetik, működési tárgya mindegyiknek kitűztetik. Az eredmény végre a gyengébbnek győzelme az erős

felett; egyúttal a harcászat rendszerességének győzelme ez, mely ép oly távol van a chablonszerűségtől, mint a meggondolatlan kezeltatástól.

A jobb osztrák fegyver kitűnő kezelése, a kitűnő osztrák tüzérség akkora kifogástalan lövegeivel, e fegyvernem szívós kitarása, — a szorongatott csapatok ótalma és e veszélyezett pontok biztosítása végett, még magában az ellenséges gyalogság tűzében is bátor előnyomulása, — a mozdulatok gyorsasága melylyel a tüzérség az eldöntést kierőszakolta és a megvert ellenség üldözésében részt vett: mindez, nem egyedül a vezetésnek diadala, hanem a technikusnak is érdeme, ki a hadvezérnek ép oly jó, mint céljai elérésére hasznavehető hadiszereket teremtett.

Még egy mozzanatot kell ki emelnünk, t. i. azt, hogy ama törekvés, melynél fogva saját fegyvereink hatása lehetőleg fokoztassék karöltve járt azzal, hogy az ellenség fegyvereinek hatása minél inkább gyengéttessék. Erről tanuskodik a csapatoknak a harc-téren való elosztása, s az állásokban, valamint a támadásnál is tanúsított magatartás.

Hogy mily befolyást gyakorol az új fegyvertechnika a seregek szervezésére és felszerelésére, azt legjobban bizonyítja a porosz-francia háború, különösen a lovasság alkalmazását illetőleg.

Itt volt először mindkét nagy hadsereg hátultöltő fegyverrel felszerelve, a francziák ezenkívül még szörlövegeket és elültöltő ágyúkat használtak, míg az összes porosz haderő gyűtős és Werder-puskát és hátultöltő ágyút használt.

A csaták nagyobb mérvű csatárharcokban vívattak, a tüzérség nagy tömegekben működött. A német lovasság a seregnek hadászati elővédeje s mint ilyen többet használt, mint a harc-téren való közvetlen tevékenysége által használt volna. Míg a poroszok veteráni tekintetben a Chassepot-val szemben alárendelt fegyvereikkel, a kisebb távot keresik fel, addig tüzérségük hordtáv és lövedékhatás tekintetében való előnyét a legnagyobb mérvben felhasználja. A francziák puskalövedékeik pásztázó hatásában bizva, ép ellenkezőleg a nagyobb távokat választják és technikai szempontból azon nagy hibát követik el, hogy az épen a legközelebbi távokban oly felette értékes nagy pásztázatot ki nem zsákmányolják.

Gyalogságuk az ellenségnek már oly távokra okozott nagy veszteségeket, melyekre azelőtt még a lövegűznek is alig volt hatása. Így vesztett a porosz gárda 3000 méternyi távolságra néhány

perc alatt 6000 embert. Azonban a távolság kisebbedésével hatásának intenzivitása is csökkent, úgy hogy végre a szuronytámadás, melynek alkalmazása az 1866-ki hadjáratban osztrák részről nagy hiba volt, itt eredményre vezetett.

A szörlövegek nem feleltek meg az azokhoz kötött várakozásnak, először mert e várakozások túlzottak voltak, és másodsor, mert e fegyvernem természetével ellenkezőleg alkalmaztatott.

A szörlöveg csak többszörösített puskahatással bír, nagyobb találási valószínűséggel egybekötve.

Megsemmisítési terjeme az 1000 métert nem haladja meg; ezen távon belül azonban a legborzasztóbb hadállási (positio) fegyver, melyet a francziák, kiknél a támadólagos elem kiveszett, épen mint ilyest érvényesíthettek volna legezélszerűbben.

Nem hathatott tehát kellőleg, mert nem mint közeli, hanem mint par excellence távfegyvert, tehát rosszul alkalmazták.

Ha tehát a franczia sereget a fegyver-technikus szempontjából tekintjük, akkor úgy találjuk, hogy az mind fegyvereinek nagyobb tüzelő gyorsasága és pásztázata, mind lövegeinek kisebb hordtávjánál, továbbá a szörlöveg értékesítése, szervezetének készültsége és végre lövészeinek hiányos kiképzésénél fogva a közelharcra volt utalva. Látjuk azonban, hogy ellenkező nézetet követve, legnagyobb erejét oly távolságokra pazarolta, melyek a döntést lehetetlenné tették; mikor pedig erre alkalom nyílt volna, akkor a lövészet el volt pazarolva, a csapatok kimerülve, és erkölcsi erejük is a poroszok szakadatlan előrenyomulása által megtörve.

A porosz harcászat szigorúan követte azon feltételeket, melyeket fegyvereinek technikája igényelt. A tűzérés, fellépésétől kezdve az ütközet alatt a csataternek ura volt; az ellenséges tűzérés lövései által keveset háborgatva, ámbar a Chassepot-puska által borzasztó veszteségeket szenvedve, a porosz gyalogság, saját tűzérésének ótalma alatt, kisebb csapatokra oszolva, csaknem kizárólag szétosztott rendben, azon távig nyomult előre, hol a gyútűs puska találási valószínűsége a Chassepot-fegyverét majdnem elérte.

Itt a porosz fegyelem, a csapatok jeles gyakorlottságával párosulva, tartotta fenn az egyensúlyt a jobb franczia fegyverekkel szemben.

Az ütközeteket a túlszám és ügyesen tervezett megkerülések döntötték el.

Bármily futólagosan vázoljuk is a fentebbieket, az olvasónak figyelmeztetése bizonyára nem kerülhetne ki hogy amaz állítás, mely

szerint a harcászat alapját a hadi technika képezi, a hadi tapasztalásokból kölcsönzött és általános vonalakban adott példák alapján eléggé bebizonyult. A fegyver-technika a katonai technikának csak egy igen speciális ága, azonban a fentebb kijelölt szempontból kiindulva épen a legmélyebb jelentőségű.

Az egyén önállóságát emelni, tevékenységét azonban mégis a nagyban előmozdítandó cél javára a szó legszorosabb értelmében alávetni, napjaink feltűnő jellemvonása, mely az emberi tevékenység minden terén észlelhető ugyan, de sehol sem annyira, mint a harcok vívásánál.

Hogy azonban ama hatalmas gépezetben „a hadseregben” mindenki belátással és értelemmel az össztevékenység előmozdítására hathatósan közreműködhessék, szükséges, hogy hatáskörén belül kötelességeivel ne csak teljesen tisztában legyen, hanem azoknak meg is tudjon felelni.

A katona oktatása tehát hasznavehetőségének leglényegesebb feltétele, minthogy pedig ez rendeltetésében, t. i. a harcok vívásában éri el tetőpontját, következik, hogy a harc sikeres vívására szolgáló eszköz kiváló jelentőségű legyen. Ez eszköz nem egyéb a katona fegyverénél.

Hogy azt sikerdúsan, minden mellékkörülmény, különösen pedig a terep és az ellenség ellenhatás tekintetbevételével, használhassuk, szükséges, hogy annak részeit, szerkezetét, és végre hatás-képességét ismerjük.

Ez ismeretekkel a katona tanítójának, a tisztnek, még nagyobb mérvben kell bírnia, hogy az elemi fogalmakat ne csak tanítani, hanem azokat tágabb elméleti ismereteinek segítségével és érettebb tapasztalataival még korlátozott felfogású elmének is könnyen érthető módon szemléltethetővé tenni tudja.

Az ismeretek megszerzésére és bővítésére szolgáló eszközöket a fegyvertan nyújtja.

Annak, ki általános jó iskolai kiképzetést nyert, különösen pedig annak, ki a természettudományokat mint az erőmű-, természet- és vegytant mívelte, a fegyvertan nem egyéb mint e tanulmányoknak a gyakorlati élet egyik különös szakára való alkalmazása; az ezen előképzettségekkel bíró egyénnek csakis e szakbarágó útmutatásra van szüksége, melyek folytan elméleti ismerete gyakorlati képessége válik.

Más e tárgynak tanulmányozása oly hallgatóknál, kik,

mint a m. k. honvédseregben még most is előfordul, az említett előfeltételeknek teljesen meg nem felelnek; ezeknél okvetlen szükséges, hogy a fegyverzeti ügy egyáltalában érthetővé téssek, és annak tanulmányozása pusztán névfelsorolással és említésével ne fadjon, hogy a voltaképi szakoktatást elméleti fejtegetések előzzék meg, miért is az előadásoknál követendő eljárás ily értelem-ben hozott javaslatba és fogadtatott el.

A fegyvertan eszerint a tisztképző tanfolyam előadásaiban következő fejezetekre osztatott:

A) Általános rész;

B) a cs. és kir. továbbá a m. k. honvédseregben használt fegyvereknek ismerete, különös tekintettel azoknak hatására és alkalmazására az újabb harcászati szellemében.

A-hoz. Az általános rész ama ható erők ismeretét foglalja magában, melyeket a jelenlegi hadi technika alkalmaz és azokat nyers anyaguk, feldolgozásuk, vizsgálásuk és a robbanó készítmények raktározása szerinti taglalja; előadja továbbá a lövedékeket, azok anyagát és legzöltszerűbb alakját ürméret és súly tekintetében, valamint a bizonyos hatások előidézésére szolgáló különös műkészülékeket; a csöveket mint a hadigépek azon alkatrészét, melyekben a ható erők kifejtetnek és a lövedékekre átruháztatnak.

Ezek az anyagra, a bel- és külalakra, valamint azon szerkezetekre való tekintettel tárgyaltnak, melyek avégre szükségesek, hogy a lövedékekkel magában a csőben bizonyos mozgás olyképp közöltessék, hogy azok a kitérített pontot a harcászati célznak megfelelő módon eltalálják.

Végre foglalkozik a fegyverek állványával, mint azon készülékekkel, melyeken a tüzi fegyverek szállíttatnak és használtatnak.

B-hez. E második fejezet a Werndl-fegyver és karabély, továbbá a Gasser-féle forgópisztoly leírását tartalmazza a hozzá tartozó lőszerrel együtt. Ugyancsak e fejezetben tárgyaltnak a Montigny rendszerű szörlöveg is.

A most említett fegyverek részletes leírását követi azok helyes használásának tanítása, tulajdonságaikból következtetve. Eszerint a lövedékek röppályája, hordtávolsága, azok találati valószínűsége, csapódása és áttörő ereje a tett kísérletek nyomán, és végre azon körülmények, melyek a rendes hatást fokozzák, csökkentik vagy másként módosíthatják.

Az előadások befejezését a cs. és kir. hadseregben rendszeresített tüzeranyagok leírása képezi.

Valamennyi elméleti előadás az illető tárgyaknak részint valószínűségben, részint ábrákban és mintákban való megmutatása által tétetik szemléltetővé.

A tanulók a fegyverek kezelésében gyakorlatilag oktattatnak, a mi ügy ismételt gyakorlások, mint cselekvés által eszközöltetik.

Hogy a tűzértség is valamivel közelebről ismertessék meg, e fegyvernem gyakorlatainál a tanulók, a mennyiben azt foglalkozásuk és az évszak megengedi, mint nézők jelen lesznek.

Ily módon a m. k. honvédség fiatal tisztjei alkalmasakká válnak az altisztek és a legénység oktatásának vezetésére s egy-szersmind képesekké lesznek saját kiképzésüket további öntanulmányozás által tökéletesíteni.

A tiszt tanfolyamnak feladata, a tiszteket a katonai tudományokban tovább vezérelni és őket az előbb elsajátított elméleti ismeretekre és a több évi gyakorlati szolgálattételnél gyűjtött tapasztalatokra támaszkodva, annyira kiképezni, hogy mint segédisztek és tanítók, sőt szükség esetén vezérkari szolgálatra is alkalmaztassanak. Hogy e feltételeknek megfelelni lehessen, a fegyvertani előadásokban is a tárgynak megfelelő bővítésére tekintettel kell lenni.

Ha a tisztképző tanfolyamnak első rendbeli feladata a tárgynak „miként”-jét lehetőleg kimerítően tárgyalni, akkor itt szükséges, hogy az idevágó tárgyak megítélésére általános mértéket nyerjünk, a „miért”-re nézve; vagy más szavakkal: e tanfolyamban a fegyverügy elméletére kell kiválóbb figyelmet fordítanunk.

Ez elméletet azonban azon határokon belül kell tanítani, melyek közt annak felfogásához sem különös mennyiségnyi, sem természet- vagy vegytani ismeretek nem kívántatnak, és csupán csak arra szorítkozni, hogy a hadsereg fegyvereire nézve fontos elemek oly érthetően adassanak elő, hogy azok úgy saját fegyvereink, valamint a külföldi fegyverek értékének megítélésénél és azoknak egymásközi összehasonlításánál egységes mértékül szolgálhassanak.

Kiváló gondot kell azonban a fegyver hatások összehasonlítására fordítani, minthogy éppen azon alapelvből indulunk ki, hogy saját fegyverünket, tulajdonságainak természete szerint, a legnagyobb mérvben úgy kell kizsákmányolnunk, hogy használati módja által az ellenség fegyverét is hatásában lehetőleg gyengítsük.

E célból saját fegyvereinknek fentebb értelemben leendő leírásához még az európai főbb seregekben rendszeresített idegen

fegyvereknek ismertetése is csatlakozik. A gyakorlatok ugyanoly szellemben tartatnak, mint ezt a tisztképző iskola tanulóira nézve fejeztük.

Hogy pedig a fegyverzeti ügy oly gazdag tartalmú területén a különböző tanosztályok tanulóinak biztos vezérfonalat nyújtsak, szükségesnek találtam a leglényegesebbet lehetőleg egyszerű és világos módon összegyűjteni és tankönyv alakjában sajtó utján közzétenni.

E könyv négy része, a könnyen érthető szakelméleten kezdve, a honvédségnél rendszeresített fegyverek leírását tartalmazza s kiterjed azok tulajdonságaira, használatára, hatására és harcászati alkalmazására.

A 3-dik részben a cs. és kir. tüzérség anyaga van ezen szempontból tárgyalva, míg a 4-dik füzethen az európai nagy hadseregekben behozott fegyverek vannak leírva, és a rendelkezésre álló adatok mérve szerint hatásképességekre és alkalmazhatóságukra nézve az osztrák-magyar fegyverekkel összehasonlítva.

E füzetek egyes fejezetei úgy vannak beosztva, hogy az oktatásnál mind a tisztképző, mind a tisztí tanfolyamban használhatók, a szerint, a mint e fejezetek a Ludovica-academia alapszabályainak szellemében egybefoglaltatnak.

A második füzet, mely tisztán a gyakorlati részt, t. i. a fegyverek leírását tartalmazza, a Ludovicában az idén szervezett előkészítő tanfolyamban tankönyvül bátran használható.

Bulyovszky Gyula,
m. kir. honvéd-őrnagy.

Harcászati tanulmányok.

I.

A támadásról és a védelemről.*)

A ki a legközelebbi lefolyt évtizedben katonai irodalmunk működését éber figyelemmel kísérte, még emlékezni fog, hogy a különféle irányban felmerült kérdések közt talán egyik sem nyújtott annyi anyagot a megvitatásra, egyik sem költötte fel a katonai körök érdekeltségét oly nagy mérvben, mint azon kérdés: melyik harcmódnak alkalmazása nyújt nagyobb előnyt a küzdelemben? a támadás vagy a védelem bír-e túlnyomó hatással, jelentőséggel, s ennél fogva jogosultsággal a harcban?

E kérdésnek előtérbe állítását az 1859-ki hadjáratnak monarchiánkra nézve kedvezőtlen kimenetele idézte elő, és azóta több phásison menvén keresztül, majd a támadás, majd a védelem lelt magasztalásra, szerzett magának híveket, a szerint, a mint egyik vagy másik harcmódnak alkalmazása szolgáltatta látszólag az okot a monarchia hadseregének lesújtó vereségeihez.

Az 1866-ki osztrák-porosz hadjáratban szerzett szomorú tapasztalatok után sok helyütt elterjedt, sőt harcászati munkákba is fölvetetett azon — nézetem szerint minden seregére nézve veszélyes — elv, hogy a jelenlegi löfegyvereknek pusztító hatásával szemben a támadólagos mivelet most már kevés ki látást nyújt az eredményre, és annak alkalmazása csakis bizonyos kedvező constellációk beálltával juthat érvényre.

Es így mindinkább utat tört magának azon helytelen nézet, miszerint a hadvezetésnek ezentúl mindenkép arra kell törekednie, hogy hadászati miveleteinek támadólagos irányja által az ellen-

*) Ez első czikk Kránitz századosnak folyó évi martius 18-án a Ludovica-academiában tartott felolvasását tartalmazza. Közöljük a később következő czikkkel való összefüggésénél fogva.

fél mintegy kényszerítettessék a harcászati támadásra, mert ezáltal a védelem nagy előnyei biztosítva leendnek a seregnek.

E nézetet a legközelebb lefolyt 1870—71-ki háború eseményei, a porosz offenzív-harczmodor fényes diadalai nagyrészen már megváltoztatták ugyan; de a kételyek még nincsenek teljesen eloszlatva. A hátultöltő puskának 1866-ban tapasztalt rendkívüli hatása és az ezáltal előidézett erkölcsi benyomás még mindig lidércnyomásként nehezdednek harczosaink szívére; a támadási hajlam ápolására még nem fordítottak kellő gond, a terep előnyeinek túlbecslése, a fedezésnek minden felé helyezése, az úgynevezett jó állásoknak keresése még mindig nagyon is jellemzi gyakorlatainkat, szóval a védelmi harcmodor, a terep passzív felhasználása még mindig nagy előszeretettel részesül. Pedig az utolsó világtörténelmi harcok után ki ne jutott volna ama határozott meggyőződésre, hogy a háborúban az offenzív szellem hiánya elkerülhetetlen vereséget szül, hogy e szellemnek felbresztése, illetőleg ápolása minden fölé helyezendő, hogy valamint eddig, úgy ezentúl is csak az a sereg leendő nagyobb mérvű eredményt kiküzdeni, csak az számíthat biztosan a hadi szerencsére, melynek minden tagja, a vezértől le az utolsó harczig, át van hatva támadásának legyőzhetlen erejétől.

E meggyőződés indított engem arra, hogy ez első szerény értekezésem tárgyául a támadás és védelem elméleti összehasonlítását válaszszam.

Az életben általában, akár az emberiség viszonyaiban, akár a természeti erők hatásában, folytonosan két erőnek egymás elleni működését észleljük, melyeknek egyike a megsemmisítésre, másika a megtartásra van irányozva.

Ugyanezen erők működnek a háborúban is egymás ellen, és e két ellentétes irányú működés, illetőleg törekvésből fejlődik ki háborúban a támadás (offenzíva) és a védelem (defenzíva) fogalma.

E fogalom azonban csak a háborúra mint állapotra vonatkozik, de semmi körülmények közt sem gyakorolhat befolyást a hadvezetés, még kevésbé a harcvezetés módjára.

Ha a háborút csupán katonai szempontból tekintjük, akkor a két egymás ellen működő félnek csak egy és ugyanazon törekvése lehet, és ez az ellenfél megsemmisítése.

Itt tehát már csak arról lehet szó, hogy miként kell a háború céljának elérésére szolgáló eszközt — a haderőt — használni, hogy az ellenfél megsemmisítése minél előbb és minél hatályosabban eléréssék? A megtartás elve tehát csak annyiban juthat érvényre a háborúban, a mennyiben az a megsemmisülés tényének előmozdítására műlhatlanul szükséges.

Mindkét küzdő félnek tehát első sorban a kölcsönös megsemmisítésre kell törekedni. E megsemmisítési szándékból következnek a küzdelem, a harc. Harczásatilag tekintve a háborút, mindenekelőtt azon kérdés merül fel, hogy melyik harczmód alkalmazása által érhetjük el a legbiztosabban a harc célját, vagyis, hogy melyik harczmód nyújt legtöbb előnyt az ellenfél megsemmisítésére?

Mielőtt azonban e kérdésre biztosan felelhetnénk, szükséges, hogy mindkét harczmódnak előnyeit és hátrányait mérlegeljük, mert csak ezen előnyök és hátrányok kellő méltánylása után határozhatjuk meg, hogy melyik harczmód bir viszonylagos túlsúllyal a másik felett.

Tekintsük mindenekelőtt egészen elvontan a két harcmodot. Képzeljük magunknak valamely csapatot támadólag előnyomulni egy álló csapat ellen. A támadó először is oly területen fog mozogni, mely biztos birtokában van; ha aztán a védőhöz ér, és azt az általa megszállva tartott tereprészről elűzi, akkor kiindulási pontjától az elfoglalt támadási tárgyig és innen tovább a védő új állásának löhatásköréig tért nyert, míg a védő hasonmrvben tért veszített. Ha ellenben sikerül a védőnek a támadót visszaütasítani, akkor az előbbi állásába visszatér, anélkül, hogy valódi értelemben tért veszített volna. A támadónál tehát csak akkor fog bekövetkezhetni a térvetés, ha a védő hasonlóképp áttele a támadásra. Már pedig ha megfontoljuk, hogy elvont értelemben a harczebből nem áll egyébből, mint térnyerésből, akkor be kell látnunk, hogy a támadás egy harcmozzanattal a védelmet megelőzi. E körülménynek tulajdonítható az is, hogy a támadásnál az első támadási kísérlet meghiúsulása még nem vonja maga után a megverettetést; hogy a támadó valamely kedvezőtlen folyamú harcöt könnyen megszakíthat, míg a védő, ha első szándéka, az elfoglalt állásnak megtartása, nem sikerül, rendszerint végleg legyőzöttnek tekinthető.

A védelmi harcmodornak leginkább két előny tulajdoníthatik.

Az első a védállásnak szabad választása, tehát a terep-előnyöknek nagyobb mérvben felhasználhatása; a második a nagyobb tűzhatás.

A mostani löfegyvernek pusztító hatása által a gyalogság arcvonala oly lényeges erősítést nyert, hogy nyugodt lövést feltételezvé, a védő ez irányban nagyobb erőt fejthet ki, mint a támadó. A védő tehát, ha a terepviszonyok arcvonalában kedvezők, kevés erővel képes ellensúlyozni a támadónak nagyobb erejét.

Ez előnyökre később még vissza fogok térni. De tegyük fel egyelőre, hogy azok minden kételyen felül állanak, és állítsuk azokkal szembe ama hátrányokat, melyek egyszerűsége miatt a támadás előnyeit képezik.

A támadó a kezdeményezés birtokában levén, elhatározásában teljesen független, tehát már kezdetől fogva oda helyezi az erőt és a főtámadási irányt, hol az a védőre nézve legveszélyesebbnek mutatkozik. A védő ellenben csak akkor képes intézkedéseket tenni, midőn már határozottan megismerte a támadó szándékát. Ezáltal az időben rövidséget szenved, és gyakran nem képes már elhárítani a veszélyt.

A támadó a kezdeményezés előnyénél fogva képesítve van arra, hogy összes erejével ott szálljon szembe a védővel, hol az legkevesebb ellentállást tud kifejezni, vagyis az oldalban, néha a védő hátában.

A támadó szándékának tudatában takarékosan is egy célra használhatja erejét, míg a védőnek akként kell elosztani az erőt, hogy minden veszélyeztetett irányban elégséges tartalékról gondoskodva legyen; ez azzal a veszéllyel jár, hogy éppen azon ponton legyen gyenge, melyen a legnagyobb erő kifejtés volna szükséges.

A védő, mint látjuk, időt és tért veszít, tehát physikailag gyengébb mint a támadó; de még erkölcsileg is gyengébb a védő mint a támadó, mert ez utóbbi cselekvésében tökéletesen korlátlan, és így már pszichológiai okoknál fogva is erősebbnek kell lennie a védőnél. Az erőszétosztás, tekintettel az irány és a helyiség értékére, az idő beosztása ellenmozdulatoknál, saját helyzetének felismerése, és ama körülmény, hogy a leghelyesebb intézkedésnél is a véletlen minden számítást halomra dönthet, a védelmet kétségen kívül nehezebbé teszi mint a támadást. Már pedig ha a támadás könnyebb, akkor tekintettel az egyszerűsége

rűség és biztosság alapelveire, jobb is, mint a védelem.

Az itt felsoroltak után tehát bátran állítható, hogy háborúban a valódi hatályos elem a támadás; csak ez által lehet eredményt előidézni, csak ezzel lehet a harcnak minél előbb véget vetni, azt eldönteni. A támadás eszméjének tehát folyton uralkodni kell a harcban; észszerűen csak egy alakban lehet küzdeni és ez egyedüli alak a támadás.

Vannak ugyan körülmények, midőn az erőarány, a csapat pillanatnyi erkölcsi állapota, az általános hadászati helyzet stb. döntő befolyást gyakorolnak arra, hogy melyik harcmód választassék; de még ily esetben is a védő szellemi szeme előtt — mint vezérezsme — a támadás lebegjen.

A ki a védelem előnyeit helyes mérvben kizsákmányolni képes, és ez által a támadásra erőt nyer, az egy alkalmat se mulasztson el, hogy kedvezőtlen helyzetéből kilépve, a kezdeményezést magához ragadhassa.

A védelem tehát csak kivételesen, egyes konkrét esetekben bírhat jogosultsággal, eredményre pedig csak akkor fog vezetni, ha kapcsolatba hozatik a támadással; a védelem csak előkészítője lehet a támadásnak. Ez ép oly érvényes a hadászat mint a harcászat terén, ép úgy alkalmazható a legkisebb, mint a legnagyobb viszonyokra. Csak a támadás bír pozitív értékkel, a csak az biztosítja az eldöntést; a védelem soha sem nélkülözheti a támadást; a pusztavédelem egyértelmű a passivitással, a mi minden körülmény közt kedvezőtlen eredményre vezet.

Mennyi példát hozhatnék fel csak a legújabb hadtörténelemből is ezek bizonyítására! Nem lehetett volna e pl. Magentát hadseregünk győzelmei közé sorolni, ha egy kissé több offenzív-szellem lengi át a sereg vezetőit? Képes lett volna-e pl. Forey tábornok Montebellonál 1859-ben gyenge erejével egy egész osztrák hadtestet visszautasítani, ha erélyes támadás helyett pusztavédelemre szorították? És nem a támadási szellemnek kitörő fékezhetlen ereje vezette-e az osztrák déli hadsereget 1866-ban a custozai győzelemre? Nem az erélyes, minden tekintet háttérbe szorító offenzív fellépése tette-e lehetővé, hogy egy alig 70,000 emberből álló sereg 120,000 harcossal fölött diadalmaskodjék? És a hol a támadólagos működés eredményre nem vezetett, ott bizonyára más okoknak kell tulajdonítani a vereséget, nem pedig a támadás gyengeségének. Hogy a támadás gyakran hibásan eszközöltetik, annak való-

ban nem a támadás az oka. Nem azért győztünk le pl. 1866-ban a poroszok által, mert az egyes csatákban gyakran támadólag küzdöttünk, hanem igenis azért, mert helytelenül, rosszul támadtunk.

Hogy a határozott és erős támadási érzék mellett még helyes katonai tapintat is szükséges, mely a legkedvezőbb időt és a legjobb módot választja a cselekvésre: az kétségtelen. És hogy ez állítás helyes, azt az 1866-ki és 1870–71-ki porosz hadvezetésnek majd minden ütközetben tanúsított kiváló offensiv iránya eléggé bizonyítja.

Legyen szabad ez utóbbi hadjáratból csak egy példát felhoznom. 1870. augusztus 6-án a spicheren-i ütközetben a valódi harc téren egymással szemben álló erők majd egyenlő arányban voltak. Maga Frossard francia tábornok elismeri egy a hadjáratról kiadott iratában, hogy a német csapatok nagy vitézsége és szívóssága, és a tűzéség kitűnő hatása a támadásban, idézte elő az eldöntést; tehát itt is, mint mindenütt, főleg az erkölcsi tényezők vezettek győzelemre.

De térjünk most át amaz előnyöknek részletes elemzésére, melyeket az elmélet a védelmi harcmódnak tulajdonít, és vizsgáljuk meg, hogy mennyiben emelkednek azok valóban érvényre a gyakorlatban.

A védelem egyik legfőbb előnyeként — mint fentebb említettük — a terep felhasználhatása szerepel. A védő rendszeren szabadon választja állását, s ennél fogva nagyobb előnyt vonhat a terepből, mint a támadó. Ez ugyan nagy előnynek tűnik fel az elmélet szerint, de nem a gyakorlatban.

A mai hadjáratok mozgékonyasága mellett alig lehet oly állásokat keresni, melyek a védelemre különösen előnyösek, mert a harcászati érdekek a hadászat követelményeinek alávetvük, és ennél fogva a mai harcok — csaták — tekintettel a helyiségre, majd mindig egyszerű, a hadászati helyzet által előidézett összetűközések.

A védőnek tehát ritkán lesz alkalma védhelyiséget választani, hanem legtöbb esetben azon a terepen kell megütököznie, a melyen az ellenséggel találkozik. A terepet tehát nem lehet kizárólag a védő előnyeként feltüntetni, mert az helyenként a védelmezést, helyenként pedig a támadást fogja támogatni vagy elősegíteni. A terep előnyének felhasználása tehát nem egyedül a védelem előnye. Sőt éppen a támadó, ki általában véve sokkal nagyobb tevékenységet és erélyt

fejt ki, tapogatózása által gyakran oly helyekre fog akadni, melyek csak kevésbé, vagy éppen nincsenek biztosítva, és azáltal a legnagyobb előnyt biztosíthatja magának. A támadás ereje egyébiránt éppen abban rejlik, hogy nem ott kell megtámadni a védőt, ahol az megtámadatni akar, hanem igenis ott, ahol a védelem leggyengébb.

Valamely terület résznek előnyeit és hátrányait a harcra csak tökéletesen elvontan lehet bírálgatni. Ha azonban a terep felhasználása a valódi harcban következik, akkor egészen más alakban tűnik fel a dolog. A harcban különféle tekintetek, körülmények, sőt érzetek is jutnak érvényre, és igényelnek megfontolást, és így gyakran az, a mi előbb nyugodt pillanatban előnyösnek látszott, közömbössé válik arra nézve, ki azt felhasználhatja, míg a leglényegtelenebb, a legkevésbé szembeálló is, a mit elhanyagolhatni vélünk, vagy véltünk, vagy éppen figyelemre sem méltattunk, az ellenfél győzelmére eszközül szolgál; mert hiába, a harcban mindig csak az erkölcsi tényezők döntenek, és hogy ezek a támadónál nagyobb mérvben fellelhetők mint a védőnél, az kétségtelen. Nem szabad tehát szem elől tévesztünk, hogy minden küzdelemben a csapat a fő tényező, az állás, a terep csak mellékdolog. Derék, harczedett csapatok előtt nem létezik akadály ma sem, úgy mint ezelőtt sem létezett; minden előny, melyet a védő a terepen lelni vél, semmivé törpül. Azon nézet, hogy a terep oly túlnyomó mint némelyek állítják döntő befolyást gyakorol a mai harcokra, tökéletesen alaptalan és nagyon szükséges, hogy végre megfelelő korlátok közé szoríttassék, mert máskép a legveszélyesebb következesekre vezet.

Ez állítás az első pilanatra némelyek előtt talán paradoxon, s miután nem szeretnék félreértetni, legyen szabad erről még kissé részletesebben szólnom.

A terepnek ügyes felhasználása nemcsak nagy értékkel bír a harcban, de egyáltalában nem nélkülözhető. A katona egész harcműködésében a terephez van köve, és így igen természetes, hogy annak előnyeit észleljaira, a harc feladat megoldására fel kell használni. Tehát csakis az ellen lehet némi kifogásom, a mint a terep felhasználása itt-ott taníttatik. Hogy ha a katonát folytonosan, naponként arra tanítjuk, hogy bizonyos helyzetben, egynemely tereprészen erősebb mint az ellenfél, akkor ez oktatás által gyengítjük öt erkölcsi érzetében, mert mindannyiszor, midőn

a terep nem legelőnyösebb fedezésre nyújt alkalmat, magát gyének fogja tartani és önbizalmát elveszti.

Ha a katonákat — kiknek nagyobb része úgy sem áll hősköböl — napról-napra arra oktadjuk, hogy a mostani lőfegyverek minő pusztító hatással bírnak, és hogy ennél fogva jó fedezést kell keresniök, akkor oda jutunk, hogy katonáink a valódi harcban, ha egyszer egy jó fedezésre szert tettek, nem egy könnyen fogják azt elhagyni, és ha mégis kényszerítettnek rá, lényöknek legjobb részét — lelköket — a fedezék mögött fogják hagyni.

Ez azon veszélyes befolyás, melyet a terep túlbecslése az oktatás által a katonára gyakorol, mert ez oktatás a védelmi harcmodor, a passivitás megkedvelésére vezet.

A terep felhasználásánál is tehát mindig a támadási eszmének kell uralgni.

Nem azért bír a terep nagyobb befolyással a harcra ma, mint ezelőtt, mert most jobban védhetjük magunkat, hanem azért mert a kínálkozó előnyök felhasználása mellett jobban árthatunk az ellenségnek, ha azt észrevétlenül megközelíthetjük, erőnket fokozhatjuk.

Tehát nem úgynevezett „jó állások“ keresésére kell fektetni a súlyt az oktatásnál, hanem igenis arra, hogy hogyan lehet minden terepen, legyen az bárminő alakú, előnyösen küzdeni. S ha az oktatás ily irányban halad, minden terepet hasonló érdekekkel fogunk tekinteni, az egyes előnyöknek látszó tereprezésekhez való makacs ragaszkodás, és az azokhoz kötött előítélet meg fog szűnni, a terepnek nem fogunk nagyobb erőt tulajdonítani, mint önmagunknak, és ezzel azon helytelen nézet is el fog tűnni, mely szerint a terep csupán a védő előnyeként tekintetik.

Második főelőnye a védelemnek a nagyobb tűzhatás. Ez előny — mint említettük — leginkább a védelmi arcvonalban jut érvényre. Minthogy pedig a valódi harc, főleg ami az alárendelt csapatrészeket, a harcászati egységeket illeti, legtöbb esetben csak is egyszerű arcvonal-küzdelmekből áll, a támadó e tekintetben igen nagy hátrányban volna, és csak túlnyomó erővel és aránytalan áldozatok árán lenne képes feladatát megoldani, ha bizonyos tényezők itt is előnyére nem volnának. A támadó ugyanis a harcászati előkészületek keresztülvitelében, azon iránynak szabad választásában, a melyben támadási lökését eszközölni kívánja, igen

nagy előnyt nyer, és ekként oly eljárást követhet, a mi a harcászati támadás elveinek, és a fegyvernemek kölcsönös hatásának leginkább megfelel.

A terepnek helyes megbírálása mellett minden védvonalon mely egy bizonyos támadási vonallal szemben fekszik, található egy pont, mely a védelmező fedezésére aránylag gyenge, míg a támadó közeledésére viszonylag előnyösnek tűnik fel. E pont jeleli ki tehát az irányt, melyben a támadó erejének a védő gyengéje ellen előtörni kell. Ez előtörés természetesen megfelelő előkészítést igényel, a mi azonban már nagymérvű előnyt nyújt a támadónak.

A támadó tűzfegyvereinek összes erejét egyesíteni e pont ellen, a mi a lövegeknek mostani nagy lőtávjai mellett könnyű. — A védő ezzel szemben csak a megtámadott pont erősítésére szorítkozhatik, a mi az ellenség tűz hatását még inkább üldöklővé teendi; a támadó vonalában elosztott lövegek és csapatok ellen pedig csak szétszórt tüzelést folytathat. — E pontra vonatkozólag tehát, a mi a támadás legközelebbi tárgyát képezi, a támadó a távharcz folyama alatt kétségkívül előnyben van, és pedig nem csak physikailag, de erkölcsileg is. A védő e ponton aránylag mozdulatlan marad, ez által tömör céltárgyat nyújt és így az ellenfél tüzésének összpontosított tűzhatását mindinkább elősegíti.

Ezen összerökkítés egy célra és egy irányban mindenesetre nagy mérvben meg fogja ingatni a védelmezőt.

A tűzhatásnak nagyobb mérvben kifejtethetése tehát a küzdelem előkészítésének stádiumában mindenesetre a támadó részén van, és csak akkor áll be a védőre nézve, midőn a támadó előnyömül és a védtárgyat megközelíti. Ezen pillanatban a védő kétségkívül előnyben van; a támadó lövegei nem működhetnek többé a támadás irányában, a támadó csapat a gyors mozgás által részben rendtelenségbe esik. De ez előny épen csak pillanatokig tart; hogy azokat a védő célszerűen felhasználhassa, szükséges, hogy azon pontot, melyre a valódi támadás eszközölni fog, már jókor felismerje, és az ellenintézkedéseket megtegye. De kérdem: fog-e erre kellő idővel rendelkezni is, meg lesz-e hozzá az elkerülhetlenül szükséges nyugodtság, lélekjelenlét és erkölcsi erő? — Erről csak a legritkább esetben bír tiszta fogalommal a védő, sőt gyakran egészen feleslegesnek fogja tartani eme fontos kérdések felvetését.

A védelem tehát mindenkor a támadástól függ, és ezen függésben rejlik annak legnagyobb gyengéje. A támadó szabja a törvényt, melyet a védőnek készségesen el kell fogadnia, és mely intézkedéseinek alapul szolgál.

A támadó összpontosítva lép fel erejével, csak egy célra törekszik, és ezért, a sok lehető közt, csak ő maga ismeri.

És hogy e cél elérje, szabadon rendelkezik az idő- és erőről; a csapat erkölcsi és physikai erejét a legnagyobb mérvben kizsákmányolhatja.

A támadás mozgással van összekötve, és a mozgás lényegesen fokozza az erőt; a szunnyadó erkölcsi erő felébred, a már létező növekszik. Saját erejének érzete, ama meggyőződés, hogy ez erő a védő erejét felülmúlja, a csapatnak minden rétegében elterjed, és az ekként felkeltett bizalom varázshatással bír a támadó minden miveletére.

A védőnek ellenben minden bekövetkező esetet jól meg kell fontolnia, mindenre el kell készülnie. Ez által a figyelem megoszlik, és könnyen elvonatik a döntő ponttól. — A szellemi erő, melynek összpontosítása ily válságos pillanatokban annyira szükséges, különféle irányban szétágazik; az akarat, a nézpontok sokoldalúságánál fogva, meggyengül.

A szellemi és erkölcsi erőnek e szétűredése nem fog hatás nélkül maradni a physikai erőnek — a csapatnak — alkalmazására sem, és így igen természetes azon következtetés, hogy ez is szét fog forgácsoltatni, mint amazok.

A védő kínos várakozás közt tölti idejét, e kérdés foglalkoztatja elméjét: hogyan, hol és mikor fog jöni az ellenfél? És e kérdésekkel szemben felébred a kétely ez vagy ama lehetőség iránt, és pillanatról pillanatra nagyobbodik. A tett intézkedések helyes és kielégítő volta mindinkább kétségessé válik; — ennek folytán egyik parancs megváltoztatja a másikat; az ingadozás, a határozatlanság tovább-tovább terjed, és végre átmeleg a csapatra, a bizalom és ezzel együtt a kedvező eredményre való kilátás iassanként végkép kihál a harcosok szívéből.

Mínél inkább közelg az eldöntés, annál kedvezőlenebb alakot ölt a helyzet; a védelem nyújtotta előnyök mindinkább háttérbe szorultnak, mindenki megfélekedzik azokról és a túlságázott képzület szünet nélkül működik a létező hátrányok szaporításán, azoknak a végletekig való nagyobbitásán.

Igy semmitül meg aztán a heves belső küzdelem által a legnemesebb erő; az ész elveszti élet és tisztaságát; a gondolkozáshoz és megfontoláshoz szükséges nyugodtság elmerül az izgatottságban és ez ártalmas erkölcsi benyomás alatt a physikai erő is mindinkább ellankad.

A védelem állapotának e jellemzése, úgy hiszem nem túlzott; mindenki ismeri azt, ki valaha a védő sorai közt állott. E rövid vonásokkal festett kép az embernek pszichológiai köréből származik, és azért örökké való fog lenni mindaddig, míg a küzdelem emberek közt foly, kik nem életnélküli gépek, sem pedig tökéletes harczalokok, hanem igenis gyenge, a legkülönfélébb belső és külső befolyásoknak alávetett lények.

Kráúitz János,
m. k. honvéd-százados.

A Ludovica-academia tiszti tanfolyamán tartandó

Harcászati előadások tantervezete.

Harcászati előadásaimnál célul tűztem ki magamnak, hogy hallgatóim a háborúról általában, az abban előforduló különféle viszonyokról tökéletesen tiszta és helyes fogalmakat nyerjenek, továbbá, hogy mindazon helyzetekkel, melyekbe mint alantos tiszték, század, zászlóalj vagy dandár parancsnokok háború idején juthatnak, megismerkedjenek s ily módon képesek legyenek annak idejében magukat gyorsan tájékozni s a szükséges és célszerű intézkedéseket megtenni.

A mi a sorrendet illeti, melyben a harcászat egyes fejezetei tárgyalatni fognak, e tekintetben a hallgatóknak mindenkéül a háborúról általában, annak kezdetéről, menetéről és bevégeztéről kell tiszta és helyes képet nyerniök, mint szintén az anyagi és szellemi befolyásokról s az erkölcsi elemekről, melyek a parancsnoknál és a csapatoknál előtérbe lépnek és a háború menetére legnagyobb befolyással vannak.

Ezek tárgyalása után a mozgó harczerök, t. i. a 3 főfegyvernem és azok sajátásai, felfegyverzése, felszerelése, fegyvereik ha-

tása fog taglaltatni, s végre még a terep befolyása a harc menetére megemlítettni.

Ezután következik a három fegyvernem elemi harcászata. Ezt megelőzőleg azonban szükséges, hogy a hallgatók a múlt században divó vonalharcászattal, továbbá az oszlopharcászat, illetőleg I. Napoleon csatáinak jellegzésével megismerkedjenek épügy, mint az ezt követő és az 1866-ik évig divatban volt lökemharcászattal is, mert ez előre bocsátatván, annál könnyebben fogják a mai csatárharcászat előnyeit felismerni és annak lényegét felfoghatni.

Ezt tehát követendő a 3 fegyvernem elemi harcászata (és pedig a századtól kezdve a hadosztályig), t. i. a különféle felállások, menetek, harcalakzatok, az egyes fegyvernemek harcra egymás ellen egyenként és egymással összekötötésben.

Az alkalmazott harcászat előadására való áttérés előtt szükséges lesz a hallgatókat a hadászatban előforduló műszavakkal és alap kifejezésekkel megismertetni s nekik azok jelentőségét megmagyarázni, melyeknek bevégeztével a menetek, táborok, hadiszállások, hadi élmezés és a biztonsági szolgálat részletes tárgyalását vendem elő.

Ezt az ütközetek és csaták tanulmányozása fogja követni, t. i. a harcok célja, azok véghezvitele, az erők elosztása és felhasználása a harcban, a harc intézése, az erkölcsi elemek befolyása a harc menetére, a harc alatt előforduló rendelkezések, annak abban hagyása, a visszavonulás és üldözés.

Végre következnek a helyi harcok, t. i. az egyes házak és házcsoportokért, helységekért, erdőkért, szorosokért, magaslatokért és folyók átkelésénél való harcok.

Az előadások folyamában, a hol szükségesnek mutatkozik, a haditörténetből kisebb példákat fogok felemlíteni. A négy harcászati korszak könnyebb magyarázata és megérthetése végett minden korszakból egy csata fog részletesen előadni és pedig a vonalharcászat idejéből az 1757. június 18-kán vívott kolini csata, az oszlop-harcászat idejéből a wagrami csata 1809. július 5-kén és 6-kán, a lökemharcászat idejéből a trautenani ütközet 1866. június 27-kén, és végre a csatárharcászat vagyis a jelen időszakról a wörthi csata 1870. augusztus 6-kán.

Forinyák Gyula,

m. kir. honvéd lovas-őrnagy.

A Ludovica-Academia tisztképző tanfolyamán tartandó

Hadseregszervezési előadások tantervezete.

A Ludovica-Academia szervezeti alapszabályai kijelölik az irányt, melyben minden egyes tantárgyból az előadások tartandók.

Ez irányt főbb vonalaiban híven követve, a jelen 1873. évi tisztképző tanfolyamon tartandó hadseregszervezési előadásaimnak sorrendjét és terjedelmét a következőkben ismertetem.

Mielőtt monarchiánk haderőinek tényleges szervezetét tárgyalni kezdeném, szükségesnek tartom amaz elvek általános megemlítését, melyek a különböző hadkiegészítési rendszerek alapeszméjét képezik, e rendszerek történelmi egymásutáni kifejlődésének és egymás közötti viszonylatának, valamint a rendszer helyes megválasztására befolyást gyakorló tényezőknek rövid jellegezésével.

Áttérve azután az általánosról a részletesre, jelen hadkiegészítési rendszerünket vendem elő, összehasonlítva azt alapvonalaiban más rendszerekkel.

A véderőről szóló törvényen alapuló, a hadkiegészítést és hadseregszervezést illető határozványok ismertetése után előadásaimban a következők sorrendben fogok előhaladni:

Az osztrák-magyar haderők főbeosztása.

A szárazföldi haderők szervezeti tagozata.

A csapatok; azok beosztása, rendeltetésök szerint; katonai és közigazgatási egységek; a csapattestek törzsei. A csapatok kiegészítése; a lóállomány kiegészítése.

Harcászati és hadászati egységek.

A különböző csapatnemek szervezete békében és háborúban; átmenet a békelábról a hadilábra és viszont. A cs. kir. Landwehr és Landsturm. A lényegesebb különbségek a cs. kir. Landwehr és a magyar kir. honvédség szervezetében. Tirol-vorarlbergi honvédelmi intézmény.

A magyar kir. honvédség hadkiegészítése, a sereghez való

viszonya, területi beosztása, hatóságok, parancsnokságok; az egyes fegyvernemek szervezete. A honvédség alkalmaztatása háborúban. A honvédség fokozatos szervezeti fejlődése, végre a népfelkelés rövid megismertetése. A csapatoknál, főleg pedig a főfegyvernemeknél a különböző harcászati egységek számszerűleg is ismertetve lesznek ugyan, azonban a főszűly a béke és háborui szervezet közti összefüggésre, a különféle csapatok háborui rendeltetésére és azoknak béke idején ehhez alkalmazott előkészítésére lesz fektetve.

A csapatokról tartandó előadások után, a hadseregnek mint szervezeti egésznek ismertetését veendem elő: általában és egymás közötti gépezeti összefüggésekben a központi vezetést, a hatóságokat, parancsnokságokat és különleges törzseket; a hadseregi és katonai államintézeteket, végre a különféle hadközigazgatási ágakat.

A magyar kir. honvédségi intézményt a fentebbiek után és szintén az imént kifejtett elveket követve, tárgyalandom.

A béke és hadi szervezet ekként vezetett párhuzamos előadásait bevégezvén, a működő sereg taglalására térek át, legfőbb tekintettel annak tagozati és belsejének szervezeti összehangolására, a kiegészítést, utánpótlást illető szervezeti rendelkezésekre és a mindenemű ellátásra hivatott, mint szintén az egészségügyi intézetek rendeltetésére, szervezeteire és a seregnek való beosztására vagy a hadszínelhely mögötti elhelyezésére.

Végül a hadi tengerészetet fogom főbb vonalaiban előadni.

Előadásaimat „Az osztrák-magyar monarchia haderőinek szervezete“ című művem, elfogadott tan- és kézikönyv szerint fogom tartani, melynek összeállításánál a tárgy természeténél fogva egyedül biztos kiutakozások, a szervezeti szabványok és rendeletek után indultam.

Nevezett művem II-ik füzeté az előadások folyama alatt fog saját alól kikertülni.

Geöze István,
m. k. honvéd főhadnagy.

A magyar királyi honvédségi Ludovica-academia rendszerének s belső berendezésének szabálytervezete.

A Ludovica-academiának, mint az egyedüli általános magyar hadi tanintézetnek, ez évben újabban megállapított rendszere és belsejének szervezete nemcsak az összes honvédséget, hanem az általános hadkötelezetségnél fogva a nagy közönséget is közelről érdekelvén, szükségesnek tartottuk azt egész terjedelmében közölni.

I.

A magyar királyi honvédségi Ludovica-academia rendeltetése: a honvédséghez tartozó azon feddhetlen jellemű egyének, kik az 1871. VI. törvényzikk értelmében tisztekké képzés végett az erre szükséges időtartamra visszatartandók, tetteles vagy szabadságot állománybeli tisztekké, — a már 2 évig tiszti minőségben tettelesen szolgáló honvédtiszteket pedig a magasb katonai tudományokban kiképezni.

E célhoz képest a Ludovica-academiában 3 tanfolyam leendő felállítva, és pedig:

- az előkészítő tanfolyam, melybe a 8-heti újonczoktatás után azon honvédek fognak berendeltetni, kik a csapatparancsnokságok által tisztekké képzésre alkalmasnak nyilvánítottak;
- az általános tisztképző tanfolyam, melybe az előkészítő tanfolyamot legalább is jó eredménnyel végzett tanulók, vagy pedig oly képesített egyének vétetnek fel a miveltebb osztályból, kik a 8-heti újonczoktatásban már részesültek, miért is az évi újonczozásoknál, és pedig már a sorozásnál az e végre kiválasztottak felhivandók, hogy az esetre, ha netán mindjárt az első évben tartanának igényt az általános tisztképző tanfolyamba leendő felvételre, az újonczoktatásban való részesülés végett csapatjaikhoz még ez év augusztus harában vonuljanak be;
- tiszti tanfolyam, melybe oly alantas honvédtisztek

vétetnek fel, kik mint tisztek már legalább két évig tettelegesen szolgáltak.

II.

Az előkészítő tanfolyam.

Ezen tanfolyamba egyelőre 250 oly honvéd vétetik fel, kik a 8 heti újonczoktatásban már részesülvén, úgy tehetségeiknél, mint jellemtulajdonságaiknál fogva tisztíté-képzésre a csapatparancsnokságok részéről alkalmasaknak nyilvánítottak.

E tanfolyamnak külön osztályát fogják képezni a m. k. VII. honvédkertlethebeli gyalog és lovas tanoncok, kik az e tanfolyam-ban előírt tantárgyakban horvát nyelven oktattatnak.

A honvéd lovasságnak a megfelelő előképzettséggel bíró egyénei, a VII-ik kerületbeliek kivételével, a jászberényi központi lovas iskola előkészítő tanfolyamába rendeltetnek.

Az előkészítő tanfolyamba csak oly egyének rendelhetők, a kik a gymnázium vagy reál-tanoda első négy osztályát jó eredménnyel végezték, vagy pedig az alább megnevezett tantárgyakból a felvételi vizsgát az e czélból kirendelt tanári bizottság előtt jó eredménnyel letették.

A felvétel vizsga tárgyai a következők:

1) Magyar (horvát) irály; helyesírás, általános levelezés és kisebb dolgozatok.

2) Mennyiségtan; a számtan egész terjedelmében; a betűszámtanból a négy művelet és az 1-ső fokú egyenletek. Mocsniknak az említett osztályok számára rendszeresített kézikönyve szerint.

3) Földrajz; általános földrajz fővonásaiban, Visontaynak az algymnázium 4-ik osztálya számára rendszeresített könyve szerint.

4) Történet; általános világtörténet a legújabb korig. Somhegyinek a gymnázium 4. osztálya számára rendszeresített kézikönyve szerint.

Az előkészítő tanfolyamban előadandó tantárgyak a következők.

A) Katonai tantárgyak.

1) Katonai irálytan, az e czélra a honvédelmi minis-terium által 1871-ben kiadott kézikönyv szerint.

Terjedelem: a katonai irály fogalma, lényege, beosztása.

A katonai levélirály, a katonai ügyirály, vegyes, alárendelt, előjárói és egyenlő szolgálati viszonyokban előforduló fogalmazványok.

2) A honvédség szervezete és gazdasági kezelése, a század kezelési teendőig bezárólag. R. T. 2. 3. 4. 5. füzetes a szükséges pótrendeletek és ide vágó későbbi utasítások.

(Mehrbrot által kiadott ivatek.)

4) Tereprajz, a tereprajz alapelvei, rajz-módok, mérték (a métre-rendszer szerint is), térképtan, katonai tereprajz és a különféle hegymenták rajzolása.

Novák Lajos százados tereptana szerint.

4) Fegyvertan, a m. k. honvédségnél alkalmazásban álló löfegyverek részletes leírása, löképesége és kezelése. A Werndl rendszerű löfegyver részletes megvizsgálásánál szem előtt tartandók gyakorlati elsajátítása. A lőpor és a robbanó készítmények tulajdonai, készítése és kezelése általában.

Domanitzky István fegyvertana szerint.

5) Szolgálati szabályzat a honvédek, bezárólag az őrmesteri rangfokozatig terjedő kötelességei egész terjedelmében.

(A szolgálati szabályzat ide vágó része és pontjai.)

6) Oktatási és gyakorlati szabályzat a gyalogság számára, elméletileg és gyakorlatilag, különös figyelemmel a lövőtámasz értelmében foganatosítandó czéllövészetre, melynek elsajátítása végett minden tanuló évenként 100 teljes és 100 gyakorlati töltennyel látandó el.

B) Az általános műveltségre vonatkozó tantárgyak.

1) Mennyiségtan.

a) Számtan, egész számokkal való műveletek, a számok nevei, törtszámok, tizedesek, a hármasszabály; a betűszámtanból alapelvek, egyenletek, arányok, hatvány és gyökmenntí-
ségek;

b) mértan, a különféle idomok, azok tulajdonságai, hasonlatossága, térfogatuk kiszámítása, átalakítása, a háromszögta-
ból a sík háromszögek megoldása.

2) Földrajz, általános földrajz, Európa bővebben, különösen Magyarország.

Batizfalvy földrajza az algymnáziumok használatára.

3) Történelem, Magyarország története egész a jelenkorig. Horváth, magyar tört., kis kiadás.

C) Nyelvismeretek.

- 1) Magyar nyelvtan a horvát tanulók, és horvát nyelvtan a magyar tanulók számára.
- 2) Német nyelvtan, mindenki számára.

D) Gyakorlatok.

1) Hadgyakorlatok, sor-, szakasz-, század- és zászlóaljban (mindkét harcsmódban), czéllövészet, vívás, tornászat, uszás.

A tanfolyam 3 havi tartama után a tanárok szavazattöbbséggel a kiképzetésre alkalmatlanokat a tanfolyamból eltávolítás végett az igazgatóság útján a ministeriumnak bejelentik. Az eltávolítottak csapatjaikhoz menesztenek, hol altisztekké képeztenek ki.

A végvizsgát legalább „jó eredménnyel“ letett tanulók a tisztképző tanfolyamba vétetnek fel; — azok pedig, kik „ki nem elégitő“ osztályozást nyertek, csapatjaikhoz küldetnek vissza; hol, ha az újonczoktatásnál oktatókül használtathatnak, az újonczforga befejezte után altisztekké kinevezetnek és szabadságoltatnak; ha ellenben az újonczoktatásnál mint oktatók nem használhatók, akkor mind a zászlóalji, mind pedig a dandár-altisztképző iskolában vizsztatartandók, és csakis ennek végzése után bocsátandók szabadságra.

Kik a végvizsgánál „ki nem elégitő“ osztályozást nyertek, az esetben, ha a vizsgabizottság a vizsga ismételhete mellett nyilatkozik, egy év letelte után ez iránt a ministeriumhoz beadott folyamodvány alapján ismét vizsga-letételre bocsáthatók, és kedvező eredmény esetén a tisztképző tanfolyamba felveendők. A tanfolyam ismételhete a tanári bizottság indokolt javaslata alapján a ministerium által engedélyezhető.

A végvizsgánál „jeleseknek“ osztályozottak közül a négy első tiszteletbeli őrmesterré, a többi pedig tiszteletbeli szakaszvezetővé, a „jó“ osztályozottak pedig tiszteletbeli tizedesekké a főparancsnok által kinevezendők, ha magukviselete kifogás alá nem esik.

Az előkészítő tanfolyam minden év december 10-én kezdődik, és tart a következő év július végeig.

A tanoncok az őszi gyakorlatokban részt vesznek, miért is a végvizsgák ezek előtt tartandók meg.

E tanfolyam hallgatói az őszgyakorlatok befejezése után az új tanfolyam kezdetéig az igazgatóság által szabadságozhatnak.

III.

Az általános tisztképző-tanfolyam.

E tanfolyamban részt vesznek:

a) az előkészítő tanfolyamot a Ludovica-academiában vagy a jászberényi lovas-iskolában legalább „jó“ eredménnyel végzett tanulók;

b) a 8 heti újoncz-oktatásban részesült azon honvédek, kik a gymnasium 8, vagy a reál-iskola 7 osztályát „jó“ eredménnyel végezték, és a vizsgáló bizottság előtt az „előkészítő tanfolyamban“ előadott katonai tárgyakból a vizsgát jó eredménnyel leteszik.

A tanoncok száma az előkészítő tanfolyam és a felvételi vizsga eredményétől, tehát a képesítették számától függ.

Az általános tisztképző tanfolyamban előadandó tárgyak a következők:

A) Katonai tantárgyak.

1) Szolgálati szabályzat; a honvéd kötelességei, a tiszthelyettestől kezdve egész a százados teendőihez tartozókig. A tiszt állása és tulajdonainak taglalása. (Szolgálati szabályzat I. és II. része.)

2) Katonai irálytan; a katonai iroda-ügykezelés, a honvéd hatóságokhoz beküldendő időszaki beadványok szerkesztése, tanirály, történelmi irály, szónoklati irály (szolgálati-könyv; irálytan).

3) Hadsereg-szervezés, haderő-kiegészítési rendszerek, védtörvény, a magyar-osztrák monarchia összes hadereje, tagozása, szervezése, haditengerészete, béke és háború idején.

(Geőcze István hadsereg szervezete.)

4) Harcztéri szolgálat; elméletileg és gyakorlatilag egész terjedelmében. (Szolgálati könyv: harcztéri szolgálat.)

5) Fegyvertan; a magyar-osztrák hadseregnél rendszeresített szál-, kézi, és löfegyverek általános leírása, hatása, alkalmazása, a lökésztímenyek, lövedékek, csőszerkezet, löllványok.

(Domanitzky fegyvertana.)

6) Tereptan és ábrázolás; különböző terepnevek, mérték (a métre-rendszer) helyleírás, víztan (hydrographic), hegytan (orographic), a terep katonai leírása.

A terepnek rajzolása a megelőző tanfolyamban tanultak alapján. Térképtan, a különféle térképek megismertetése. Gyakorlati tereprajzolás szabadban.

(Novák honvéd százados tereptana.)

7) Utász-szolgálat; utak, vasutak megvizsgálása, építése, kijavítása és elrombolása, a természetes átjárások folyókon, a különféle hidak építése, bűrük, sátrak, kunyhók, kútak, emésztő-gödörök magyarázata és építése, lehetőleg gyakorlatilag is. (Szolgálati tankönyv: utásztan.)

8) Oktatási és gyakorlati szabályzat, egész terep-jelében, elméletileg és gyakorlatilag minden fegyvernem számára külön; a czéllövészet begyakorlása tekintetéből minden tanuló 100 teljes, és 100 gyakorlási töltennyel láttatik el.

B) Az általános művelésre vonatkozó tantárgyak.

1) Természettan, erőműtan, vegytan. — A természettudományok felosztása, értelmezése, a mozgás törvényei a természettani erők szilárd és folyékony testekben, hangtan, hőtan, fénytán, delesség, villanyosság.

A vegytan elemei: egyszerű és összetett testek, élely, kö-neny, víz, légey, széneay, széneay, széneay-vegyületek. A fémek tulajdonságai és vegyületei. Állati és növényi lélekezés, az állati melegség, a növények táplálkozása.

(Somogyi előadási iveri.)

2) Földrajz; közép-Európa földrajza, különös tekintettel a vízhalózatra és hegységekre, és pedig magyar-osztrák birodalom, Németország egészen, Oláh- és Törökország, Oroszország délyu-gati része, Németalföld és Franciaország keleti része.

A tanárnak az előadásoknál alapul szolgál Sonclar földrajza.

3) Történelem; általános világtörténet.

(A magyar államgymnáziumban előirt tankönyv szerint.)

C) Nyelvismeretek.

- 1) Magyar nyelv a horvát kerületbeli tanulóknak, és
- 2) horvát nyelv a magyar tanulóknak számára.
- 3) Német irányban fordítások és feladatok kidolgozása.

D) Gyakorlatok.

Hadgyakorlatok, czéllövészet, vívás, tornászat és úszás.

A lovassághoz tartozó hallgatóknak számára a lovaglás is.

Hogy a VII. kerületbeli tanulóknak előmenetele ne akadá-

lyoztassék, a földrajz, történet, hadsereg-szervezet, tereptan, utász-szolgálat ezeknek horvát nyelven adatik elő.

A tanfolyam 3 havi tartama után a tanárok szavazattöbbség-gel a kiképzetésre alkalmatlanokat a tanfolyamból való eltávolítás végett az igazgatóság útján a ministeriumnak bejelentik.

Az eltávolítottak csapatjukhoz menesztendők, és a zászlóalj és dandár altiszti tanosztályba visszatartandók.

Mindazok, kik a végvizsgát jeles vagy jó eredménnyel le-tették, a tanfolyamban elnyert tudományi rangsorozatuk szerint hadapródokká és a honvédségnél levő fogyatéknak arányához képest tisztekké, esetleg tiszthelyettesekké neveztetnek ki, ha magukvis-elete kifogástalan.

A három legelső „jeles“ azonban mindenesetre tisztté való kinevezetésre fog javaslatba hozatni.

Azok, kik a vizsgánál ki nem elégitő osztályozást nyertek, egy év lefolyása alatt a vizsga ismétlésére bocsáthatók, ha a vizsga-bizottság a vizsga ismételtése mellett nyilatkozik. A tan-folyam ismételtetése a tanári bizottság indokolt javaslata alapján a ministerium által engedélyezhető.

Az osztályozás megtörténte után a tettleges állományban to-vább szolgálni akarók a csapatokhoz beosztatnak; a többiek pedig a szabadságot állományba áttétetnek, de kincstári költségen tartóz-kodási helyükhez legközelebb fekvő honvéd parancsnoksághoz küldetnek.

A tisztképző iskolában az előadások november 1-én kezdőd-nek, és a következő év június végeig tartanak; július és augus-tus hava terepfelvételekre és vizsgára, szeptember pedig az őszi-gya-korlatokban való részvételre használandó.

IV.

Tiszti tanfolyam.

E tanfolyamba hallgatókul egyelőre évenkint 25 önként jelentkező tiszt, és pedig, a mennyire a viszonyok megengedik, 20 a gyalogságtól, 5 pedig a lovasságtól vezényeltetik, kik a tiszt-képző tanfolyamot jó eredménnyel végezték, és a csapatnál, mint tisztek, legalább két évet szolgáltak, valamint oly tisztek is, kik a tisztképző tanfolyamot nem végezték; de a felvétel czéljából ezen tanfolyam összes tantárgyaiból a vizsgát jó eredménnyel letették.

A tanfolyamban a következő tantárgyak adának elő:

A) Katonai tantárgyak.

1) Szolgálati szabályzat; a hadi czikkek magyarázata, katonai büntetőjog, büntettek és vétségek és az azokra szabott büntetések ismertetése, katonai és fegyelmi büntetőjog és eljárás. Becsületügyi eljárás.

(Hadbíró által adandó elő.)

2) Harczászat; elemi harczászat, menetek, laktáborozások és táborozások, vasúti szállítások, biztonsági és tudósítási szolgálat. Az egyes fegyvernemek harczviszonyai, helyiségeikért, magaslataikért, folyamvonalokért, szorosokért való harczban. Utcái harczok, a portyázó harcz.

(Waldstätten harczászata alapján.)

3) Fegyvertan; a m. k. honvédségnél és a cs. és kir. hadseregben rendszeresített lőfegyverek és lövegek, ezek lőkészítménye a jelen harczászatra való alkalmazással.

A külföld nevezetesebb fegyvereinek és tüzérségeinek rövid jellegzése.

(Bulyovszky ívei szerint.)

4) Erődítéset; tábori erődítmények magyarázata, nyílt sánczok, zártványok, lövegpadok, lőrészek, a sánczok külső és belső erődítési módjai, felebbítés (Defiment), árkok, töltések, házak, hidak, erdők védelmi állapotba helyezése, sánczok védelme és támadása.

(Bydeskuty százados előadási ívei.)

5) Tereptan és rajz; a terep rajzolása, terep megbírálása, terepvázlatok készítése.

(Kránitz százados tereptana.)

6) Oktatás és gyakorlati szabályzat egész terjedelmében, elméletileg és gyakorlatilag, és pedig azon fegyvernemeknél, melyeknél az illető nem szolgált.

(Szolgálati könyvek.)

7) Segédtszti szolgálat; a segédtszti teendői a honvéd dandár és kerületi parancsnoknál.

(Bassarabics előadási ívei szerint.)

8) Magyarország katonai földleírása.

B) Nyelvek.

1) Német nyelv.

2) Francia nyelv.

(Ollendorf nyelvtana.)

C) Gyakorlatok.

Hadgyakorlatok, czéllövészet (mely czélből a hallgatók 100 teljes tölténnyel láttatnak el), vivás, lovaglás.

A tanfolyamot végzett hallgatók, és pedig azok, kik minden tantárgyból jelesnek osztyálozattak, és ugyanazon évi minősítvényi táblázataikban előnyzésre méltóknak jeleztek, soron kívüli előléptetésre a fennálló szabályzatok értelmében igényt nyernek; azok, kik végosztályoskor jelesnek vagy legalább jónak minősítették, segédtszti szolgálatra alkalmazandók; a többiek csapatjaikhoz lesznek beosztandók.

A tanfolyamot csak azon hallgatóknak szabad ismételnis a vizsga letételére újra jelentkezni, kik betegség vagy méltányos okok által voltak tökéletes befejezésében akadályozva; illetőleg csak azon esetben, ha a végvizsga-bizottság rájuk nézve kedvezően nyilatkozott.

V.

Önkéntes hallgatók.

Amennyiben az intézet helyiségei megengedik, az előadásokon szolgálatuk teljesítése mellett tetteles vagy szabadságot állománybeli tiszték és hadapródok is részt vehetnek.

Ily hallgatók ebbeli engedélyüket kötelesek az igazgatóságtól kikérni, és az intézet szabályainak, mint a rendes hallgatók, alávetvők.

Oly szabads. áll. tiszték és hadapródok, kik az egyik vagy másik tanfolyam valamennyi előadását hallgatni és azokat befejezni szándékoznak, kötelesek illető folyamodvényaikat minden év augusztus 30-ig a ministeriumhoz beküldeni, mely az erre vonatkozó engedélyt a honvédőparancsnokság véleményezése útján megadandja, ha a tanfolyam helyiségei ezt megengedik, és ha a folyamodók a tetteles állománybeli hallgatóktól kívánt követelményeknek megfeleltek.

E hallgatók ellátásukról és elhelyezésükről saját költségökön gondoskodnak.

A rendkívüli hallgatók közül azok, kik a vizsgát a tisztai vagy tisztképző tanfolyamban jeles minősítéssel tették le, igényt nyernek arra, hogy a tetteles állományba a szab. áll. tiszték számára fokozatukban kijutó legelső üresedésbe áthelyeztessenek.

VI.

A tanfolyamok tartama.

a) Az előkészítő tanfolyamba berendelt honvédek december 1-én az igazgatóságnál jelentkeznek; a tanfolyam decemberhó 10-kén kezdődik és a következő év július végeig tart.

b) A tisztképző és tiszti tanfolyamra berendelt tanulók és tisztek októberhó 1-én az igazgatóságnál jelentkeznek, s a szükséges vizsgák e hó első felében tartatnak meg.

A tanfolyam november 1-én kezdődik s tart a következő év június végeig.

Julius hava a gyakorlatok különféle nemeire, a tiszti tanfolyamban pedig a terep katonai leírására fordítandó.

A végvizsgák augusztus havában tartatnak.

September hóban az őszgyakorlatok idejére a hallgatók rangállásuknak megfelelő alkalmazásban szolgálatéltre a csapatokhoz osztatnak be, mely után october havában rendeltetésük helyére vonulnak.

VII.

Tanmód és tanrendszer.

A 3 tanfolyam feladata a gyakorlati szolgálatban kitűnően alkalmazható tiszteket képezni, mely célból főigyelem fordítandó arra, hogy a tanulók ne csak elméletileg legyenek kiképezve, hanem főképp gyakorlatilag a csapatszolgálatba is bevezetessenek, a rájuk várakozó feladathoz képest; továbbá, hogy a már szolgált tiszteknek alkalom nyújtassék a katonai szolgálat egyes ágai-ban a magasabb követelményeknek megfelelhetni.

Hogy e kettős cél biztosan és alaposan eléréssék, a tanároknak folyton szem előtt kell tartani, hogy minden katonai tanulmánynak egyedüli célja előkészület a harcnak s csatának sikerteljes kivívására, s hogy ezenfelül törekvésök legyen:

a) mindenekelőtt a kezdethez szükséges alapot megvetni hallgatóiknál, s azután lépésről-lépésre olyképp vezetni őket, hogy minden új ismeret az előbb elsajátítottak biztos talajában gyökerezessék; egyúttal pedig a hallgatókban azon tudásvágy is felébresztessék, mely egyedül nyújthat biztosítékot arra nézve, hogy a nyert oktatás a hallgatók többségét további tanulmányozásra s megszerzett ismereteik bővítésére buzdítsa.

b) Előadásuk berendezése s egész eljárásuk által elérni, hogy

a hallgatók ismereteikkel ne csak emlékező tehetségeiket foglalják el, de minden tant, s bármely szabályt a hadi életben előfordulható különféle esetőségek közt tényleg alkalmazni is képesekké váljanak.

Az illetők ismeretei csak ez által nyerendik el azon gyakorlati értéket, melyet különösen a hadi életben alig lehet eléggé becsülni, minthogy itt többnyire okvetlenül szükséges, hogy a viszonyok alapos s tiszta felismerését az elhatározás és tett nyomban kövesse.

E felfogásból kiindulva, a tanárok a tantárgyaikra szánt időnek csak egy részét fordítsák élő szóbeli előadásokra, ezenfelül pedig hallgatóikkal is értekezzenek, egyrészt azért, hogy meggyőződjenek, vajlon azok az előadást jól fogták-e fel s helyesen értelmezik-e? másrészt, hogy példák felelítése s az előadás elméletének példákra alkalmazása által hallgatóik felfogására s alkalmazási tehetségeire buzdítólag és képzőleg hassanak.

Ezenfelül a hallgatók szabad rendelkezésére hagyott idő arra fordítandó, hogy irataiknak s jegyzeteiknek rendezése s kiegészítése által az előadások tárgyainak folyamát folyton számon tartásák, és hogy az ezen jegyzeteket időnkint áttekintő tanárnak külön-külön egyéni felfogásuk s tehetségeik biztos megítélésére alkalmat nyújtsanak.

Mindazon tantárgyaknál végre, melyeknél az előadások gyakorlati kiegészítése akár minták s rajzok előmutatása, akár művek, munkák vagy intézetek megismerlése által lehetségesnek mutatkozik, ezen előny kellő felhasználására is kiváló gond lesz fordítandó, és pedig a viszonyoknak megfelelőleg vagy az előadások folyamára vagy pedig már azok bevégezése után, az erre külön rendelkezésre felhagyott július hó folytán.

Az egyes tantárgyak előadásánál, valamint általában az oktatásnál, továbbá úgy az év folyamában, mint a vizsgálatoknál követendő eljárásra nézve az academia igazgatósága és tanári személyzet számára külön részletes utasítás fog kiadatni.

A gyakorlatok mind az oktatási, mind a gyakorlati szabályzathól — valamennyi academiában levő tanulóból — tehát a tiszti tanfolyamot hallgató tisztekből is — összeállított osztályban viendők vége, mely alkalommal a tanárok is beosztandók.

VIII.

Tanári személyzet.

Ha általában bármely tanrendszerrel a kedvező eredmény biztosítása első sorban a tanárok ügyességében s azok előadási

képességében keresendő, s e szerint a Ludovica-academiában is a tanárok kiszemelésére s kellő kiképzetésére különös gond lesz fordítandó, úgy ehez ött az előbb jelzett tanrendszer alkalmazása folytán még azon körülmény is járul, hogy a hallgatók száma az egyes előadási órákban nagyobb ne legyen, mint amennyit egy tanár ellenőrizni és egyéni tehetségére s felfogására nézve figyelemmel kísérni képes lehet.

Mint hogy a hallgatók ezen számát, ha azok tehetségök s előképzettségük mérve szerint osztatnak be — 45-re, egész 50-re lehet meghatározni, — az előkészítő tanfolyam hallgatói két párhuzamos osztályra leendnek különítve, míg a tisztí tanfolyam hallgatói magukban egy osztályt képezendnek.

A hallgatók ezen számának megfelelőleg a tanárok száma olyképp leend kiszabva, hogy az előadási órák az osztályok mindegyikében a többiekétől teljesen függetlenül s önállólag tartathassanak meg, s hogy minden tanár legfeljebb 3 párhuzamos osztályban működjék, kivétel e részben csak a kevesebb elméleti tanulmányt igénylő tantárgyaknál, mint például a rajznál vagy testgyakorlatoknál lehet.

Ezenfelül egy lovas-százados vagy alantás tiszt fog megbízni a lovaglás és a lovassági oktatás és gyakorlati szabályzat tanításával; — egy hadbíró a hadtörvénykezés előadásával, míg a természettudományok, nyelvek, a történet, mennyiségtan, vívás és tornaszat tanításával erre alkalmas honvédtisztek esetleges hiányában polgári állású tanárok is leendnek megbízva.

IX.

Felügyelet az academiára s annak igazgatása.

Az academia összes ügyeinek rendezése s az a feletti felügyelet a honvédelmi ministert illeti meg, ki a tanrendszert s a szolgálat kezelésének rendjét a honvédség főparancsnoka véleményének meghallgatása után állapítja meg.

Az oktatás s rendes szolgálat kezelése feletti felügyeletet, valamint törvénykezési ügyekben a bírói felsőbbbségi jogot a honvédség főparancsnoka gyakorolja.

A parancsnoki tisztet az academiában közvetlenül a tábornoki vagy magasabb rangú törzstiszti állásban levő igazgató teljesíti.

X.

Az academia igazgatósága.

Az academia igazgatója mindazon ügyekre nézve közvetlenül intézkedik, melyekben őt ezen intézkedési jog parancsnoki tisztjénél fogva megilleti. Fegyelmi hatalmát azon mértékben gyakorolja, mint a honvéd kerületi parancsnokok.

Az academia ügyeire és viszonyaira vonatkozó felterjesztéseket a felsőbb hatóságokhoz ő teszi, s a levelezés az ő aláírása alatt vezetetik.

Az igazgató hatáskörében őt a törzstiszti minőségben levő aligazgató támogatja s betegség vagy akadályoztatás esetében helyettesíti is.

Az aligazgató a mellett, hogy rendes tanár és egy vagy két tantárgyat előad, egyszersmind a tisztí tanfolyam felett a parancsnokságot vezeti, és az igazgató utasítása szerint felügyeletet gyakorol arra, hogy az épületben a rend minden tekintetben szigorúan fentartassék. — Fegyelmi hatalmát azon mérvben gyakorolja, mint egy zászlóalj-parancsnok.

Az igazgatóság ügyvitelének kezelésére az igazgató mellé egy alantás honvédtiszt vezényeltetik segéd tisztí minőségben.

A tisztképző tanfolyam felett a parancsnoki tisztet egy százados teljesíti, ki egyszersmind századosi fegyelmi joggal bír.

Az előkészítő tanfolyam két századra osztatik, melyek mindegyikének parancsnokságával hasonlóképp egy százados lesz megbízva.

Az említett parancsnokok a fegyelmi jogot az alájuk rendelt hallgatók felett azon terjedelemben gyakorolják, mint a századparancsnokok.

Az academia gazdasági ügyeit egy százados mint gondnok kezeli a XVI. pont értelmében.

XI.

Az academiában alkalmazott tisztí, tanári s hallgatói személyzet.

Az academiában alkalmazott összes tisztí, tanári, felügyelői s hallgatói személyzet az A) táblázatban van kitüntetve.

Az igazgatót s aligazgatót, a polgári állású tanárokat, valamint a tanárok gyanánt alkalmazandó törzstiszteket a főparancsnok véleményezése alapján a honvédelmi minister javaslata alapján

ő cs. és apostoli királyi Felsege, a százados és alantás tiszteket tanárokká a honvédelmi minister nevezi ki.

A polgári állású oktatók megbízásukat a honvédelmi ministertől veszik.

Törvénykezési ügyekben a Ludovica-academia körében a honvéd bíróságok illetékességére vonatkozó általános határozatok alkalmazandók.

Az orvosi szolgálatra nézve egy honvéd-főorvos állandóan rendszeresítettik.

A szolgálati lovak feletti egészségügyi felügyeletet a pesti kerületi parancsnok állatorvosa gyakorolja.

A hallgatókul jelentkező tisztek folyamódványait szolgálati uton évenként június hó 30-ig kötelesek a honvédelmi ministeriumhoz felterjeszteni.

A tisztek előképzettségük, tehetségeik s szolgálati alkalmazhatóságuk lehető tekintetbe vételével választatnak ki, az egyformán jogosultaknál az elsőbbség a rangidősöböt illeti.

A hallgatókul kiszemelt tisztek a honvédelmi miniszter ebbeli elhatározásáról évenként augusztus hó vége előtt értesítettnek.

A tisztképző tanfolyamba az előkészítő tanfolyamot jó eredménnyel végzett hallgatók rendeltetnek be, továbbá az ezen alapszabály I. §-ának 2-ik pontjában megjelölt magasabb képzettségű egyének, kikről a névlajstrom a csapatok részéről augusztus végeig a ministeriumhoz felterjesztendő; végre azon egyének, kik az előkészítő tanfolyamot „ki nem elégitő“ eredménnyel végezvén, utólagosan a vizsga ismétlésére jelentkeznek.

Ezek névjegyzeke hasonlóképp augusztus végeig felterjesztendő.

Az előkészítő tanfolyamba kiszemeltnek névlajstroma october végével a ministeriumnak felterjesztendő. A belső szolgálat teljesítésére, polgári állású hivatal-, terem- és háziszolgák alkalmaztatnak.

Ha a hallgatók szolgálatára s a szolgálati lovak ápolására szükséges gyalog és lovas legénység a honvéd-kerületek részéről egyforma arányban nem jelentkeznének, a legénység az illető parancsnokságok részéről az alosztályok állományából évenként váltakozva rendeltek be.

XII.

Az igazgató s tanári személyzet elhelyezése.

Az igazgató, az aligazgató, és tisztképző tanfolyam s az előkészítő tanfolyam két század-parancsnoka, a segéd-tiszt, az orvos, egy százados, mint gondnok, egy kezelő tiszt, házfelügyelő, az irnok, a tőrzsőrmester és a szolgáló-személyzet az academia épületében kapnak lakást és kötelezetnek is ott lakni.

A többi tanárok, a mennyiben számukra lakás nem telnek, az épületen kívül laknak.

Az igazgató, aligazgató s tanárok a fegyveremek szerint részkre kijáró rendes illetékökön felül a következő évi pótdíjakat hűzzák, úgy mint:

Az igazgató évi 1200 forintot

Az aligazgató évi 600 „

A tanárokl kinevezett tisztek évi . 420 „

Végre a polgári állású tanároknak s oktatóknak évi átalány jár, mely átalány a honvédelmi minister részéről esetről-esetre a tantárgyak fontosságának s az előadási órák számának megfelelőleg határozatnak meg.

XIII.

A hallgatók elhelyezése és eltartása.

A tisztképző és előkészítő tanfolyam hallgatói az academia épületében helyeztetnek el, s rendfokozatuk szerinti eltartásban részesülnek; szolgálati viszonyaikra s illetékeik élvezetére nézve, mint az intézet állományába állandóan tartozók, tekintendők.

Az előkészítő és tisztképző tanfolyam hallgatói rendes illetékeiken felül naponként 25 krajczár pótdíjban részesülendnek, melynek egy része a köztétkezés javára fordítatik.

Tan- és rajzszerekkel ezen hallgatók a kincstár részéről és annak költségén láttatnak el.

A tisztai tanfolyam hallgatóira nézve a helyi viszonyoktól föltételeztetik, valjon azok részben legalább az academia épületében lesznek-e elhelyezhetők; mindenesetre kötelesek azonban rendszerint az academia épületében étkezni, mely ezből a hallgatók fizetése 10% -ának erejéig engedélyezett köztétkezési pótdíj az egyeseknek ki nem fizettetik, hanem egészben használtatik fel.

A tisztai hallgatók ezenfelül a tan- s rajzszeretek beszerzésére havonként 6 fit pótdíjban részesülnek.

Az előadás s gyakorlati órák bevégezte után, illetőleg az időbeosztás szerint erre kitűzött időben az előkészítő és tisztképző tanfolyam hallgatói is szabadon kijárhatnak, kikre nézve az előttes parancsnokságoknak áll jogában szintűgy az órát általában meghatározni, melyben az illetőknek ismét otthon kell lenniök, valamint egyesekre nézve, kiknek előmenetele vagy magukviselele ki nem elégitő, a szabad kijárást illetőleg korlátozást elrendelni.

Megbetegedés esetében a tiszték szintűgy, mint az előkészítő és tisztképző tanfolyam hallgatói a honvédség e tárgyú szabályai értelmében részesítettnek ápolásban; gyengélkedők számára külön helyiség van az intézetben berendezve.

XIV.

A tanári bizottság.

Az igazgató mindazon ügyeket, melyek az intézet tanrendjének és házszabályainak megállapítására, rendszerének netán szükségessé válható megváltoztatására, az időbeosztás s az oktatás céljából szükségelt beszerzések meghatározására, az egyes tantárgyaknak az intézet céljának lehetőleg összehangzatos előadására, a hallgatók netán szükségessé vált komolyabb megintésére s esetleg elbocsátatására vonatkoznak, a tanári bizottság által tárgyalatja, s az ily ügyekben teendő felterjesztésekhez a tanári bizottság jegyzőkönyvének kivonatát melléli.

A tanári bizottság az igazgató elnöklele alatt a következő állandó tagokból áll: az igazgatóból, a tanári testület 6 rangidős tanárából, s gazdasági vagy a költségvetéssel összefüggésben levő ügyekben a százados-gondnokból; a tanárok egyesek akadályoztatása esetében a rangban következők által helyettesítendők.

Azon esetben, ha oly tanár ügye tárgyalatnék, a ki nem bizottsági tag, a bizottságba ez is berendelendő, az igazgató szabadságában állván az ügy természete szerint a bizottsághoz esetleg a hadbíró vagy orvost is meghívni.

A tanári bizottság feladata: esetleg az egyes hallgatók tehetségei, képessége s magaviselele felett véleményt nyilvánítni, s a hallgatók kilépte előtt a végvizsgát megtartó bizottságnak a szükséges adatokat átszolgáltatni arra nézve, hogy minden egyes hallgatót ne csak a végvizsga eredménye szerint, de az intézetben teljesített munkálatainak s tanúsított képességeinek lehető figyelembevételével minősíthetessék s osztályoztathassék.

A tanári bizottság feladata ennek folytán mindazon jegyeket

s jelzéseket folyvást nyilvántartani, melyeket a hallgatók a belépti elővizsgálatól egész a végvizsga letételének idejéig az egyes tanárok részéről kiérdemeltek.

A vizgabizottságnak a végvizsga alkalmával valamennyi hallgatóra nézve bemutatandó összes eredmény bizottságilag állítatik egybe.

Azon hallgatók, kik a tanfolyam parancsnoka, vagy az igazgató részéről történt megintések daczára szorgalmuk vagy magaviseleltük tekintetében kifogás alá esnek, a tanári bizottság elébe idézendők, javulásra felszólítandók és egyúttal komolyan figyelmeztetendők, hogy azon esetben, ha még egyszer kifogás alá esnének, az academiából elbocsátatásuk fog javasoltatni.

Hallgatók, kik oly botrányt követtek el, hogy a szolgálat érdekében az academiából leendő azonnal eltávolításuk kívánatos; továbbá olyanok, kikre nézve legalább is 3 hó letelte után bebizonnyul, hogy az előadásokat előképzettségük ki nem elégitő volta s tehetségeik gyengesége folytán minden szorgalmuk daczára sem képesek eredménynyel hallgatni, az igazgató által a tanári bizottság határozata alapján előleges megintés nélkül is javaslatba hozattanak a honvédelmi ministeriumnál arra, hogy illető csapatjaikhoz kirendeltessenek.

XV.

Végvizsgák.

A végvizsgák külön bizottság előtt teendőek le, melynek tagjai a honvédség előléptetési szabályzata foganatosítási szabályainak 4. és 14. §§-ai értelmében a következők: egy kerületi parancsnok mint elnök; a Ludovica-academia igazgatója, két dandárparancsnok, s az egyes szakmákból az academia illető tanárai.

E bizottsághoz a főparancsnok részéről még egy külön bizottsági-tag kirendelendő.

A kerületi parancsnokot s a dandárparancsnokokat — és pedig rendszeren egy évre — a főparancsnok jeleli ki.

A vizsgánál, amennyiben a helyiség engedi, honvédségbeli hallgatók is lehetnek jelen, a miért is a vizsga napjai eleve közzéteendőek.

A végvizsga letételére oly egyének is jelentkezhetnek, kik a tanfolyamnak sem rendszeren, sem rendkívüli hallgatói nem valának, de a szabályszerinti egyéb követelményeknek megfelelően.

Jelenkezők folyamodásukat szolgálati úton legalább 6 héttel a vizsgák kezdete előtt a honvéd-főparancsnoksághoz juttatják.

Ezen egyének az általános tisztképző tanfolyam végvizsgájával egyszersmind az előkészítő tanfolyam végvizsgáját is tartoznak letenni.

A vizsga előszóval, s ezenfelül a harcászat köréből választott, vagy a segéd-tiszti szolgálat körüli teendőkre vonatkozó valamely feladatnak írásbeli kidolgozása által történik.

A szóbeli vizsga megtartása céljából az illető tanár által minden tantárgy kérdésekre osztatik s ezek egyenként papírdarabokra íratnak, melyekből a hallgató a vizsgabizottság elnökének határozata szerint egyet vagy többet is húz, s a kérdésekre felel.

A vizsgabizottság tagjainak szabadságában áll egyébiránt az előadás végével a hallgató ítélő-tehetségéről, felfogásáról s képességéről egyes kérdések által meggyőződni.

Az írásbeli dolgozatot az illetők külön teremben, egy bizottsági tag s egy tanár jelenlétében készítik el, kik is a dolgozatokat átvevén, nemcsak láttamozzák, de az időtartamot is reájuk jegyzik mely azok kidolgozására fordítottat.

A vizsgabizottság külön jegyzőkönyvet vezet, melyben nemcsak a végvizsgánál minden egyes kérdésre nézve mutatkozó eredmény, de a tanári bizottságnak a Ludovica-academia igazgatója által előmutatott s eredetiben a jegyzőkönyvhöz melléklendő adatai alapján az is előtűntetendő, hogy az illető az intézetbeli kikérdezések s dolgozatainak összes eredményéhez képest véglegesen hogyan jelezte.

Jelzésre „jels“ „jó“ és „ki nem elégitő“ használandó.

Ezenfelül minden hallgatóról külön rovat vezetendő, melyben annak egyénisége, tekintettel szellemi tehetségeire, felfogására, szorgalmára és alkalmazhatóságára, lehetőleg jellemző kifejezésekkel megismertetendő, s a tiszti tanfolyam hallgatóira nézve megjelendő a szolgálat azon ága, melyben az illető különösen kitűnő alkalmazhatóság reményére jogosít.

XVI.

Gazdálkodási ügyvitel.

Az intézet gazdasági kezelését az igazgató felügyelete alatt egy százados mint gondnok s a gazdasági hivatal főnöke, és egy főhadnagy vagy hadnagy-kezelő-tiszt intézik.

A gondnok feladatát képezi:

a) az intézeti épület külső és belső alkatrészeinek s helyiségeinek, s az udvarnak jó karban és tisztán tartása, ugyancsak a kert kezelése iránti gondoskodás s minden kezelő bizottsági határozat foganatosítása.

b) a felszerelési, élelmezési s elhelyezési ügyvitel, s erre vonatkozó mindennemű kezelő bizottságilag elhatározott beszerzések eszközzése, — az intézeti összes számvitel, és mindennemű vagyon gondozása, nyilvántartása és leltározása, a zászlóaljoknak kiadott kezelési-utasítás s ezzel kapcsolatos rendeletek, valamint a ruházat-kezelési stb. szabályok értelmében, — mihez képest a csapatbeli kezelőtisztre ruházott feladat a gondnok hatásköréhez tartozik.

A főhadnagy vagy hadnagy-kezelőtiszt a gondnok segédmunkása, s esetleg helyettese.

Az intézeti kiadások fedezésére megfelelő hitel nyitattik, melyből a kezelő bizottság utalványával ellátott pénztári bizottsági nyugtákra időszakonként a szükséges összegek az állampénztárnál ki szolgáltatnak.

A nyitott hitelből az intézet minden rendszeres kiadásai, melyek a költségvetésekben felvettévk, kezelő bizottsági érvényesítés mellett a pénztári bizottság által teljesíttetnek.

Felsőbb (ministeri) engedély előlegesen csak oly költségekre kérendő ki, melyek vagy új beszerzésekre vagy átalakítási és építkezési tárgyakra vonatkoznak; mindennemű szerződések azonban előleges ministeri jóváhagyás alá terjesztendők.

Az intézeti kezelő bizottság áll:

az igazgatóból,
a rangban legidősb tanárból,
a gondnokból és a
kezelő tisztből, — kik közül a legutóbbi a tárgyalási jegyzőkönyvet vezeti.

A pénztári bizottság áll:

az aligazgatóból,
a tisztképző-tanfolyam parancsnokából és
az igazgató segédtitjéből, ki egyúttal, mint abizottság legifjabb tagja, a pénztári naplót vezet.
A pénztár két kulcsa a bizottság két első tagjánál őriztetik.

A pénztári bizottság eljárása a Rendeletek tára II-ik füzetében foglalt pénztári kezelési utasításban és ezzel kapcsolatos rendeletekben van szabályozva.

Az intézet kezelési ügyvitele közvetlen a ministerium alá rendeltek, minélfogva minden számadásai, melyek a csapatok által a hadbizottsághoz szoknak küldetni, a szabályszerű időszakokban a miniszterhez felterjesztendők.

Az élelmezésre nézve még megjegyeztetik, hogy az intézeti legénységnek az étkezési-pénz, valamint esetleg kenyér és lótapváltásdíj mindig a Pesten székelő honvédsapatoknak meghatározott mérvben kiszolgálandó, a kenyér és lótap természetben pedig az azok részére szerződött szállítótól veendő, a fa és egyéb anyagjárandóságok biztosítása azonban az erre nézve fennálló szabályok értelmében az intézeti kezelő bizottság saját hatásköréhez tartozik, az erre vonatkozó tárgyalások és szerződések ministeri jóváhagyás fenntartása mellett.

XVII.

Az igazgató évi jelentése.

Az igazgató az academia állásáról s a hallgatók előmeneteléről, a tanári bizottság ide vonatkozó jegyzőkönyvének esatolása mellett, minden tanév végével jelentést terjeszt elő, mely a honvédelmi minister által az országgyűlésnek bemutatandó évi jelentésnek szolgál alapjául.

A magyar kir. honvédségi Ludovica-academia összes személyzetének kimutatása.

Igazgató és honvédségi tanári személyzet	hallgatók		Gazdálkodási ügyvitelre, házi felügyeletre és szolgálatra																			
	tanulók	allások	honvédek	Közhonvédek	Polgári állású tanúok	százados gondnok	őrhadnagy	őrszermester	írások	Könyvtartás és segély	kerítés	kapus	hivatal-szolga	teremszolga	házi-szolga	őrmester	a lovaságól, szakaszvezető vagy tizedes	szolgálatra	Közhonvédek			
Igazgatósg.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Tanári személyzet.	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18		
Hallgatók.	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400	25	400		
Gazdálkodási kezelés és házfelügyelet.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Őrségre és szolgálatra.	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60	4	60		
Lovassági szolgálatra és oktatásra.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Összesen	1	1	20	1	25	400	6	62	7	1	1	8	2	1	1	1	3	8	7	2	1	15

Hogy a Ludovica ez új átalakításában mennyire fog az ahoz kötött várakozásoknak megfelelni, azt, mint minden változásnál, egyedül a gyakorlati próba — az idő — fogja megmutatni. Ha azonban egyelőre tisztán tárgyi összehasonlítást teszünk a régi és az új szervezet és illetőleg alapszabályok közt, tagadhatlan, hogy ez utóbbi több nevezetes szellemi és anyagi előnnyel bír ama felett.

Ily előny miudenekelőtt amaz intézkedés, melynél fogva előkészítő tanfolyam állított fel, mely viszonyaink közt mint az első kiképzés eddig sajnosan nélkülözött feltétele, a további képeztetésre most már biztos alapul szolgál. Egyik legnevezetesebb szellemi előny kétségkívül ama szigorúan alkalmazandó rendelkezés, hogy az előkészítő tanfolyamba csak oly egyének vehetők fel, kik a gymnasium vagy real-tanoda első négy osztályát jó eredménnyel végezték, vagy pedig az ez által elézött feltételeknek megfelelő tárgyakból a felvételi vizsgát letették, és ama rendelkezés, mely a tisztképző tanfolyamba csakis olyanok felvételét engedi meg, kik már az előkészítő tanfolyamot hallgatták, avagy, ha közhonvédek, 8 heti oktatásban részesültek és a gymnasium 8 vagy a reáliskola 6 osztályának kellő eredménnyel való végzéséről bizonyítványt felmutatni képesek.

Ez lehetőleg biztosítást nyújt arra nézve, hogy a tanulók előképzettségének hiányában a legbugyóbb igyekezet is sisiphusi munkává ne váljék!

Mi a tantárgyakat illeti, az új beosztás a főszilyt nem azok összehalmozására, hanem azok szakszerűtlen osztályozására fekteti: így pl. a magyar közjog ezentúl czélszerűbb tárgyalás végett a magyar történelemmel egyesítették.

Ama körülmény, hogy a tanulók jelenleg egy központi tanintézetbe rendeltettek, jelentős horderejű, nem csupán azért, mert itt a központban a tanerők egyesítése folytán a haladás rendszerebb és egyöntetűbb leend, de azért is, mert a tanulóknak egyszerűsége alkalom nyújtatik úgy tanulmányi, mint társadalmi tekintetben a főváros előnyeit (könyvtárak stb.) is javukra felhasználhatni.

Az új szervezet az említett szellemi előnyökön kívül anyagi megtakarítást is mutat fel.

A vidéki tisztképző iskoláknak most a központban egyesítése által ugyanis a kiadások tetemesen apadtak, minthogy az acad-

miában az elhelyezés semmibe se kerül, a közétkezés pedig a nagyobb számmal fogva sokkal olcsóbb.

A tavalyi évvel szemben a következő megtakarítás mutatkozik: A Ludovica-Academia és a tiszképző tanfolyamok 187 $\frac{2}{3}$ -ki költségei 176.781 frtra rúgtak;

az újjászervezés folytán e kiadások 159.913 frtra szállottak le.

SZEMLE.

A német birodalmi gyűlésben a szövetségtanács által kidolgozott ama törvényjavaslat, mely a német várrendszer lényeges átalakítására vonatkozik, elfogadatlán, nem lesz érdektelen az olvasóra nézve, ha azt rövideden ismertetjük. E döntvény nagy jelentősége azonnál tisztán áll szemünk előtt, mihelyt elgondoljuk, hogy ezáltal mily mélyen beható változások merülnek fel a birodalom védelmi rendszerében, midőn némely eddig erőnek tartott várak lesimittatnak, ellenben más pontok jobban megerősítetnek.

A következő sorokban rövid áttekintést nyújtunk azon változtatásokról, melyek által a német várrendszer lényegesen más jelleget nyerend, s a melyek a német haderőnek hatványozására szolgálандnak.

A beavatottak már régóta tisztába jöttek arra nézve, hogy a németországi várak, a lövegeknek naponkénti tökéletesbítése mellett, hová-tovább tarthatlanokká, szóval céljuknak meg nem felelőkké válnak. E tény már az 1870—71-iki hadjárat előtt, különösen a műszaki tisztikar által kétségtelennek tartatott, s csak a tekintélyes pénzösszeg, mely a mutatkozott hiányok pótlására lett volna szükséges, riasztá el a birodalmi képviseletet a jelzett szándék érvényesítésétől. Azonban egyszerre csak kitört a háború s az ennek nyomába érkezett béke nemtője nem jött úres marokkal: meghozta Németországnak a milliárdokat. A hadjárat alatt még a laikusok is okultak Strassburg, Diedenhofen s más régi stílyú francia váraknál tett észleletek nyomán, hogy a német régi váraknál is gyökeres

javítások szükségesek, hogy egy esethetőleges háború alkalmára azok a czélnak teljesen megfelelők lehessenek, s az erődített városok romhalmazzokká ne lövessenek. És valóban a német kormány erélyesen megragadta az iniciatívát, s a honvédelmi bizottság a koronaherezeg elnöklete alatt részletes terveket dolgozott ki. Ugy a szövetséges kormányok, mint a birodalmi tanács is, lelkesedéssel karolák fel az ügyet, s ez utóbbi nagy többséggel hagyta jóvá a költségvetést. E szerint erődítési czélokra a német birodalomban a következő tizenegy év tartamára 70 millió tallér szavaztatott mrg, ide nem értve ama 28 millió tallért, mely az elsass-lotharingiai várerődítésekre lesz fordítva.

Lássuk, hogy a kitűzött idő leforgása után a német birodalom határait minő váröv védelmezendi ellenséges berohanások ellen.

A nyugoti határnál kezdve első sorban Köln mutatkozik kiváló erődítésre méltónak, melyre nézve nem kevesebb, mint 9.159,000 tallér van előirányozva. Itt egy új, messze előretolt — s ezáltal a várost a bombázások ellen tökéletesen megvédő erőd-öv emelkedik, az eddigi körlet pedig a jelenlegi erődök vonalába tolatik ki.

Koblenz, mely új német építészeti modorú védfalakkal van ellátva, csak 309,000 tallért veend igénybe, a kiegészítő építkezések megtétele végett.

A nagy fontossággal bíró Mainz ellenben 922,000 tallért igényel, hogy mint közép-prajnai erősség, a körletnek délre kitolása és több erőd emelése által hivatását betölthesse.

Rastatt számára csak 43,000 tallér, ellenben Ulm erődítésére 1.210,000 tallér van költségvetésbe téve, míg Ingolstadtra szintén a körülményekhez képest, tekintélyes összeg lesz fordítva.

Ez építkezések befejeztével a Rajna-vonal a legerősebb és legfontosabb hadászati gátja lesz Európának, elannyira, hogy az fokozott támadási eszközök daczára is biztosítva lesz. Azonkívül Dél-németország, mely nyugoti védelmét kiváltkép Elsassztól nyeri, erősebb támpontokkal s raktári helyiségekkel láttatik el s ama vasuti híczakat, melyek Kehlnél Bázeltől Lauterburgig a Rajnán ávezetnek, tizenkét hiddal fogják szaporítani.

A birodalom keleti határára nem kevesebb gond van fordítva. Igy Königsberg számára 7.837,000 tallér van előirányozva. (Pilaúra külön 50,000 tallér, épigy Memelre 73,000 tallér); Posen erődítésére 7.023,000 tallér, Thornra 5.280,000 tallér; utóbbi elsőrangú erősséggé fog emeltetni. Königsberg nem kevesebb, mint

tizenegy újdorú előretolt erőddel lesz ellátva, Posen 8—11-el, Thorn pedig 7 előretolt erőddel. Danzig csak 773,000 tallérnyi mérsékelt összeget vesz igénybe; ellenben Cüstrinre 4.742,000 tallérnyi, viszonylag magas összeget fordítanak. A keleti határtól Berling legközelebbi vonal, a cüstrini erősség által fog fedeztetni, mely a Wartha és Oder egyesítésénél fekvő s mint fontos vasutak gőzpontja, kiválóan erős fegyverhely lesz.

Glogau erődtésére 278,000, Neissére 242,000 tallér lett előirányozva.

A német éjszakai tengerpart, mely a támadások ellen úgy kelet, mint nyugat és észak felől védhető, nem csekélyebb figyelemben részesül. Wilhelmshafenre 10.177,050 tallér van szánva, az Alsó-Weseren építendő erődtések 5.061,000 tallérba kerülnek, míg az alsó-elbaiek 4.373,000 tallért igényelnek. Ehez járulnak még: Sonderburg-Düppel 2.227,000 t., Swinemünde 1.426,000 tallér, Stralsund 275,000 tallér, Colberg 267,000 tallérnyi költségvetéssel.

A hajóraj szaporítása céljából 72.812,500 tallér lett előirányozva.

Berlin ezentúl is nyílt város marad, dacára Páris tanulságos példájának, mely szerint a birodalmi székváros megerősítése az egész honvédelemre nagy befolyást gyakorol. Igaz, hogy Spandau nagyobb mérvű erődtésai (melyekre 4.434,000 tallér van szánva) némileg kiegyenlítik e hiányt, azonban nem tévesztendő szem elől, hogy ez erődtések főcélja: az ott egyesített nagy katonai telepek (tüzni-lőpor-fegyver-gyár, ágyúöntőde, s. t. b.) sikeresebb megvédelmezhetése.

Az elsass-lotharingiai várakra nézve csak annyi legyen ezúttal említve, hogy Metz, Diedenhofen, Bitsch, Strassburg és Neu-Breisach a legszélso nyugoti sorompót képezendik, mely, ha egyszer Metz és Strassburg erődtésai befejezvék, szilárdság tekintetében mi kívánni valót sem tűntet föl. Ez építkezésre 23 millió tallér van megállapítva. Egy csoport jelentőségét immár teljesen elvesztett erősség, mint: Pfalzburg, Schlettstadt, Graudentz, Cosel, Stettin, Wittenberg, Erfurt és Minden lesimittatnak; Colberg és Stralsund is csupán partvédelmi szempontból hagyatnak fen.

A „D. Allg. M. Ztg.“, — honnan a fentebbi adatokat merítettük, — örömmel jelzi, hogy a „nagy“ Németország határait teljesen biztosítvák s míg Ausztria, Olasz- és Franciaország csak most elmélik azon, hogy honvédelmét hasonló módon szervezze, sőt

többi még az erre vonatkozó tanácskozásos stádiumán sem esett túl eddigelé, Németország nagy „egérut“-at nyert, amennyiben nemcsak a létesítési eszközök biztosítvák, hanem már az erődtési tervek is részletesen kidolgozva, rendelkezésre állanak, de sőt éjszak, kelet és nyugat felől ezer meg ezer szorgalmas kéz iparkodik a nagy átalakítás érvényreemelésén.

Liposében Luckhardt F. „Allgemeine Bibliographie der Militär-Wissenschaften“ című irodalmi vállalata, mely egy katonai közlönyvel van kapcsolatban, nagyon észrevehető hízagot tölt be, miután a német-francia hadjárat óta oly roppant lendületet nyert katonai irodalom minden egyes szüleményét nagyon bajosan kutathatók fel a könyvpiacon, ha nem lenne oly kalauz, mely minden, a különböző országokban megjelenő hadirodalmi munkára legott rántal. — E könyvészetben a hadirodalmi termékek országok szerint rendezvék, jelesen a német-, osztrák-, magyar-, francia-, angol-orosz, svájci, belgiumi, németalföldi, oroszországi és amerikai katonai irodalmi művek, és pedig az említettek, mint látszik teljes számban, a dán, svéd és olasz irodalom termékei már gyérebben vannak jelezve, míg a spanyol és portugál irodalom eddigelé még kellő figyelemben nem részesült. Az egyes országokra vonatkozó közlemények között a könyvek sorozata után a térképeké, tervrajzoké és időszaki folyóiratoké következnek. Az utolsó rovatban a különféle időszaki lapok és folyóiratok egyes füzeteké és számainak kimerítő tartalomjegyzékét találjuk fel, mi szerfelett üdvös intézkedés, miután ily módon több oly jeles közlemény nyer nagyobb olvasókört, melyek különben csak szűkebb körben ébresztenék fel az érdeklődők figyelmét. E könyvészeti munka havonként, évi tizenkét füzetben kerül világ elé.

Sarano Keresztélynek, ki már több becses művel gyarapította a katonai német irodalmat, közelébb, hivatalos források nyomán a következő nagyrdeku munkája jelent meg: „Das russische Reich in seiner finanziellen und ökonomischen Entwicklung seit dem Krimkriege“. A nagy 8-adrétű füzet 334 lapra terjed s Liposében Schlicke Bernhardenál

adatot ki. Szerző az orosz fővezérkar e nemű munkáját használta forrásként, azonban a katonai részt teljesen mellőzte, részint mivel pár év előtt egy önálló művében: „Die Heeresmacht Russlands“ erről tüzetesen irt, részint mivel jelenleg Oroszország hadérszervezete a legbehatóbb átalakulásokon megy át, melyek megállapítása után Sarano ugyis ez utóbbiakat tárgyzó új munkát akar közrebocsátani. — Előszavában hangsúlyozza, hogy e művének főtörekvése oda irányult, hogy az orosz birodalom fejlődését a krími háboru, különösen pedig a jobbágyság eltörlése óta tüntesse elé. Utóbbi a legnagyobb szerű tények egyikének nevezi, melyek valaha Oroszországban érvényre emelkedtek. Noha a fővezérkar munkálatainak katonai részét szerző e művében nem használta föl s ez által ez sok olvasó előtt érdekeltségéből veszt, mindamellett is kiváló becses bir, minthogy Oroszország erejének elemeiről alapos adatokat nyújt, mint szintén tájékozást haderejének mily mérvben való fejleszthetőségéről. Mi itt példa gyanánt a többi közül a lötenyészést emeljük ki: Oroszországban a lovak létszáma 20 millióra rúg, s így körülbelül 100 lakosra 20 ló esik. Az orosz birodalom loállománya, az utóbbi 10—15 évben mintegy 800,000-el kevesbedett, mit igen természetesen a népesség szaporodásának s az ország gazdasági fejlődésének tulajdoníthatni, mi által a legelők szűkebb tételekre szorultak. Mindazáltal Oroszország lógazdagság tekintetében Európában ma is az első helyet foglalja el, s lovainak száma a népességhez viszonylag, Európa első lötenyésző országaival szemben úgy aránylik, mint 3 az 1-hez.

Aichai Glanz Emil báró mérnökkari századostól Seidl (és fia kiadásában 7 tervrajzzal a következő című érdekes munka került ki: „Geschichtliche Darstellung der Panzerungen und Eisen-Constructionen für Befestigungen überhaupt, mit Angabe der vorzüglichsten Daten aus den bezüglichen Schiessversuchen und den Schiffspanzerungen.“

A lövegek tökéletesbülésével mindinkább égetővé vált a kérdés: mikép lehessen minél célszerűbb erődítési rendszer fogantatása által a lövedékek hatványozott erejét s találoképességét ellen-súlyozni. E kérdést több állam, kiváltkép Észak-Amerika, Anglia, Franciaország, Ausztria-Magyarország, Poroszország, Belgium, Orosz-

Olasz- és Svédország, Hollandia, Spanyolország a legnagyobb buzgalommal iparkodott megoldani s e tekintetben számtalan érdekes kísérlet tétetett, melyekről olykor leírások is közöltettek, de e sporadikus leírások nem nyújthattak rendszeres átnézetet.

Glanz százados kellő méltánlylattal fogva fel a vértetés kérdésének fontosságát, annak tanulmányozása könnyebbítése céljából föladatául tűzte ki a vértetési kísérletek felől eddig közölt adatokat összeszedni s azokat áttekinthetőleg rendezve bocsátani közre. E törekvése sikerült is. Szerző a leghitelesebb forrásokból merítve, oly művet állított elő, mely nem csupán szakférfiak számára nyújt megbecsülhetlen tájékozást, hanem általában minden érdeklődő katonának, a ki a vértetés módjairól magának kellő tudomást szerezni ohajt. E könyv időszaki egymásutániségében, kezdettől fogva mostanig, híven tárgyalja mindama vaskészülékeket, melyek a hadihajók védelmére avagy vārerődítésekhez alkalmaztattak, ugyszintén értekezik a vértetések ellen irányzott lövegvilágítási felől, a legkisebb részletekbe ereszkedve. A mű érdekét a mellékelt tervrajzok nem kis mérvben emelik.

A felemlített többrendbeli kísérletekből az világlik ki, hogy az aczél, öntött és kovácsolt vas közül vértnek a kovácsolt vas a legelőnyösebb, a mennyiben sokkal tartósabb és hajlékonyabb bármely más, vértetésre használt érc-lemeznel, a mellett pedig a lövedékek rombolásának is legjobban ellentáll, kivéve a löveg- és phosphor-bronzot, mely azonban nagy drágasága miatt nagyobb szerű erődítéseknel mint vért aligha alkalmazva lesz.

Megemlékezik még szerző ama lövedékekről, melyek figyelembe veendő, ha a vértetések ellen sikeres lövéseket ohajtunk tenni. Általában e nagy gonddal és kiváló szakismerettel irt könyv, mely a vértetések felett uralgó nézeteket megvilágítja s az arra vonatkozó tanulmányozást megkönnyebbtí, bátran ajánlható az olvasóközönségnek.

Hogy az oroszok figyelme mennyire kiterjed a külföld katonai irodalmára, annak egyik újabb példája, hogy a fővezérkar egyik eredeje Bogoljeboff, közelébb is osztrák-magyar birodalmi katonai írók műveiből ily című gyűjteményt állított össze orosz nyelven: „Hadászati búvárlatok osztrák katonáktól, egy — Ausztria és Oroszország közti eshetőleges háboru felett“. — E bönngészet célja, az orosz katonaságot az osztrákok nézeteivel megismertetni.

A többi közt nem került ki fentjelelt fővezérkari tiszt figyelmét Heimerle alezredesnek „Das strategische Verhältniss zwischen Oesterreich und Russland“ című munkája sem. — Az „Invalide“ az említetteket illetőleg nem mulasztja el azon ohaját hangsúlyozni, hogy vajha mindazon művek, melyek egy, az orosz és német közt fejlődhető háborúra vonatkoznak, oroszra lefordíttatnának!

E napokban került ki sajtó alól a porosz tüzér- és mérnök-kari tisztek Neumann altábornagy és Kirn mérnök-kari alezredes által szerkesztett közlönye, az „Archiv für die Artillerie- und Ingenieur-Offiziere des deutschen Reichsheeres“ 47-ik kötetének második füzeté, dús tartalommal. E füzet első fejezetét tüzérségi észlelődések képezik. A többi közt az 1870 — 71-iki hadjárat tapasztalatai nyomán ama kérdés fejtegetetik, hogy mikép érvényesíthető legsikeresebben a tüzérség az erődök vívásánál. A második fejezet az anyagszerekről elmélkedik tüzétesen, szintén az utóbbi háboruban tett észleletek alapján. A harmadik fejezet a tüzérségi mútan mai álláspontját fejtegeti; a negyedik következtetéseket von a várak védelmezését illetőleg s javaslatokat tesz azok védképességének hatványozására nézve. Az ötödik fejezet az angol tengerészeti tüzérség felől ad ismertetést a „Revue maritime et coloniale“ után. A hatodik: a „vet-erőkről“ értekezik a legbelső részletességgel, míg a hetedik: a lövegekben ható lőporgáznak fesz-erejéről. Az utolsó fejezet a szakirodalmi művek bírálatainak, illetőleg ismertetésének van szentelve.

A „Colburn's United Service Magazine“ az osztrák-magyar monarchiával foglalkozva, semmikép sem tud megbátározni a határerődítési munkálatok szüntetésével. Szerinte az új Németország, minden békeszeretet mutatása dacára, a régi vetélytárs-állam feldarabolására vágyakodik.

A „Naval and Military Journal“ Anglia hajóraj-tartalékaról elmélkedvén, kétségkívülnek tartja, hogy az angol hajóraj, egy tengeren folytatott háborút alkalmával, hajói erejét és számát tekintve,

bárminő ellenséggel szemben túlsúlylál birand. Másrészt azonban azt sem tagadja, hogy tengerészei nincsenek oly bőségben, hogy azokkal valamennyi hajót kellően el lehetne látni. Ilyetén körülmények folytán azt javalja, hogy a kereskedő-hajók legénységéből, továbbá a halászok- és sajkásokból tartalék képeztessek. Békés időben e tartalék gyakorlatokra nem kényszeríttetnék, mintán háború esetében jeles tengerészisztek vezénylete alatt a tartalék emberei csakhamar harc-képesekké válnának. Ugyan e közlöny írja, hogy az angol tengerészeti miniszterium mostanában semmi beható változtatást nem szándékozik tenni a hajós seregnél életben levő rendszeren. Még nem tartják az időt elérkezettnek arra, hogy a vértel való borításokat abbahagyják, noha általában azon nézetben vannak, hogy a vértetés csupán a hajók legfontosabb részein alkalmaztassék. Általában pedig a tengerészeti ügyérség szigorúan ragaszkodik amaz elvéhez, mely szerint szemügygyel kísérendő minden vívmány, mely a külföldön a hajóépítésnél időnkint működik.

Az angol tüzérség újraszervezését illetőleg a fentjelelt közlöny szerint egy javaslat nyomán a gyalog- és lovas-tüzérség akként rendeztetnék be, hogy a szolgálati legénység egy része az ágyukon alkalmazott üléseken foglalhasson helyet, míg a többi alá ló adatnék. A gyalog-ütegek mozgóképessége ez által fokozódnék s azok vágatva is nyomulhatnának elő, míg eddigelé csak ügetésre szoritkozhattak. E rendszer elfogadása esetében az egész tüzérség egyöntetűleg szerveztetnék, s a legénység a tüzérségi minden szolgálatában egyaránt oktattatnék.

Érdekes azon elmefuttatás is, melyben ez van fejtegetve, mit tenne Anglia, ha Oroszországnak észébe jutna Perzsiát elfoglalni. „Perzsia — ugymond — nagy kiterjedése és termékeny talaja dacára gyenge ország és az orosz ellen csekély ellenállási képességet fejthetne ki; ámde Perzsiának háborítlan léte, az angoloknak Indiában levő birtokaira nézve valódi életkérdés; miért is Perzsiának Oroszország által történhető elfoglalása e hatalom és Anglia közt okvetlenül háborút idézne elő. Ily háború azonban Angliának a legnagyobb erőfeszítésébe kerülne, a mennyiben csaknem két millió emberből álló haderőt kellene Ázsiában és Európában működtetni, s a mellett még legalább is 250,000 embert Nagybritanniában visszahagyni, míg a hajórajok számát a mostaniaknál kétszerte nagyobbra kellene emelni. Ez esetben azonban az államadósság tizszerte — hűszszorta nagyobb lenne, mint a jelenlegi. Egy ily óriási összeütközés politikai úton oly formán lenne elhárítható, ha egy angol

herceg orosz nagyhercegnőt vesz nőül s ezek India uralkodóivá proklamáltatnának.

— Az „Organ des Wiener militär-wissenschaftlichen Vereines“ hetedik kötetének második füzeté a bécsi Gerold K. és fia cég bizományában a következő érdekes tartalommal jelent meg: 1. Scharnhorst és a porosz hadseregnek a tilsiti béke után lett újraszervezése; Samonig őrnagy, vezérkari tisztól. 2. Menelésgyakorlatokról; b. Mayerhofer Emil századostól. 3. A francia hadtengerészet 1873-ben; közli G. — 4. Könyvészet. 5. Lapszemle. Valamennyi czikk kiváló tanulmány terméke s úgy a könyvészet, mint a lapszemle gazdag tartalmúak.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Albrecht főherceg látogatása a budapesti honvéd főruhatarban. Albrecht főherceg ő fensége, ki minden katonai mozzanatot, mely időnként felmerül, a legélelkebb figyelemmel kíséri, nemrég azt az óhaját nyilvánítá Bécsben, Szende honvédelmi minister előtt, hogy a honvédség szerelvényeit, kiváltkép pedig a pesti főruharaktárt megtekinteni szeretné. Úgy József főherceg ő fensége, mint Szende honvédelmi ügyér úr legott megragadni igyekeztek az alkalmat, hogy a czélszerűen rendezett s kiváló ügybuzgalommal gondozott ruhatárt, az aziránt érdeklődést tanusított főhercegnek megmutathassák. József főherceg, mint a magyar kir. honvédség főparancsnoka azonnal meghívást intézett ő fenségéhez, ki is folyó hó 7-kén Bécsből leutazván, még aznap délelőtt meglátogatta az említett tárat a honvédelmi minister úr ő nagyméltóságával. Másfél óráig időzvéen ott, a főherceg a valódi szakértő érdeklődésével szemlélte az összes felszerelvényeket s örömmel fejezte ki meglepetését a „páratlan rend és kitűnő berendezés,“ különösen pedig a szerek mintaszertl minősége s az e tekintetben ott látható haladás felett. Nagyon megnyerték ő fensége

magas tetszését különösen a nyeregszerszámok, szíjkészítmények, továbbá a bakancsok, melyekből minden legény számára két pár jut, végre a raktározás czélszerűsége. Elismeréssel nyilatkozott azonkívül általában a lószerszámokról, a honvédségnél újabb időben behozott vaságyakról, az Erdélyben készült lőtakarókról, nemkülönben a kaatlanokról és főzőszerekről. Mielőtt a magas látogató a helyiséget odahagyta volna, örvendve fejezte ki méltányló elismerését a honvédelmi minister úr előtt arranézve, hogy a honvédség nemcsak vetélkedik a közös hadsereggel, hanem meglepő mérvben önálló haladást is tanusít; végre kiemelőleg nyilatkozott Fábry ezredes úrról, a főruhatar parancsnokáról is, egyszersmind kijelenté, hogy alkalmilag király ő felségét is felkéri, hogy ez oly érdekes tárat megszemlélni kegyeskednék,

A honvéd tiszttek és hadapródok szellemi foglalkozása.

A seregek főeltető elemének „a szellemi tevékenységnek“ honvédségi intézményünkben lendületet adni: czélja a honvéd főparancsnokság által nem rég kiadott ama tisztí parancsnak, melyet — bár olvasóink egy nagy része előtt már ismeretes is — közlönyünk hivatásánál fogva nem mulaszthatunk el felemlíteni.

Miután az idén a gyakorlatok elmaradása miatt a keretek kellő kiképeztetést nem nyerhettek, e hiánynak pótlását, főleg pedig mi a tiszttek kiképeztetését illeti, a főparancsnokság a tél folytán más módon szándékozik elérni.

Addig is t. i. míg a főtisztek és hadapródok oktatólagos foglalkozását egy különleges utasítás nem szabályozandja, a tiszttek és illetőleg hadapródok számára a következő foglalkozások állapítottak meg:

1) Írásbeli harcászati dolgozatok. A csapatnál szolgáló minden százados, a zászlóalj- és lovasosztály-parancsnok kivételével, minden alantás tiszt és hadapród tartozik a téli hónapok alatt egy beható harcászati feladatot megoldani. A szabad-sárgolt állománybeli tiszttektől e dolgozat akkor kívántatik majd be, midőn szolgálattételre berendeltetnek. A feladat tárgya a harcztéri szolgálathól veendő valamely egyszerűbb harcztéri feltevés alapján. A feladat színheyltül valamely az illető állomáshoz közellevő tereprész választandó ki.

Az utasítás szerint a feladat amennyire lehet, mindig tá-

madó jellegű legyen; a kizárólag védelmi feltevések mellőzendők.

Az alantas tisztek dolgozatainál 1—2 gyalog, 1—2 lovas század és esetleg egy félüteg, a századosok feladatánál 2—4 gyalog, 2—4 lovas század és félüteg képezi a rendelkezési harczerőt.

A dolgozatokhoz 1" = 500 mérléjű, csupán írónnal készített térkép melléklendő, melynek kiállításánál nem annyira a szép, mint inkább a pontos rajz követeltetik.

A feladatokat kitűző parancsnokságok a beérkezett munkálatokat megbírálván, az összes kimutatást január hó végeig a dandárparancsnoksághoz, a lovasságot illetőleg pedig egyelőre a kerületi parancsnoksághoz küldik be. A dandárparancsnokságok az összes dolgozatokat február 25-ig terjesztik elő a kerületi parancsnokságnak, mely utóbbi megjegyzését, elismerését tisztí parancs által közzétéve a kerületbeli összes kimutatást mártius hó 20-ig a főparancsnoksághoz beterjeszti.

2) Terepszemlék. A dandár- és lovasosztály-parancsnokoknak megbíratják, hogy vizsga-utazásaik alkalmával a tisztekkel és hadapródokkal az állomáshely környékén oktatólagos modorban harcászati terepszemléket tartsanak.

3) Katonai tárgyakról szóbeli előadások. December 1-től mártius végeig minden honvéd-állomáson hetenként egyszer katonai tudományos tárgyakról szóbeli előadások fognak tartatni. Ez előadások honvéd-tisztek által rangkülönbség nélkül tartandók; az előadás tárgyát az illető maga választja.

A főparancsnokság kívánatosnak tartja, hogy a tisztán katonai tárgyakon más körzérdekű, mint hadi történelmi, természettani, földismereti tárgyak is külön értekezések körébe vonassanak.

Az értelmi verseny rendszeres előmozdítását célzó eme rendelkezései közt a főparancsnokság különös figyelmébe ajánlja a parancsnokoknak a magyar nyelv és írály mivélését, mely hazai irodalmunk megismertetésé által váland sikeressé.

Ó császári és Apostoli királyi Felsége Schönbrunban 1873. évi oct. hó 20-án kelt legfelsőbb elhatározásával kraini gróf Schweinitz Gyula honvéd-lovas-alezredesnek, a megtartott felülvizsgálat alapján, folyó évi november hó 1-ével mint „egész rokkantnak“ a vég-

leges nyugdíjasok állományába való átvételét legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott.

Szende Béla, s. k.

Ó cs. és Apost. kir. Felsége Gödöllőn 1873. évi october 29. kelt elhatározásával a m. k. honvéd-állományában — 1873. évi november hó 1-től számítandó ranggal — legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott:

A tetteges állományban a gyalogságnál alezredesekké:

• Csieserics Ignác, Christianovic Gyula, Kiss Antal, Tuzson János, balaton-füredi Varga Imre, Rapun Jenő és Vlasich Konrád honvéd-őrnagyokat s zászlóalj-parancsnokokat.

Őrnagyokká következő honvéd-századosokat:

Hild Gyulát, egyttal a békés-bihari 9. zászlóalj parancsnokává, és karstenfelsi Paecor Kálmánt, a jelen alkalmazásában megmaradás mellett, mindkettőt a számukra fentartott, folyó év május 1-től számítandó ranggal; továbbá: báró Gaal Nándort, egyttal a pesti 1. zászl. parancsnokává, Gózony Jánost, egyttal a heves-békesi 7. zászl. parancsnokává, Pürt Frigyeszt, egyttal a soltkunsági 2. zászl. parancsnokává, Frank Mátyás Antalt, egyttal a nagyszabeni 21. zászl. parancsnokává, Say Győzöt, a honvédelmi ministeriumban elfoglalt jelen alkalmazásától való felmentés mellett, egyttal a budai 63. zászl. parancsnokává és Timon Nándort, egyttal a máramaros-ugocsei 34. zászl. parancsnokává.

I-ső osztályú századosokká:

dannenfeldi lovag Pittoni Miksa, szabadságolt állománybeli lovas-századost; továbbá: Reusz Agoston, Petrás Gyula, Mikecz József, Lehoczky György András, Kránitz János, Teubel Zsigmond, Naszé József, Babos Kálmán, tomesi Pánczely Károly, Ritter István és Klobucar Vilmos II. osztályú honvéd-századosokat.

II. osztályú századosokká:

mohácsi Párducz Sándor, kézdi-polyáni Szabó Gyula, Brandt József, Milanovic István, Petrovics Bazil és Mészáros Ádám honvéd-őzhadnagyokat.

Főhadnagyokká:

Fissinger Jenő, szabads. áll. gyalog-őzhadnagyot, továbbá:

Simunovic Mihály, Varicak Mihály, Magjerek Károly, lovag Bogdanovic Hannibal és Erney Emil, honvéd-hadnagyokat.

A lovasságnál alezredessé:

erdődy gróf Pálffy Zsigmond, honvéd-lovas-őrnagyot s a zágrábi kerület lovas-osztálya parancsnokát.

Őrnagygyá:

báró Döry Lajos századost, egyttal a pesti 1. lovas-osztály parancsnokává.

Századosokká:

báró Bruckenthal Ákos, Kugler Nándor és Albrecht Béla honvéd lovas-főhadnagyokat.

Főhadnagyokká:

pazonyi Elek Mihály, lovas-hadnagyot, továbbá: Galgóczy Gusztáv, honvéd lovas-hadnagy számára lenntartandó ranggal: Antal Miklós, Algya Sándor és Dobner Géza, honvéd lovas-hadnagyokat.

Hadnagyokká:

Kövér András, Tarnay Lajos, Balta Béla és Szeles Dénes honvéd lovas-hadapródokat.

A kezelési ágban főhadnagy kezelő-tisztekké:

Kessegic Mihály, hadnagy-kezelő-tisztet, továbbá: Répászky Antal, hadnagykezelő-tiszt számára való rangfentartással; Hutka János, Hajnal Bernát, Bereczky József és Szilágyi Ferenc, honvéd hadnagy kezelő-tiszteket.

Hadnagy kezelő tisztekké:

Jeszenszky Ede, honvédelmi ministeriumbeli számtisztet, továbbá: Koczmán Károly, Koch István, Kiss József, Péter Lajos, Rózsa János és Hrebényi István, honvéd-törzsőrmestereket.

A szabadságolt állományban a gyalogságnál I-ső osztályú századosokká:

Albrecht Frigyes, Wachtel Zsigmond és Szégner Ervin, II-od osztályú honvéd-századosokat.

A lovasságnál őrnagygyá:

kéthelyi gróf Hunyady Pál, honvéd-lovas-századost.

Századosokká:

Márfly Emil, Kovács József, okányi Szilágy György és Szalánczy Sándor honvéd lovas-főhadnagyokat.

Főhadnagyokká:

felső-pulyai Rohonczy Aladár, honvéd lovas-hadnagyot, továbbá: Galgóczy Gusztáv, lovas hadnagy számára való rangfentartással; zágorjei Rubidó Radoslav és Kedves József, honvéd lovas-hadnagyokat.

Hadnagygyá:

Probstner Béla, szabads. áll. honvéd-apródot.

A kezelési ágban, hadnagy kezelő-tisztekké:

Matisz Kálmán, számvevő-őrmester Kleszky Béla, czimzetes-őrmestert, Lang Mór, czimzetes-őrmestert, Kelemen Károly, szakaszvezetőt, Bilmayer József és Adler Antal tizedeseket, Schannen Gyula, czimzetes tizedest, Benedek Samu, közhonvédet, Velcsov József és Vados József őrmestereket, Schneider Lajos őrzetőt, Vadász Imre közhonvédet, Perczel Kálmán szakaszvezetőt, Pecze Károly közhonvédet, Stolcz István számvevő-őrmestert, Winkler János tizedest, Hajduska Alajos közhonvédet, Farkas Lajos őrzetőt, Saly István közhonvédet, Belicza József szakaszvezetőt és Miklósy Károly közhonvédet.

Végre karstenfelsi Pacor Albert alezredest a 8. dandár ideiglenes parancsnokságától való felmentés mellett a honvédelmi ministerium I-ső ügycsoportja főnökévé.

pákony Paxy Károly őrnagyot a 63. zászlóalj parancsnokságától felmentés mellett a budai V. honvéd-kerületi parancsnoksághoz segéd-tisztté, és

Bassarabics Sándor őrnagyot a 64. zászlóalj állományából a honvédelmi ministerium elnöki osztályában rendszeresített katonai előadói alkalmazásba legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Kelt Budapesten, 1873. évi oct. hó 30-án.

Szende Béla, s. k.

Ő császári és Apostoli királyi Felseje Gődöllön 1873-ik évi oct. hó 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar honvédség állományában 1873. évi november hó 1-től számítandó ranggal:

Weinezierl Ernő 1. osztályú honvéd-százados-hadbíró, honvéd őrnagy-hadbíróvá és az ideiglenes honvéd-főtörvénytől ülnökévé legkegyelmesebben kinevezni, és

Antal József honvédet és honvéd-hadbíró-gyakornokot a hon-

véd-hadnagy jelleggel, szabadságot állományban, legkegyelmesebben felruházni méltóztatott.

Kelt Budapesten, 1873. évi oct. hó 30-án.

Szende Béla, s. k.

Ő császári és Apostoli királyi Felsege Gödöllőn 1873-ik évi október hó 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával a magyar honvédség állományában 1873-ik évi november hó 1-től számítandó ranggal legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott:

I. A tetteges állományban törzsvorossá, őrnagyi ranggal és a rendszeresített átalány élvezete mellett:

Dr. Bernolák Józsefet.

Dandárorvossá, I. osztályu századosi ranggal és illetményekkel:
dr. Kohn Abrahámot.

Honvéd ezredorvosokká, II. osztályu századosi rendfokozattal s a rendszeresített évi átalány élvezete mellett:

dr. Stettner Henrik, dr. Szűcs Imre, dr. Szabó Alajos, dr. Wolf Bogdán, és dr. Nussbecker Frigyes honvéd-főorvosokat.

Főorvossá, főhadnagyi ranggal és teljes illetményekkel:
dr. Vavrik Ágostont.

Zászlóalj-orvosokká, főhadnagyi ranggal és a rendszeresített átalány élvezete mellett:

dr. Mocsáry Antalt, dr. Weitzenfeld Armint, dr. Faykis Károlyt, dr. Altschul Henriket, dr. Fay Márkot és dr. Berger Hugót.

II. A szabadságot állományban: Törzsvorossá, őrnagyi ranggal:
dr. Szikszai Szabó Józsefet.

Zászlóalji orvosokká, századosi ranggal:
dr. Demetrovits Mihályt.

Főhadnagyi jelleggel:

Varga László, Nagy Károly, Krausz Frigyes, Bürger Armin, Böhmer Nándor, Benedikt Ede és Deutsch Samuel orvos-tudorokat; továbbá: Klugh Nándor, Marosy Kálmán, Bakay Lajos, Kolczonay Ernő, Krausz Adolf és Piringer József honvédköteles orvostudorokat.
Kelt Budapesten, 1873. évi október hó 30-án.

Szende Béla, s. k.

Letett hadapródi vizsga eredménye szerint, — 1873-iki november hó 1-jétől számítandó ranggal — következő honvéd-egyének a magyar királyi honvédség szabadságot állományában hadapródkká kinevezem, ugymint:

Merkenberger Károly 63-ik zászlóaljbéli tizedestt Friedrich Lajos, Verán József 1-ső zászlóaljbéli, és Zám-bóni Nándor 75-ik zászlóaljbéli honvédek.
Szende Béla s. k.

Ő cs. és Apostoli kir. Felsege Gödöllőn 1873-ik évi october hó 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával libói lovag Graef Ede tábornokot s az erdélyi VI-ik honvédkertület parancsnokát, jelen alkalmazásában megmaradás mellett, altábornaggyá legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Kovács Bálint 49. zászlóaljbéli szakaszvezetőt a letett vizsga alapján, folyó évi october hó 1-től számítandó ranggal a m. kir. honvéd-gyalogság szabadságot állományában hadapródkká kinevezem.
Szende Béla, s. k.

Haentjens Sándor tetteges állományu honvéd lovas-hadnagy, a m. kir. honvédségben viselt tisztí rangjáról és cziméről önként leköszönvén, lemondása a honvédelmi minister által elfogadtatott.

A nevezett egyén mint honvédköteles a törvényszabta szolgálati idő tartamára őrmesteri minőségben a 24-ik lovas-század állományába osztatik be.

Turcsányi József Ferencz, tetteges állományu honvéd lovas-hadnagy, a magyar királyi honvédségben viselt tisztí rangjáról s cziméről önként leköszönvén, lemondása a honvédelmi minis-
*
Ludov.-Acad., Kősz.

ter által elfogadtatott, s mintán nevezett honvédköteles, a törvény-szabta szolgálati idő tartamára a 12-ik lovas századhoz mint őrmes-ter beosztatott.

Horváth Géza 4. zászlóaljbeli honvédet, a letett vizsga-eredménye alapján, folyó évi november hó 1-től számítandó rang-gal a m. k. honvédegyalogság szabadságot állományában hadapróddá kinevezem.

Kelt Budapesten, 1873-ik évi november 2-án.

Szende Béla s. k.

Ő császári és Apostoli királyi Felsője Schönbrunnban 1873-ik évi november hó 5-én kelt legfelsőbb elhatározásával Mórítz Sándor ezredet saját kérelmére a honvédségi Ludovica-Académia igaz-gatói állásától felmenteni, — s a brassói 8-ik honvéd-dandár ideig-lenes parancsnokává, — helyébe Edényi Lipót ezredet s a 7-ik nagy-szebeni dandár ideiglenes parancsnokát a Ludovica-Académia igazgatójává, — zombatfalvi Zombati István alezredet s a vesz-prémi 71-ik zászlóalj parancsnokát a 7-ik honvéd dandár ideiglenes parancsnokává, és végre Hild Gyula őrnagyot s a békés-bihari 9-ik zászlóalj parancsnokát a veszprémi 71-ik zászlóalj parancs-nokává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Szende Béla, s. k.

Szerkesztői üzenetek.

Kolosváry Seid Nándor m. k. honvéd-örvezetőknek! Ön előfizetésűl 2 fr értékű posta-utalványt küldött; kériük lakhelyét megírni.

„A szerkesztőséghez“ intézett levelek még akkor sem bérmentesek, ha azokra e szó „hivatalból“ ráiratott.

Budapest, Légrédy testvérek.

Ráih Mór hivatalos és saját kiadásai

a magy. kir. honvédség számára.

- Magyarországi rendeletek tára. Honvédelem. 14 füzet. Ára 6 frt.
 Gyakorlati szabályzat a magy. kir. honvédegyalogság számára. Ára 1 frt.
 Gyakorlati vezényszavak a magy. kir. honvédegyalogság számára. Ára 10 kr.
 Gyakorlati szabályzat a magy. kir. honvédegyalogság számára. Ára 90 kr.
 Oktatási szabályzat a magy. kir. honvédegyalogság számára. Ára 2 frt.
 Oktatási vezényszavak a magy. kir. honvédegyalogság számára. Ára 40 kr.
 Oktatási szabályzat a m. kir. honvédegyalogság számára. I. és II. kötet. Ára 1 frt 60 kr.
 Oktatási szabályzat a magy. kir. honvéd-szekeretszek részére. Ára 1 frt.
 Szőrőlövegekre vonatkozó oktatási szabályzat tervezete a magy. kir. honvédség számára. Ára 50 kr.
 Gyakorlati szabályzat a magy. kir. honvédség szőrőlövész osztagai számára. Ára 60 kr.
 Oktatási szabályzat a magy. kir. honvédség szőrőlövész osztagai számára. Ára 60 kr.
 Utasítás a Wernld-rendszerű gyalogpuskának a löszernek szerkezete, jókárban tartása, vizsgálása, kezelése és raktározására nézve. Két kömöszeti táblával. Ára 40 kr.
 Utasítás a Wernld-pisztolyok és löszernek szerkezete, jókárban tartása, vizsgálása, kezelése és raktározására nézve. Két kömöszeti táblával. Ára 50 kr.
 A forgópisztoly szerkezete, jókárban tartása, vizsgálása és kezelésére vonatkozó utasítás. Egy kömöszeti táblával. Ára 40 kr.
 Lő-utasítás vagyis „Az oktatási szabályzat“ a magy. kir. honvédegyalogság részére III-ik füzet. (Két kömöszeti táblával.) Ára 50 kr.
 Lő-utasítás a m. kir. honvédegyalogság részére. 4 táblával. Ára 60 kr.
 Általános szolgálati határozmányok a m. kir. honvédegyalogság számára. Ára 30 kr.
 Járőr-szolgálat a m. kir. honvédegyalogság részére. Ára 20 kr.
 Előőrsi szolgálat a m. kir. honvédegyalogság számára. Ára 20 kr.
 Harczéteri szolgálat a magy. kir. honvédegyalogság számára, 2 füzet. Ára 1 frt 80 kr.
 Hadmozdulati utasítás (Manövrir-Reglement) a magy. kir. honvédség számára. Ára 80 kr.
 A mozgósított magyar-osztrák hadseregére vonatkozó szerves határozmányok. I. Szerkezeti szabályzat. A magy. kir. honvéd-ministerium által eszközölt hivatalos fordítás. Ára 45 kr.
 Hadászat. Irta Forinnyák Gyula, magy. kir. honvéd-őrnagy. Számos, a szövegbe nyomott ábrával. Ára 2 frt.
 Harczdszat. Irta Kránitz János. Három füzet 2-ik kiadás. A m. k. honvédelmi ministerium által elfogadtott tankönyv. Ára 3 frt.
 Tereptan (Terrainlehre). Waldstätten után. Irta Kránitz János. 2-dik kiadás. A magy. kir. honvédelmi ministerium által elfogadtott tankönyv. Ára 2 frt 50 kr.
 Földök a harczdszathoz. Irta Kránitz János. 5 térképpel. Ára 2 frt.
 A vár-harcz. Irta Brunner M., cs. kir. várnök-kapitány. A magy. kir. honvédelmi ministerium rendeletéből fordított tankönyv 5 könyomatu táblával. Ára 1 frt 50 kr.
 Fegyvertan. Irta Gyulafalvi Bulovszky Károly, m. kir. honvéd-őrnagy és a Ludovica-Académiaának rendes tanára. Számos, a szövegbe nyomott ábrával. I. rész. Ára 2 frt 80 kr.
 Utasítan és erődítéstan a magy. kir. honvédegyalogság utászai számára. A magy. kir. honvédelmi ministerium által elfogadtott tankönyv. 11 könyomatu táblával. Ára 2 frt.
 Vezérfonal a katonai helyszínrajzi oktatásához. A magy. kir. honvédelmi ministerium által elfogadtott tankönyv. Egy könyomatu táblával. Ára 50 kr.
 A katonai helyszínrajz és katonai felvételek körül megállapított jegyek kulesa. 5 nagy tábla. Kidolgozta Novák Lajos, magy. kir.

Ráth Mór hivatalos és saját kiadásai

a magy. kir. honvédség számára.

- honvédőfőhadnagy. A magy. kir. honvédelmi ministerium által elfogadott tankönyv. Ára 1 frt 5 kr.
- Tereprajzi oktatás színes modorban.* 7 táblával. A legújabb adatokat felhasználva összeállította és rajzolta Novák Lajos, magy. kir. honvéd-főhadnagy. A honvédelmi ministerium által tankönyvül elfogadott mű. Ára 3 frt.
- Népszerű útmutatás a katonai tervrajzok és térképek olvasására és tereptan, tekintettel a helyszínrajzi külön megváltozására és az újonnan életbe lépett tereprajzi modorra.* Irta Zaffa József, a bécsi technikai katonai académiának tanára. Több rajzzal és jegykulcsokkal. A magy. kir. honvédelmi ministerium rendeletéből magyarra fordítva és tankönyvül elfogadva. Ára 1 frt 60 kr.
- Elemi fegyvertan* Reitter hasonezímű német munkája nyomán. Irta Dománitzky István, ministeri titkár, honvédőfőhadnagy és a magyar mérnökegyet választmányának tagja. A magy. kir. honvédelmi ministerium által elfogadott tankönyv. Számos ábrával. 2 füzet. Ára 2 frt.
- Honvéd-zsebkönyv a magy. kir. honvéd-gyalogság részére.* Kérdések-és feleletekben. Ára 40 kr.
- Kézikönyv a magy. kir. honvédtisztek számára.* 11 táblával. Ára 80 kr.
- A zászlóalj alkalmazása a harc különböző mozzanatainál.* Irta Paxy Károly, magy. kir. honvéd-őrnagy. Ára 1 frt 25 kr.
- Katonai irálytan.* Hivatalos kiadás. Ára 1 frt 50 kr.
- Oktatási szabályzat kiconatban.* Irta Paxy K., magy. kir. honvéd-őrnagy. Ára 40 kr.
- A magyar korona államterületének honvédségi felosztása.* Térkép. 1871. Ára 1 frt. Göngyölve 1 frt 20 kr.
- A hadi tudományok tana felolvasásokban.* Hadtörténeti példakal felvilágosítva. Irta Terstyánszky Ágoston, magy. kir. honvéd-ezredes. 1, 2. és 3. kötet. Bolti ára 5 frt. Ára a magy. kir. honvédek számára csak 2 frt.
- Az 1870-71. porosz-francia háború.* (Ezen háborút tárgyaló legnevezetesebb, katonai szempontból írt tudományos mű) Irta Rüstow V., a híres svájci ezredes és katonai író. Jogosított magyar kiadás. Számos hadi térképpel és tervekkel. 4 füzet. Bolti ára 4 frt 80 kr., a magy. kir. honvédek számára csak 2 frt.
- E két nevezetes műre különösen bátorkodunk a magy. kir. honvédséget figyelmeztetni: a magy. kir. hadi tudományok legjellegesebb segédkönyvei azok.
- Eber Nándor.* Az őszi gyakorlatok és a honvédség. Ára a magy. kir. honvédek számára 50 kr.
- Az új szolgálati szabályzat első részének kiconata.* Kérdések-és feleletekben a cs. kir. hadsereg részére. Az 1873. évben megjelent eredeti hivatalos kiadás után, a legénységi és altiszti és egy éves önkéntesek számára fenálló csapat-iskolák számára. Szerkesztette Ujhelyi Béla, magy. kir. honvéd-főhadnagy, a magy. kir. Ludovica-académiai igazgató-ág segédtisztje. E sok gondnal és fáradsággal összeállított tankönyv mindazt tartalmazza, mit az alantas tisztnek és a kisebb csapatok parancsnokainak minden viszonyok között tudniok kell. Ára 50 kr. Kapható Ráth Mórnál Budapesten.

Hadi műszótár, a magy. kir. honvédség számára-Hivatalos kiadás, német-magyar rész. Kapható Budapesten Pfeifer Nándornál.

ÁTENGEDETT FŐLOSPELDANY

1873